DAN C. MIHĂILESCU
CIPRIAN
MĂCESARU
În dialog epistolar

„Mă întreb dacă s-ar putea scrie o istorie culturală a răbdării. S-au publicat cărţi cu teme dintre cele mai bizare, aşa că nu văd de ce nu s-ar putea scrie şi despre un lucru atât de important cum e răbdarea, una dintre marile virtuţi, importantă atât în rândul religiilor, cât şi în filosofia generală de viaţă”.

CIPRIAN MĂCEŞARU

Dan C. Mihăilescu (n. 1953) este critic şi istoric literar. A publicat volume de eseuri despre Eminescu, Caragiale, Cioran, Blaga, generaţia 27, literatura română în postceauşism ş.a. A făcut gazetărie aproape patruzeci de ani, a fost cercetător ştiinţific, a condus reviste, a semnat traduceri, prefeţe, ediţii etc. Din anul 2000 este realizatorul emisiunii Omul care aduce cartea, la ProTV. Printre cele mai recente cărţi ale sale se numără Oare chiar m-am întors de la Athos?! Jurnal pieziş; Cartea ca destin (portret în dialog cu Daniel Cristea Enache); Castelul, biblioteca, puşcăria,

publicate la Editura Humanitas.

Ciprian Măceşaru (n. 1976) a debutat în 2007 cu volumele Cântecul greierilor de sub calea ferată (poeme) şi Dialoguri în oglindă (interviuri), apărute la Editura Curtea Veche. Au urmat: Focul din tâmplă (jurnal cultural) şi mai multe volume de versuri, precum şi două microromane înrudite, Superhero (Cartea Românească, 2012) şi Portbagaj (Editura Trei, 2014). A fost inclus cu proză şi poezie în mai multe antologii. Este fondatorul şi directorul revistei Accente din Bucureşti şi a primit Diploma de Excelenţă pentru Jurnalism European, acordată de EUROLINK – House of Europe, 2010.

Despre nerăbdarea de a fi răbdător

DAN C. MIHĂILESCU CIPRIAN MĂCESARU

În dialog epistolar

Redactor: Lidia Bodea Coperta: Ioana Nedelcu Tehnoredactor: Manuela Măxineanu Corector: Georgeta-Anca Ionescu DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură şi Tipografie

e HUMANITAS, 2014

ISBN 978 – 973 – 50 – 4671 – 2 Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca

Naţională a României.

EDITURA HUMANITAS

Piaţa Presei Libere 1,013701 Bucureşti, România tel. 021/408.83.50, fax 021/408.83.51

www.humanitas. Ro

Comenzi online: www.libhumanitas. Ro Comenzi prin e-mail: vânzărilibhumanitas. Ro Comenzi telefonice: 0372.743.382 / 0723.684.194

Cuvânt înainte Eseuri epistolare în ultimii ani, m-am întâlnit de multe ori cu elevi de liceu, fie din Bucureşti („Spiru Haret”, „Gh. Şincai”, „Gh. Lazăr”, „Jean Monnet”, „Ion Creangă”), fie din ţară („Andrei Şaguna” din Braşov, „Gh. Lazăr” din Sibiu, „Lahovari” din Râmnicu Vâlcea, „Eminescu” din Călăraşi, „Unirea” din Focşani, „Caragiale” din Moreni-Dâmboviţa), la diferite dezbateri, lansări de carte, ateliere de lectură, simpozioane organizate de diverse fundaţii ş.a. Întotdeauna m-am simţit, recunosc, infinit mai bine în faţa liceenilor – impetuoşi, autentici, deschişi la minte, simţire şi rostire – decât a studenţilor, mulţi dintre aceştia blazaţi prematur, reci, opaci, sastisiţi, gata îndoctrinaţi cu corectitudinea

politică şi discriminarea pozitivă. Pe de altă parte, cum publicul „meu” e preponderent situat între 35 şi 80 de ani, orice ancorare în porturi juvenile mi se pare benefică din mai multe puncte de vedere.

Am fost mereu atent la subiectele care li s-au părut în chip aparte captivante nărăvaşelor energii acneice.

Indiferent de natura locului şi anvergura temei (arhitectura de sine, educaţia senzorială, relaţia memorialistică-ficţiune, naţionalism vs cosmopolitism, Generaţia 27, binomul etnopsihologic Eminescu-Caragiale, geografia literară, literatura universului concentraţionar ş.a.), câteva nuclee au magnetizat irepresibil atenţia.

Mai întâi, autocunoaşterea. Scrutarea ADN-ului, sondarea moştenirii genetice ca precondiţie pentru gnothi seauton, dicton sacru al adolescenţei mele, total străin copiilor de azi. Indiferent că sunt egocentraţi, cinici, pragmatici, narcisiac focalizaţi pe plăcerile proprii, fie că, dimpotrivă, sunt educaţi să facă abstracţie de ei înşişi, ca şi de normele morale, totul în numele arivismului, fapt e că se stă precar la capitolul cunoaştere de sine, autoeducare întru armonia fiinţei şi concordie socială.

Imediat ce li se vorbeşte despre cele patru temperamente ca despre cele patru puncte cardinale, despre determinismul geo-meteo-etno-istoric, adânc infiltrat în textura eului, ca şi despre obligaţia igienic-elementară de a-ţi face raportul vicii-virtuţi al propriei familii, pentru a şti pe cine cu ce moşteneşti şi, deci, ce ai de aşteptat, riscat, ajustat sau vindecat în ansamblul făpturii tale – imediat privirile se aprind.

S-au aprins la fel de mult ca atunci când le-am vorbit despre necesitatea selectării unuia dintre cele trei verbe esenţiale – a fi, a face, a avea – odată stabilite configuraţia, ponderea şi ierarhia peisajului lăuntric. Nu e deloc totuna ce ai (şi ce vei avea) de făcut 1) dacă observi că eşti predispus la acţiune, leadership, succes, autoafirmare, 2) dacă ai fost educat în cultul slujirii şi te consideri dăruit pentru altruism şi mărinimie, 3) ori dacă, dimpotrivă, preocupat exclusiv de propria-ţi fiinţă, subsumezi totul voinţei personale şi hedonismului, mai mult sau mai puţin şlefuit cu savoir vivre.

În sfârşit, aceleaşi priviri s-au aprins când a venit vorba despre alegerea uneia sau alteia dintre marile şcoli ale romanului mondial, potrivit firii fiecăruia. E mare lucru

să poţi deosebi şi alege până spre 20 de ani ce anume te atrage din marea proză a lumii, în funcţie de stilul persoanei tale. De profilul tău moral şi preferinţele estetice. Abisalităţile misticii existenţiale din marele roman rusesc? Educaţia sentimentală, rafinamentul senzual dus până la perversiune, psihologismul, minimalismul şi strălucirile retoricii salonarde din proza franţuzească? Pitorescul psihosocial, amestecul de pragmatism, tradiţionalism şi excentricitate din marele roman britanic?

y

Romantismul filosofic turnat în tipare metaforice, cu simbologie religioasă, eretică, ocultă din marea proză germană? Labirintica fabuloasă, moralitatea paradoxală şi fluxurile ameţitoare de sangvinitate dezmărginită inclusiv politic, din romanul hispano-american? Sau toate acestea, revărsate şi alchimi

3 zate în proza americană?

Dacă le-am invidiat, fireşte, tinereţea, aplombul şi deschiderile buiace, le-am compătimit în schimb fragilitatea spirituală, absenţa marilor modele formatoare, sărăcia etică, debusolarea estetică, dizarmonia. Şi nerăbdarea de-a se consuma frenetic întru

inutilitate, sălbăticie, consumism alienant, amoralism, pragmatism mercantil, mimetism desfigurator, cinism carnasier. Mania branşării cu orice preţ, cultul clipei, adicţia la trenduri, intrarea-n fibrilaţie odată cu apariţia celui mai nou tip de laptop, ceas, telefon mobil, patima postării celui mai neînsemnat gest, în timp real, pe facebook, paralel cu trăirea-n virtualul jocurilor pe computer. Cu cât creşte viteza, cu atât creşte vidul lăuntric. Din cât eşti mai la zi şi mai departe de tradiţie, dintr-atât se amplifică dezrădăcinarea, dezorientarea, deznădejdea. Din cât te vrei mai socializat şi te consideri incapabil (sau oripilat) de singurătate, dintr-atât eşti mai pustiit, mai singur, copleşit de senzaţia de inutilitate: a ta, a celorlalţi, a lumii. Pel7

măsură ce te îngreunezi cu tot mai multe accesorii vestimentare, gadgeturi, fleacuri şi capricii „de fiţe”, te îndepărtezi de simplitate, autenticitate şi puritate. Devii tot mai artificial, mai înstrăinat de sine, mai dezarticulat. Şi eşti tot mai departe de bucuriile firești, de naturaleţe, de împăcarea interioară.

În principal pentru acest segment de public am acceptat, nu doar cu plăcere, ci şi

cu o senzaţie de acută urgenţă, cavalereasca provocare la turnir a lui Ciprian Măceşaru.

În frumoasa-i bulimie de cititor şi scriitor, Ciprian a strâns ceva vreme diverse materiale pentru un eseu dedicat răbdării în procesul de formare a personalităţii. Nerăbdător cu sine şi cu proiectele sale, nu şi-a mai acordat timpul necesar coacerii volumului cu pricina, drept care mi-a „vândut” mie ideea, negândindu-se că, în fapt, eu sunt la fel de ne răbdător, nechibzuit, nemăsurat, nărăvaş, capricios, proteic şi hachiţos la subiecte. Şi uite aşa ne-am apucat de negociat epistolar, cine, ce, cât să scrie, apoi ne-am tot provocat reciproc, într-o senină complementaritate, oscilând la început între interviu, monologuri paralele şi confesiune, pentru a ne calibra cumsecade, zic eu, de pe la primul sfert încolo.

Deşi textele par extrem de sigure pe sine, pline de sentinţe rostite apodictic, solemn, catedratic, fără drept de apel, totuşi sub pielea fiecărei pagini se pot ghici (mai greu sau mai lesne) nelinişti, încordări, ezitări, impulsuri ambivalenţe.

Numai aparent este o carte de

răspunsuri. Şi, de fapt, nici măcar întrebările nu sunt perfect armate şi targhetate. Este mai mult un volum de deliberări, o sumă de scrisori febrile, indecise între centripet şi centrifug, între datoria pedagogică, răspărul referenţial şi nesaţiul scriiturii de sine.

A se citi cu îngăduinţă şi, dacă se poate, cu ace-eaşi sinceritate şi bună-credinţă cu care autorii şi-au dorit puse în pagini convingerile, mirările, sfaturile, dilemele şi, în final, nostalgia (utopia?) armoniei interioare.

În 2008, când prezentam la ProTV, cu nedisi-mulată empatie, Elogiu lentorii. O provocare adresată cultului vitezei, de care Honore, eram convins că optimismul canadianului este mai mult un demers wishful thinking. Şi, oricum, eram la o distanţă de ani-lumină faţă de contextul (optimist, de data asta) în care aveam să comentez Remedii lente, cartea aceluiaşi autor.

Două căiţi, aceeaşi pledoarie: pentru sloiv. Pentru filosofia şi politicile înfrânării în toate cele distructive, alienante, macerante.

Măsură, chibzuinţă, simplitate, dezaccesorizare, cultivarea autenticităţii, prospeţimii şi profunzimilor, căutarea acelui tempo giuslo care asigură armonia symfonică a părţilor.

Slow food (nu fast food junk food), Slow cities, Sloiv sex.

Gândire holistică, neprecipitare, absorbţia analitică a întregului, supremaţia calităţii asupra cantităţii.

Plăcerea degustării şi sorbirii, în dauna înghiţirii nesăţioase, la nimereală.

Puţin, dar bun, chiar dacă scump, în loc de mult şi prost, chiar dacă ieftin.

Zâmbetul în locul hohotului, şoapta înţelegătoare în locul răstirii vulgare, tăceri bine coapte, nu incontinenţă verbală.

Nu consumism cu orice preţ şi risipitorism bez-metic, ci economie lucidă, cu înţelegerea austerităţii ca demnitate, nu ca umilinţă. Iar administrativ, economic şi politic nu antiexemplul alintărilor grecofranceze, ci modelul liberal-conservator al pragmatismului anglo-germano-japonez.

Nu anarhia, relativismul, iconoclastia şi fanatismul clipei, absolutizate de postmodernitate, ci autoritatea, rânduiala,

clasicitatea, respectarea tradiţiilor cu ierarhiile lor secular verificate.

Cât mai mult natural, cât mai puţină artificialitate.

Încetinirea traficului, cât mai multe zone pietonale, bicicleta, mai multe parcuri decât parcări.

Mici afaceri de familie, respectul faţă de taifas, meditaţie, însingurări montane, căsuţa de la ţară, ritualizarea meselor prin oaze de ceremonial (în epoca instant-ului, cine-şi mai face timp măcar pentru cafeaua la ibric?).

Savoir vivre şi lajoie de vivre, haine comode, perfect adecvate trupului şi contextului social, un dozaj cât mai atent şi mai eficient de actual şi retro, urban şi rural, de conservatism şi excentricitate, cultură şi natură, deopotrivă în modă, gastronomie, loisir, mobilier, plăceri de colecţionar, destinaţii turistice ş.a.m.d.

Iar printre toate, peste toate şi dedesubtul tuturor: răbdarea, încetinirea. Înseninarea, nu încruntarea.

Spre pildă, pentru punctualitate – prima literă din abecedarul bunului-simţ – pur şi simplu plecatul la vreme, nu fugăreala isterică spre gară, pe scara tramvaiului, sau

spre peroanele metroului. Când, odată sorbiţi de fluxul demenţial de acolo, vă veţi ciocni de mersul enervant de încet al unui zdrahon cu părul alb, păşind agale, boiereşte pe lângă pereţi, să ştiţi că-i foarte posibil ca eu să fiu acela. Ca să fiţi siguri de asta, plasaţi fulgerător îndemnul „hai, tataie, hai mai repede”. Dacă veţi auzi răspunsul mulcom „poftiţi, luaţi-o dumneavoastră înainte; eu nu mai am unde să mă grăbesc, decât la cimitir”, atunci nu mai e loc de îndoială: eu sunt ăla.

Atenţie: nu-i vorba nicicum de leneveală, le-hamite, ne-trebnicie, ziua şi taclaua. Nu de vreun îndemn la amânare indefinită e vorba aici şi nici

pomeneală de remediile gen „plasture”, cum le-a botezat Carl Honoré (adică improvizaţia, falsa vindecare, lucrul de mântuială etc.), ci, repet: de găsirea timpului adecvat, a justei măsuri.

„În prezent, scrie Carl Honoré, graba este răspunsul nostru la orice problemă. Mergem repede, vorbim repede, citim repede, mâncăm repede, facem amor repede, gândim repede. Înconjuraţi de gadgeturi care înfăptuiesc mici miracole

printr-un clic de mouse sau prin atingerea unui ecran, ne aşteptăm ca totul să decurgă cu viteza unui program de soft. Până şi cele mai sacre ritualuri ale noastre sunt su

puse pasiunii vitezei, sunt obligate să accelereze, să decurgă în mare viteză. Bisericile din Statele Unite au experimentat înmormântările în care participanţii nu se dau jos din maşini. Recent, Vaticanul a fost nevoit să-i avertizeze pe catolici că nu pot primi iertarea de păcate dacă acestea sunt mărturisite printr-o aplicaţie de smartphone. Chiar şi drogurile noastre recreaţionale preferate ne împing spre recurgerea la remediul rapid: alcoolul, amfetaminele şi cocaina, toate bagă creierul în viteza Sistemului 1”.

„Secretul, continuă acelaşi autor, îl constituie echilibrul: în loc să facem totul repede, să facem totul în ritmul corect. Uneori repede. Alteori lent. Uneori să găsim calea de mijloc între cele două”. În concluzie: „Traiul Lent nu înseamnă să trăieşti ca un melc. Înseamnă să faci totul cu viteza potrivită – repede, încet sau în oricare alt ritm care duce la cele mai bune rezultate. Numeroase micromişcări

prosperă deja sub umbrela Lentorii: Mâncare făcută pe îndelete, Oraşe Lente, Muncă Lentă, Sex Lent, Tehnologie Lentă, Educaţie Lentă, Creşterea

Lentă a Copiilor, Design Lent, Călătorie Lentă, Modă Lentă, Ştiinţă Lentă, Artă Lentă”.

Cu alte cuvinte, Siow, această relativ nouă, mică, dar puternică zeitate, se învecinează cu voga tot mai accentuată a materialelor tradiţionale de construcţie

(în special Nordul european redescoperă cu frenezie virtuţile lemnului, alături de piatra de râu, trestia, varul, chirpiciul, bălegarul, pe scurt: casa-cuib de rândunică, în defavoarea huidumelor de ciment, aluminiu, sticlă, gazon de plastic), vestimentaţie (inul, cânepa, bumbacul, lâna ş.a., toate în dispreţul materialelor sintetice), alimentaţie (pâinea, pastele, vinul şi rachiul de casă, cu tot alaiul de tradiţii locale, obiceiuri familiale, ingrediente, tehnici, aptitudini ce decurg de aici).

Cam asta e.

Ba nu, ar mai trebui făcut loc unei nuanţe. Una i utilă în egală măsură împotriva atacurilor venite dinspre dreapta şi dinspre stânga.

„În mod cert, scrie Carl Honoré, mişcarea Slow pune sub semnul întrebării materialismul fără margini ce guvernează economia globală. De aceea criticii săi consideră că nu ne putem permite să domolim ritmul, sau că ritmul acesta nu este posibil decât pentru cei bogaţi. Este adevărat că filosofia Slow, aplicată în unele domenii cum ar fi medicina alternativă, cartierele cu zone exclusiv pietonale, carnea de vită crescută în condiţii naturale, nu se potriveşte cu bugetul oricărei familii. Dar o seamă dintre cerinţele sale, da. Să petreci mai mult timp cu prietenii şi familia nu costă. Nici plimbările pe jos, gătitul şi meditaţia, lectura sau mâncarea consumată la masă, şi nu în faţa televizorului. De asemenea, să faci dragoste nu costă bani. Să rezişti îndemnului de a te grăbi este absolut gratis”.

Pe de altă parte, „mişcarea Slow nu este duşmanul capitalismului. Dimpotrivă, îi oferă acestuia un colac de salvare. În forma sa actuală, capitalismul global ne sileşte să producem mai repede, să muncim mai repede, să consumăm şi să trăim mai repede, indiferent de preţ. Tratând oamenii şi mediul înconjurător ca pe nişte bunuri de

valoare, o alternativă lentă poate pune economia la muncă pentru noi, şi nu invers”.

Cât despre ce generaţii îi pregătim viitorului, e de ajuns să notăm că au dispărut de mult cei „şapte ani de acasă”, că tot tragem în jos de „clasele pregătitoare” şi că, dacă s-ar putea, am pune bebeluşii de la un an în bănci, înţărcându-i prematur cu tablete (pentru care, totuşi, nu toată lumea are bani) în loc de abecedar, cu smartphone ca să-şi comande alăptatul ş.a.m.d.

Citiţi-ne încet şi să vă fie cu folos… dragii moşului.

Dan C. Mihăilescu

Hazul mare e că ajung să divagheze despre răbdare şi virtuţile ei tocmai doi nerăbdători sadea

CIPRIAN MĂCEŞARU – Dragă domnule Dan C. Mihăilescu, n-am crezut că vom scrie vreodată o carte împreună, şi trebuie să vă spun că sunt emoţionat şi fericit. Mai mult, sper ca traseul pe care-l voi parcurge alături de dumneavoastră să mă vindece, căci răbdarea este, pentru mine, încercarea supremă. Toată forfota mea interioară a

sucombat adesea din cauza NErăbdării. M-am întrebat cum de continui să fac aceeaşi greşeală, deşi sunt cât se poate de conştient de problemă. Nu am găsit alt răspuns decât că sufăr de akrasia, de acel fenomen moral analizat de Aristotel care înseamnă neputinţă în controlul de sine. Prin urmare, înţelegeţi că tema discuţiei noastre mă interesează în cel mai înalt grad. Cred, de altfel, că e o temă care priveşte întreaga noastră societate, fiindcă noi, românii, nu avem, în general, răbdarea de a construi şi de a ne construi temeinic. Ştiu că nu ştiu nimic ar trebui să fie gândul de la care să pornim întotdeauna, dar, nerăbdători, sărim peste etape, le ardem, cum ne place să spunem, neglijăm esenţele, facem afirmaţii categorice şi încercăm să realizăm lucruri fără a le cunoaşte natura

intimă, dând dovadă, aşadar, de simplu mimetism. Cam aici suntem, într-o grabă păguboasă, mereu îmbătaţi de virtuţi mai mult afirmate decât dovedite, superficiali şi, în acelaşi timp, mereu nemulţumiţi de condiţia noastră. Zidim în pereţii ce se tot dărâmă o parte a sufletului nostru, ne abandonăm unor presupuse forţe ale

destinului, plângem la altarul jertfei noastre, neglijând raţiunea. În loc de a învăţa să clădim riguros, ordonat şi practic, noi, cu spiritul nostru năvalnic şi nestrunit în civilizaţie decât prea puţină vreme (lucru care, de altfel, ne bulversează, fiindcă nici n-a reuşit civilizaţia să se infiltreze cu adevărat în măduva noastră, nici nu ne mai este total străină), ne aruncăm cu capul înainte, gata să cucerim ceea ce alţii au cucerit după sute de ani de statornicie.

Mă întreb dacă s-ar putea scrie o istorie culturală a răbdării. S-au publicat cărţi cu teme dintre cele mai bizare, aşa că nu văd de ce nu s-ar putea scrie şi despre un lucru atât de important cum e răbdarea, una dintre marile virtuţi, importantă atât în rândul religiilor, cât şi în filosofia generală de viaţă. Aş introduce, totuşi, aici o mică nuanţă, poate o nuanţă rău-tăcioasă, dar, sper, productivă pentru dialogul nostru, în religie se spune cam aşa: rabdă şi vei câştiga; pe când în mentalitatea laică răbdarea este interpretată ca inteligenţă a celui care ştie să stăpânească şi să rezolve problemele vieţii. „Rabdă” impune umilinţa totală – să ne amintim de dreptul Iov, cel care nu şi-a pierdut nicio clipă încrederea în

Dumnezeu, în ciuda nenorocirilor care s-au abătut asupra sa –, pe când „răbdarea” este una dintre armele omului liber. O persoană care are răbdare îşi ia viaţa în propriile-i mâini, are întotdeauna grijă să clădească bine, pe termen lung, să nu se lase intimidată de izbucnirile de moment din jurul său. Dar răbdarea laică nu exclude sentimentul religios. Ar fi absurd să fie aşa. Sunt două lucruri care pot coexista în alcătuirea mentală şi psihică a unui individ. Când „rabzi” te abandonezi credinţei în împărăţia Cerurilor, dar când ai „răbdare” cauţi să ridici aici, pe Pământ, propria împărăţie. Aş spune că românii şi-au cam bătut joc de împărăţia lor pământeană, că n-au avut răbdare să o ridice cumsecade, să o dezvolte în profunzime. Suntem cârpaci, punem petic peste petic, pânza corăbiei noastre se umflă, însă cedează la prima furtună mai serioasă.

Dar să încercăm să ieşim, cel puţin deocamdată, din zona istoriei şi a specificului naţional şi să vorbim despre răbdarea necesară (să vedem dacă este întotdeauna necesară) în actul creaţiei. Credeţi în izbucniri creatoare, în revărsări artistice torenţiale, datorate muzelor, în

locul pregătirii, răbdării, acumulării de experienţe şi informaţii? Este inspiraţia de moment o sabie scoasă din teacă de un braţ invizibil?

DAN C. MIHĂILESCU – Hazul mare e că ajung să divagheze despre răbdare şi virtuţile ei tocmai doi nerăbdători sadea, risipitori incurabili, capricioşi, autoprovocatori şi nestatornici, doi proteici riscând ritmic spulberarea de sine. Un sangvin umoral, reactiv, imprevizibil, incontrolabil, alintat şi vanitos (eu) şi un sangvin insaţiabil cultural, experimentând cu haos pitoresc şi graţie ameţitoare cele mai variate travestiuri livreşti, tentaţii culturale şi trasee artistice, cum eşti domnia ta. Oricât mi-aş inventaria eu oscilaţiile profesionale de sexagenar (critică, sau istorie literară? gazetărie, sau sinteze? traduceri, sau televizi-una? Eminescu, Cioran, Caragiale, Jean-Franţois Revel, sau Athos?), matale, la numai 37 de ani, vei ieşi imediat câştigător: poet, romancier, eseist, diarist, recenzent, autor de interviuri, făcător de reviste, baterist în formaţii indie-rock, PR-ist şi entertainer cultural, meloman, ca să nu le mai înşir pe cele multe, mari sau mărunte, de soţ şi tată,

când şomer, când patron, angajat simultan în câteva joburi ş.a.m.d.

Mai năucit complet cu oferta asta. Cum spuneam, doi nerăbdători logoreici care-şi propun să facă elogiul răbdării mult îndurătoare în tăcere, păi aşa ceva e un oximoron demn de tor hazul… Şi interesul. Două euri în febrilă expandare amfitrionică se angajează să exalte replierea introspectivă, mono (şi con) centrarea.

În ce mă priveşte, am fost dintotdeauna un campion al nemăsurii şi pripelii reactive. Gurmand şi grăbit, niciodată gustând şi sirotând, ci doar înfulecând ca de frica morţii. Risipitor cu toate cele, niciodată nu mi-am acordat răgazurile necesare cumpănirii de sine, economiei persoanei şi economisirii energiilor (fizice, spirituale, financiare, culinare etc.). Fugind mereu după mai mulţi iepuri, mă iluzionam că voi ajunge oricum să drămuiesc aşa cum se cade hedonismul şi apetitul metafizic, senzualitatea şi idealismul, cărţile şi dansul, natura şi cultura, studiul, taclaua şi haihuiala. Nerăbdare aricioasă şi absorbţie inconştientă în relaţiile sentimentale, ca şi în pornirile religioase ori în acumulările culturale. Superficialitate şi improvizaţie pe

toate planurile, fugăreală de sine între Pascal şi Jack London, Dostoievski şi Lautréamont, Rimbaud, Dylan Thomas, Baudelaire, Poe şi Saint John Perse, de la rock şi blues la gospel şi bocete mioritice, între Maria Tănase, Vivaldi, Zavaidoc, Bach, Dorin Liviu Zaharia, Corelli şi Led Zeppelin. Refuzul construcţiei temeinice, oroare faţă de teoria literaturii, fobie la sinteze, încăpăţânare de catâr faţă de limba germană. Alint maxim cu varii experimentări, treceri aiuritoare de la poezie la eseu, de la filosofie la etnologie şi critică literară, de la eminescologie la caragialogie, de la miuţele pe maidan la natație (o lună), volei (un an), judo (trei luni), canotaj (două săptămâni) şi bătăi cu bulgări la un pas de orbire (două ierni). Aveam aproape 30 de ani când Noica m-a electrocutat mortal cum că nu deţin nimic solid şi că ideal ar fi să tac gazetăreşte zece ani, timp în care să adun un munte de cunoştinţe pentru o carte de referinţă, după care să-mi pot acorda un respiro de dandism eseistic. Am şaizeci de ani acum şi resimt, în fine, îndemnul lui ca pe un cuţit uitat între coaste. Aşa trebuia să fac: să-mi impun senin un interval de tăcere ritualică,

precum orfico-pitagoreicii sau isihaştii, o paranteză de mutism existenţial, în care să-ţi priveşti învăţătorul în tăcere, văzând ce, cum, unde, când face şi dându-ţi singur toate micile răspunsuri la infinitatea marilor întrebări.

Şi totuşi. Dacă toată fiinţa mea a fost structural străină răbdării arhitecturale, cochetând adeseori zglobiu cu extremele, drept e să spun şi că undeva, în subterane, am avut constant (şi am, la modul dureros) o sete cumplită de rânduială, ierarhie, temeinicie şi edificare în durată. O venerare a texturii bine bătute; o admiraţie sinceră şi fără limite pentru CV-urile gândite şi lucrate ca destin, şi nu ca simplă biografie; un respect necondiţionat pentru cuminţenie (înţe lepciune), moderaţie, toleranţă, cuprindere asimilatoare de contrarii.

Dacă, deci, înspre finalul paginilor ce urmează voi ajunge să fac elogiul măsurii, al cumpenei ca noimă sufletească, al bunei resemnări ca însumare de antinomii şi al vieţii ca împăcare şi împărtăşire întru armonie şi seninătate, rog să nu fiu taxat de iezuit, răspopit, scopit prematur.

Nu. Mania vitezei, de care am tot fost acuzat din adolescenţă până spre pensie

(chit că nu am condus niciodată o maşină), nu înseamnă că am fost orb la peisajul derulat (din toate punctele de vedere) au ralenti, la fel cum vechiul hrăpăreţ care eram a ajuns un atlet al slowfood-ului, cu toată cohorta de semnificaţii aferente. Naturelul de Haplea nu mi-a subţiat admiraţia pentru rafinamentele gurmeţilor, după cum afinităţile cu Pirgu nu mi-au tocit sau malformat respectul faţă de blazonul lui Pantazi şi Paşadia.

Dar ia stai aşa. Chiar: ce să fi însemnat în viaţa mea pasiunea pescuitului, unde am avut permis lunar de la 11 la 18 ani, de nu atracţia pentru sfânta tăcere din zori printre ceţuri, stufărişuri, broscărimi vorbăreţe, cliftit de cizme şi aripeli de păsăret matinal? Stăteam nemişcat şi câte zece ore pe zi, la Piua, Afumaţi, Şindriliţa, Voluntari, Moviliţa, Pasărea, Brăneşti, fără să mănânc şi să beau ceva, fără să văd că răsare şi apune soarele, cu ochii la plută, juvelnic şi mincioc, total targhetat pe undiţă (am refuzat violent pescuitul la lansetă, cu linguriţă, muşte, broscuţe de plastic şi toate alea), într-o veselă afinitate cu tot ce pune la încercare virilitatea ca provocare, aşteptare şi cules de lauri.

Trebuie să le mai spun dragilor noştri cititori că întrebarea ta mi-a aterizat pe ecranul computerului absolut pe neaşteptate, în decembrie 2013, când tocmai mă opinteam să-mi resuscitez un vechi proiect de diving interbelic, ca să spun aşa. Exact atunci terminasem volumul tău de versuri Debaraua cu simţuri, apărut la Tracus Arte, pe care-l lansaseşi cu o lună în urmă la „Gaudeamus”. Or, în versurile tale, odată cu sarcasmul existenţial şi funinginea sufocantă a unor tipare neoexpresioniste, totul forfoteşte, colcăie, furnicăie, fornăie, tropăie, ţâşneşte. Cel puţin aici, în doar şaizeci de pagini, plămânii „zbârnâie ca nişte trambuline”, primăvara „descleiază oraşul”, asfaltul „se întărâtă”, „lumea e ca o maşină de tocat carne”, mersul poetic simte „în tălpi rădăcinile de sub asfalt” şi „scormonim iar şi iar cu vârful săgeţii în rană”, în vreme ce „poemul de ură din stânga se contopeşte inevitabil cu poemul de iubire din dreapta”.

Şi uite că într-un loc apare-n carte şi tema noastră: şoferul iute, abil, dar nestăpânit care eşti nu ajunge să schimbe „câteva vorbe cu sine, pun întrebări şi răspund” decât între un semafor şi altul,

numai din cauza (sau graţie?) stopurilor, cu auzul strivit de urletul claxoanelor care „spintecă aerul în ambuteiaje”, în vreme ce pietonii „se strecoară printre maşini ca nişte şopârle”. Bunul răstimp al monologului interior e de găsit numai în trafic, în forfota isteric motorizată dintre două stopuri.

Nu am stat prea mult pe gânduri până să-ţi accept provocarea.

De ce? Fiindcă simt – de fapt ştiu – că nu doar noi doi resimţim, fie instinctiv, aburos, fie cu dureroasă luciditate, nerăbdarea şi risipirea de sine ca pe o povară copleşitoare. Şi nu doar adolescenţa e sclavă nerăbdării, ci şi celelalte vârste, fiecare, firește, cu dozele şi intensităţile specifice, cu aşteptările, amă-girile şi resemnările sale. Căci există (ne) răbdare fiziologică, socială, religioasă, profesională, conjugală, militară, financiară, gastro-alcoolică, sexuală, turistică, vestimentară, politică, sportivă, ştiinţifică… Pe scurt: fizică şi metafizică deopotrivă.

După cum fiecare deceniu al vieţii slujeşte fatalmente unei forţe predestinate (zgomotul biologic, hormonal şi acneic în adolescenţă; apetitul carieristic şi

construcţia eului socio-familial până pe la patruzeci de ani; moderaţia profesională şi arhitectura parentală, urmate de înţelepciunea maturităţii depline şi buna resemnare a bătrâneţii), tot aşa calea către echilibrul interior, către propria măsură şi buna poziţionare a făpturii – în sine, faţă de viaţă, de lume, Dumnezeu şi moarte – este una ferm segmentată. Cu încercări, obstacole, capcane, probe de anduranţă şi piedici de tot felul, venite simultan din natura mediului şi dinspre moştenirea genetică, din temperament, anturaj, educaţie şi stare socială, ca şi din experienţa călătoriilor, a suferinţelor şi bolilor, a solidarizărilor, complicităţilor sau însingurării treptate, dar sigure ş.a.m.d.

Astfel încât cred că ai sărit mult prea devreme la nerăbdarea etnospirituală, în speţă a românilor. Sigur, nerăbdarea (incapacitatea?) românească întru construcţia temeinică, paralel cu blestematul cult al improvizaţiei, este un subiect vital. La fel de esenţial ca supremaţia evoluţiei (deci a răbdării istorice faţă de dezvoltarea organică) în dauna revoluţiei, a nerăbdării anarhic-distrugătoare.

Până acolo, cred că ar trebui să vorbim despre natura secundară, modestă şi puternică totodată, de „simplu” instrument – de slujnică, aş zice – a răbdării faţă de credinţă, iubire şi nădejde, treimea virtuţilor supreme.

Deci, haide s-o luăm pe firul apei, vrei?

CIPRIAN MĂCEŞARU – Deja simt palma dumneavoastră aşezându-se cu blândeţe pe umărul meu, potolindu-mă, parcă spunându-mi: ai răbdare! De unde eu m-am aruncat năvalnic în chestiune, vorba aceea: „şi dă-i şi luptă”, dorind parcă să rezolv totul dintr-o singură izbucnire, lamentându-mă, folosind imagini tari, pline de gravitate (mai că lipsea să arunc în text, precum Octavian Paler, şi câte un bine ţintit vai!), dumneavoastră aţi adus compresa rece, aţi pus-o pe fruntea fierbinte a încă „acneicului” care sunt (deşi biologic am părăsit de mult vârsta respectivă), aţi reglat temperatura acestui text, lucru pe care mi-e teamă că o să fiţi nevoit să-l faceţi şi de acum înainte.

Mai îngrijorător este că-mi place să mă dau astfel în spectacol. Voi spune şi eu ca Giovanni Papini, în Amurgul filosofilor. „Ar fi fost necesară o mai bună pregătire, o mai

mare prudenţă şi răceală. Poate că astfel cartea mea ar fi devenit mai eficace. Dar ar fi pierdut mireasma de praf şi de tinereţe, aerul uşor semeţ şi uşor donquijotesc la care ţin atât de mult, în detrimentul meu”.

Vorbiţi cu amabilitate despre faptul că aş fi realizat multe lucruri, însă cu un văd aici o bogăţie, cât mai degrabă o risipire. Aş fi vrut să fac mai puţin, dar mai bine. Mă duce gândul tot la Papini. În celebra lui carte, Un om sfârşit, se plânge că a dat greş doar fiindcă a încercat să facă totul, a căutat care vasăzică să ajungă precum marii oameni ai Renaşterii, un uomo universale. Iată, să faci mult nu e întotdeauna soluţia corectă.

Scrieţi că amândoi suntem „nerăbdători sadea”, dar ar fi suficient, pentru a demonstra că în ceea ce vă priveşte lucrurile nu stau deloc aşa, să le amintesc cititorilor că aţi debutat cu o carte despre Eminescu, următoarea fiind despre Blaga, volume zdravene, încheiate la toţi nasturii, rod al unei munci asidue de cercetare (prin urmare, nici vorbă de pripeală, de „cântare grăbită”, pentru a da sensul exact al acestui cuvânt provenit din slavonă). Voi folosi însă o altă armă, una pe care tocmai mi-aţi

livrat-o în rândurile de mai sus. Spuneţi că aţi avut permis de pescuit de la 11 până la 18 ani. Cu asta v-aţi compromis definitiv imaginea de nerăbdător. N-am înţeles niciodată cum poate cineva să stea ore-n şir pe marginea apei, privind spre pluta care de cele mai multe ori nu se mişcă. Vă spun acest lucru deşi la Câmpina, unde m-am născut, am trăit lângă un lac. Nu doar că n-am înţeles, dar l-am şi urât pe fratele meu când îşi lua undiţa-n spinare şi mergea „la peşte”. Mă enerva satisfacţia lui, nu înţelegeam care-i şpilul, aşa că uneori mă răzbunam aruncând cu pietre în apă, pentru a speria peştii.

În ciuda sărăciei, am avut o copilărie dulce. De foarte mic am beneficiat de o mare libertate. Nimic riguros nu exista în viaţa mea. Mă jucam, mâneam, îmi făceam (dacă-mi făceam) temele când voiam, nu spălam vasele, nu dădeam cu mătura, nu strângeam patul, nu făceam aşadar nimic, nu aveam niciun fel de program, absentam foarte des de la şcoală, mă dădeam bolnav, şi mama, iubitoare, mă lăsa să stau acasă. Totul era minunat. Aşa mi se părea. Care copil, înainte de a şti ce se întâmplă cu adevărat cu el, nu-şi doreşte să fie lăsat în

pace, să nu fie constrâns în niciun fel? Prin urmare, n-am prea ştiut ce înseamnă regulile. Am resimţit şi resimt şi acum lipsa lor. Îmi este foarte greu să fiu ordonat, să lucrez sistematic, nu am răbdare să aranjez, asamblez, construiesc/reconstruiesc nimic, totul e la voia întâmplării, în funcţie de starea de moment pe care o am. E de mirare cum am reuşit totuşi să duc la capăt atât de multe lucruri. Dar rezultatele acestea, aşa modeste cum vor fi fiind ele, au apărut abia după 30 de ani, căci am avut nevoie de mult timp pentru a-mi corecta cât de cât zidirea interioară.

„O vreme este să azvârli pietre şi o vreme să strângi pietre”.

CIPRIAN IMĂCEŞARU – Domnule Mihăilescu, cred că e momentul să punem textul ăsta pe şine. Eu mi-am arătat deja neputinţa în a porni de unde trebuie, aşa că vă las pe dumneavoastră să faceţi următorul pas.

DAN C. MIHĂILESCU – Optez să încep bătrâneşte, cu Biblia. Mai precis, mi-a venit în minte un fragment superb din Ecleziast, cu care-mi şlefuiam extatic mintea pe la 18 ani. Am să-l reproduc versificat, aşa cum face Bartolomeu Valeriu Anania în versiunea

sa diortosită după Septuaginta, din 2001, pe care o voi folosi pretutindeni în dialogul nostru:

Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi o vreme pentru orice mişcare de sub cer; o vreme este să te naşti şi o vreme să mori, o vreme este să sădeşti şi o vreme să smulgi ce-ai sădit; o vreme este să ucizi şi o vreme să vindeci, o vreme este să dărâmi şi o vreme să zideşti; o vreme este să râzi şi o vreme să plângi, o vreme este să te tângui şi o vreme să joci; o vreme este să azvârli pietre şi o vreme să strângi pietre, o vreme este să îmbrăţişezi şi o vreme să fugi de îmbrăţişare; o vreme este să cauţi şi o vreme să pierzi, o vreme este să păstrezi şi o vreme să arunci; o vreme este să deşiri şi o vreme să coşi, o vreme este să taci şi o vreme să vorbeşti; o vreme este să iubeşti şi o vreme să urăşti, o vreme este pentru război şi o vreme pentru pace.

E-o minune de laconism sapienţial. Jumătăţile vieţii, semisfera plinului şi cea a golului, alternanţa convex-concav, plus-minus, cucerire-înfrângere, ascensiune-coborâre, creştere-descreştere, înflorire-desfrunzire, tinereţe-bătrâneţe… îi putem spune oricum.

Şi este exact raportul nerăbdare/răbdare: fuga ne-săţioasă după toate cele şi înghiţirea tuturor, urmate de momentele de cumpănă, încetinirea, începutul declinului şi intrarea în aşteptarea/acceptarea mai mult sau mai puţin resemnată a sfârşitului. De la nerăbdarea înfometată a buzelor pruncului după laptele mamei până la senina aşteptare a lumânării din urmă, trecem ritmic prin vămile răbdării ca aşteptare şi îndurare. Căci una e să fii de acord să aştepţi şi altceva să rabzi, adică să înduri, de voie sau de nevoie, fie pentru un scop anume, din poruncă interioară, fie supus unor încercări şi cazne asupritoare.

Între cele două paranteze traversăm tot atâtea nerăbdări câte zile avem. Înşir la întâmplare, fugărindu-mi degetele pe tastatură: nerăbdarea copilului după darurile de Crăciun sau de Paşte, aşteptarea febrilă a creşterii sânilor la fetiţe, primele poluţii la băieţi şi nerăbdarea tinerilor faţă de răsplătirile educaţionale, promovarea profesională, înstărire, comuniune maritală. Nerăbdarea soldaţilor, deţinuţilor, marinarilor, minerilor, scafandrilor, speologilor şi-a altora asemenea de-a reveni

acasă, de-a ieşi la aer, libertate şi lumină. Dar şi nerăbdarea grădinarului de a-şi vedea cât mai repede coapte legumele, a viti-cultorului de a-şi culege strugurii, a apicultorului de a-şi vărsa mierea-n borcane. Febrilitatea datornicului de a-şi vedea achitat creditul, temerile logodnicilor în ziua întâlnirii decisive a părinţilor, nerăbdarea studentului de a scăpa de examene, ori a colecţionarului de a-şi însuşi o piesă mult dorită, ca şi tensiunea acuzaţilor în aşteptarea verdictului. Dar şi setea de Dumnezeu a neofitului, care, odată îngenuncheat în schitul din munte, priveşte cu nesaţ magnetizant icoana, dorind să-i extragă şi să-i înghită duhul dintr-o răsuflare. Nerăbdarea fecioarei de-a deveni femeie, nerăbdarea călătorului de-a ajunge la capătul drumului, a semănătorului în aşteptarea ploii, a părinţilor în aşteptarea nepoţilor, a sportivilor faţă de întărirea muşchilor… Oricine poate adăuga încă de zece ori atâtea forme de încercare de sine şi iniţiere întru răbdare.

Important e să ştim tocmai asta: că e o vreme pentru nerăbdare şi una pentru buna resemnare, iar între ele îşi face sălaş răbdarea (Iov 7, 1 – 4).

CIPRIAN MĂCEŞARU – Poate fi înşelător să ştim că există o vreme pentru nerăbdare. Riscăm să lungim nepermis de mult această perioadă şi să lunecăm din nerăbdare direct în resemnare. Dacă nu ştim când

a sosit momentul să fim răbdători, ne vom zbate toată viaţa în imaturitate. Howpoor are they that have no patience („Ce săraci sunt cei ce n-au răbdare!”), spune Shakespeare în Othello. Oricum ar fi, un lucru e cert: se ajunge la resemnare.

O răbdare lipsită de luciditate este la fel de tristă ca o nerăbdare nepotrivită. O răbdare lipsită de conţinut, o răbdare pasivă nu ajută. În Luminile şi umbrele sufletului, Petru Creţia identifică două forme de răbdare. Mai întâi răbdarea ca „virtute pasivă”, ea fiind de fapt „forma pasivă a curajului, rezistenţa în timp la răul din lume”. Apoi există răbdarea de a face bine şi până la capăt anumite lucruri, ceea ce înseamnă că e nevoie de o bună cunoaştere a lor, de „capacitatea de a calcula pe termen lung”, de „încredere în îndepărtata izbândă” şi de „discernământul de a nu confunda încetineala cu starea pe loc” (memorabilă formulă!). M-aş întoarce deocamdată la

problema răbdării pasive. După cum vedeţi, Petru Creţia o consideră o virtute. Nu sunt întru totul de acord. Răbdarea pasivă mi se pare specifică mioritismului, limfatismului cronic. Taci şi rabdă, căci va veni într-o zi şi clipa izbăvirii. Rezistenţă prin răbdare, înţeleg, doar că atitudinea asta poate stimula mai degrabă laşitatea, nu curajul. „Capul plecat sabia nu-l taie”, cam aici suntem. Sau, într-o formă superioară a complicităţii cu răul, spunem: „fă-te frate cu dracu’ până treci puntea”. Desigur, la Petru Creţia este o înţelegere creştină a răbdării. Celor care pribegesc, urmând calea strâmtă a virtuţii, Mântuitorul le-a spus: „Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre” (Lc. 21,19). Cel care nu are răbdare nu trudeşte pentru lucrarea binelui, nu pătimeşte pentru a obţine virtutea, „păşeşte pe calea largă a pierzării şi fuge de calea îngustă a virtuţii”, spune Sfântul Nectarie din Eghina. Plăcerea, care-nseamnă răul, este mai uşor de atins, pe când binele presupune sacrificiu, suferinţă. Evident, întâlnim ideea aceasta şi înainte de apariţia creştinismului. La Aristotel, de exemplu, care în Etica nicomahică spune: „comitem răul de dragul plăcerii, în schimb,

de frica durerii, nu săvârşim binele”. La bine nu se poate ajunge decât prin virtute, iar virtute fără răbdare nu poate exista. „Cine se clatină în virtute, cine nu va răbda în ea până la sfârşit, şi-o pierde”, spune Sfântul Ignatie Briancianinov. Pare groaznic de dură o asemenea exigenţă, nu-i aşa? Şi asta nu-i nimic. Sfântul Nectarie din Eghi-na e şi mai tranşant: „omul lipsit de răbdare moare ca un nemernic”. Aşadar, cel lipsit de răbdare este trândav, laş, iubitor de sine şi duce o viaţă de desfătări, pe când „cel răbdător este curajos, brav, îndură suferinţele şi nădăjduieşte în Domnul Dumnezeul lui” (Sfântul Nectarie din Eghina). Observăm că din nou apare ideea răbdării ca act de curaj. Petru Creţia nu pune răbdarea pe cea mai înaltă treaptă a virtuţilor (există altele „mai strălucite”, spune el), precum a făcut-o, de exemplu, Sfântul Ioan Gură de Aur („rădăcina tuturor bunurilor este răbdarea”; răbdarea este „împărăteasa virtuţilor”). Mai sus amintitul Sfânt Nectarie din Eghina crede, de asemenea, că „răbdarea este prima dintre virtuţi”, răsplata pentru o răbdare dusă până la capăt fiind mântuirea. Trebuie să recunosc, nu mă împac cu viziunea aceasta.

Răbdarea ideală propovăduită de creştinism presupune traiul în sărăcie, refuzul oricărei plăceri (ba aş spune chiar bucurii, deşi îmi dau seama că nu întotdeauna se pot confunda cei doi termeni), practic un refuz al vieţii, nădăjduind în salvarea sufletului de către Dumnezeu. Nu pot să-mi biciuiesc sufletul în lumea aceasta pentru a-l avea curat în lumea de dincolo. Aş vrea să-l pot iubi şi-n lumea aceasta, şi-n lumea veşnică (voi fi acuzat de trufie, de blasfemie sau de ştiu eu mai ce).

Al doilea fel de răbdare amintit de Petru Creţia mă interesează mai mult din punctul de vedere al individului. Cum să ajung la o aşteptare organizată, la o aşteptare creativă, cum să nu tai prea devreme cordonul ombilical care mă leagă de ceea ce fac. Nu ştiu dacă la 37 de ani astfel de chestiuni mai sunt îndreptăţite. Sper că da.

DAN C. MIHĂILESCU – Aaa, păi dacă domnia ta mă căftăneşti cu citate din Hrisostom şi Nectarie, atunci

„Helbet, cunoaştem şi noi ficsonomia obrazului”, vorba personajului caragialian, mă transport şi eu mintenaş în Filocalia, să extrag cuvinte dulci despre subiectul nostru.

Am reluat, aşadar, după câţiva ani, toate cele 12 tomuri ale traducerii datorate minunatului părinte Dumitru Stăniloaie (Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor părinţi care arată cum se poate omul curaţi, lumina şi desăvârşi). Îţi propun o iute prefirate chiar aşa, în ordinea volumelor, adică a numelor de mari trăitori ai duhului. Vom vedea că, deşi soră mai mică, de nu chiar slujitoare a celor trei mari virtuţi creştine – credinţa, iubirea, nădejdea –, răbdarea le sprijină pe toate, le hrăneşte, le luminează, le pune în lumină.

Antonie cel Mare: „Am primit de la Dumnezeu puteri virtuoase şi foarte mari: înfrânarea, suferirea răului, neprihănirea, stăruinţa, răbdarea şi cele asemenea, care ne ajută să ne împotrivim şi să luptăm împotriva celor rele”. În acelaşi volum, printre cele zece definiţii ale lui Diadoh, episcopul Foticeii, a treia este „Definiţia răbdării: stăruinţa neîncetată de a vedea cu ochii înţelegerii pe Cel Nevăzut, ca văzut”.

Maxim Mărturisitorul: „… propriu îndelungii răbdări mai este şi a se socoti pe sine pricina încercării. Fiindcă multe dintre cele ce ni se întâmplă ni se întâmplă spre îndrumarea noastră, sau spre stingerea

păcatelor trecute, sau spre îndreptarea neatenţiei prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socoteşte, aşadar, că pentru una dintre acestea i-a venit încercarea nu se răzvrăteşte când e lovit, mai ales dacă e conştient de păcatul său”. Acelaşi Maxim – unde are o imagine percutantă a creştetului uman ca horn al sobei cu păcate arzătoare („curăţindu-ţi mintea de funinginea patimilor”) – vede firea omenească, şi lumea în sine, ca o pustie în care „cei ce rabdă osteneli şi necazuri plini de credinţa şi nădejdea bunurilor viitoare” ajung să aibă „raţiunea virtuţii şi a cunoştinţei”.

Îl avem apoi pe Talasie libianul. „Cel ce a dobândit dragoste rabdă fără să se tulbure supărările şi suferinţele ce-i vin de la duşmani”. „Răbdarea este iubirea de osteneală a sufletului. Iar unde este iubirea de osteneală s-a scos afară iubirea de plăcere”. „Bunului credinţei îi urmează, pe rând, acestea: temerea de Dumnezeu, înfrânarea de la plăceri, răbdarea ostenelilor, nădejdea în Dumnezeu, nepătimirea şi dragostea”.

Aceeaşi ordine se găseşte la Maxim

Mărturisitorul, în Capete despre dragoste –, „Dragostea este născută de nepătimire; nepătimirea de nădejdea în Dumnezeu; nădejdea de răbdare şi îndelunga răbdare; iar pe acestea le naşte înfrânarea cea atotcuprinzătoare. Înfrânarea, la rândul ei, e născută de frica lui Dumnezeu. În sfârşit, frica de credinţa în Domnul. Cei ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează de la patimi; cel ce se înfrânează de la patimi rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu; iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele pământeşti; în sfârşit, mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu”.

Sfântul Petru Damaschin: „Iar din cunoştinţă sau

cuminţenie se nasc înfrânarea şi răbdarea. Fiindcă cel înţelept îşi stăpâneşte voia sa şi rabdă durerea pentru aceasta”. „Orice om, zice marele Vasile, are nevoie înainte de toate de răbdare, ca pământul de ploaie, ca să aşeze pe ea, cum zice Apostolul, temelia sau credinţa”. „Se cade să începem de la răbdarea celor ce vin

asupra noastră şi apoi să trecem la celelalte, cu încordare şi cu toată râvna”. Într-un capitol de două pagini, „Arătarea virtuţilor”, răbdarea apare chiar în primul paragraf, în următoarea constelaţie: „milostenia, curăţia inimii, pacea, răbdarea, înfrânarea, stăruinţa, alegerea bună, hotărârea, simţirea, grijirea, sprijinirea pe Dumnezeu, căldura, vegherea, arderea Duhului, meditaţia, trezvia, ţinerea de minte, adunarea minţii”. Spre final apare şi „îndelunga răbdare”, iar după ce se arată că orice meditaţie despre răbdare cuvine-se să pornească de la Matei, 15,13, se spune că „tot lucrul înainte de a se face, prin ce se face şi odată făcut, prin răbdare rămâne şi fără ea nu stă şi nu se desăvârşeşte […]. Ea are puterea să omoare deznădejdea, care omoară sufletul. Ea învaţă sufletul să se mântuie şi să nu slăbească de mulţimea războaielor şi necazurilor”.

„Nu se află loc fără supărare”, observă tot Sfântul Petru Damaschin: „De aceea, fără răbdare nu se poate avea odihnă. Iar aceasta vine din frică şi credinţă şi începe de la înţelepciune […]. Căci răbdarea este piatră neclintită în faţa vânturilor şi valurilor vieţii şi cel ce o are pe ea nu

slăbeşte şi nu se întoarce
r
Înapoi în vremea revărsării lor”.

În fine, ni se spune că „smerenia se naşte din ascultare, răbdare, neavere, sărăcie, frică dumnezeiască şi cunoştinţă”. „Dacă nu se naşte în suflet răbdarea din credinţă, nu poate avea cineva nicidecum vreo virtute”.

Cuviosul Nichita Stithatul: „Roada Duhului Sfânt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungă răbdarea, credinţa, blândeţea, înfrânarea”.

Oarecum la fel vorbeşte Sfântul Grigorie Sinaitul: „Monahul nu sporeşte niciodată fără aceste virtuţi: post, înfrânare, priveghere, bărbăţie, liniştire, rugăciu-ne, tăcere, plâns, smerenie. Ele se nasc şi păzesc una pe alta”, pentru ca la Ioan Scărarul să găsim un motto perfect, cred eu, pentru subiectul dialogului nostru: „Căci nimic nu pricinuieşte atât de mult nerodirea ca nerăbdarea”. Şi tot el: „blândeţea este propteaua răbdării, uşa, sau, mai bine zis, maica răbdării”.

Uite că nu mă mai sarur să-l citez pe Ioan Scărarul: „bărbatul răbdător a murit înainte de mormânt, făcându-şi mormânt

din chilia sa. Răbdarea se naşte
din nădejde şi plâns; cel lipsit de acestea două e robul trândăviei”.

Şi încă: „mare lucru este a răbda cu hotărâre şi bărbăţie zăduful şi pacea şi tihna liniştirii şi a nu căuta împrăştierile şi mângâierile din afara corăbiei sau a chiliei, cum caută corăbierii trândavi, în vremea liniştită, scăldarea în mare”.

Iertare pentru abuzul de citate, dar ştiu prea bine că nici tu, ca majoritatea congenerilor tăi, nu ai poposit cum s-ar fi cuvenit de ritmic şi des prin înţelepciunile Filocaliei şi Patericelor, aşa că nu strică, măcar o dată-n juneţe, o cură de îndurare referenţială.

Mai lasă-mă, deci, să-ţi spun că-i bine să luptăm întru dobândirea răbdării îndelungi, „căci ea biruieşte mânia cu iubirea şi vindecă întristarea cu împăcarea” (Isaia Pustnicul).

Dar dacă tot am ajuns la înţelepciunea biblică, Hai să le facem dreptate şi bătrânilor noştri şi să des-chidem ediţia Proverbelor lui Iuliu A. Zanne, pe unde am forfotit (de nimic ajutaţi) pentru subiectul nostru.

Majoritatea zicerilor văd ca benefică

răbdarea: „Omul îndelung răbdător seamănă cu Dumnezeu”, „îndelunga răbdare – darul cel mare”. „Cu cât mai mult rabzi, cu atât mai bun te arăţi şi sănătatea ţi-o păstrezi”. „Cu nerăbdarea nimic izbuteşti, ci mai mult te sminteşti”. „Cu răbdarea întâmpini orice poate să-ţi vie”. „Răbdarea – calea veseliei”. „Toate cu răbdarea le poţi birui / şi pe deasupra lor vei pluti”. „Răbdarea-i cam amară, dar rodul ei e foarte dulce”. „Răbdarea cu nădejdea – surori bune: una te mângâie, cealaltă te întăreşte”. „Răbdarea la mânie – cea mai bună doftorie”. „Cine nu ştie nici să rabde, nici să sufere, pururea pătimeşte / că mic de suflet se socoteşte”. „După răbdare, bucurie mare”.

În celălalt talger găsim mult mai puţin: „Nu-i prost cine dă, numai cel ce rabdă”. „Se bat cei mari şi rabdă cei mici”. „Îndelunga răbdare de multe ori duce la deznădăjduire”.

Ca întotdeauna, apelul la înţelepciunea strămoşească te lasă frumuşel la răscruce. E bună una, e bună şi cealaltă. Rău e şi aici, rău şi acolo. Tu fa bine şi alege ce şi cât crezi că ţi se cuvine. Astfel încât la ce bun să ne opintim într-o parte sau în cealaltă?

Alege fiecare ce crede de cuviinţă pentru sine.

Tare mi-aş fi dorit să am răgazul şi tenacitatea de-a cutreiera după motivul răbdării ca aşteptare şi îndurare prin cărţile marilor moralişti, mai ales că tradiţia stoicismului presupune răbdarea (suferinţa îndurătoare) ca stâlp al înţelepciunii şi bunei resemnări. Imposibil să nu fi găsit frumuseţi incitante la

Confucius, Seneca, Epictet, Marcus Aurelius, Pascal, La Rochefoucauld, Vauvenargues, Leopardi, Chamfort, Cioran… Doar Eseurile lui Montaigne le-am scos din raft şi, culmea, nu am găsit un capitol anume dedicat răbdării. Mai mult: în indexul ediţiei

Gallimard nici măcar termenul patience nu apare. Este, în schimb, impatience, tradus (a) prin „incapacité de supporter, absence d'endurance". Deci aceeaşi preferinţă pentru răbdarea ca putere de-a îndura suferinţa, paralel cu minimalizarea aşteptării binevoitoare.

În definitiv, sarcina tuturor scrierilor sacral-sapienţiale e tocmai exaltarea înfrânărilor senzoriale, a recluziunii şi

rugăciunii permanente ş.a.m.d. Dacă Filocalia excelează în teoretizarea răbdării ca treaptă iniţiatică, etapă esenţială în drumul către virtuţile supreme, în schimb Patericul vine cu o ploaie de exemple practice, uneori de cea mai crudă concreteţe, în ce priveşte cohorta de încercări la care va fi supus neofitul. Te scutesc de citate, căci te ştiu nu doar nerăbdător din fire şi nefamiliar domeniului, ci şi refractar la tot ce ţine de excesele religioase.

Câteva cuvinte am de spus, totuşi, referitor la probele, la vămile prin care trebuie să treacă învăţăcelul în Pateric, odată ce se hotărăşte să îmbrace straiele schimniciei şi să cunoască isichia. La orfici, bunăoară, dar şi în alte şcoli de trăire şi meditaţie din vechime, exista proba muţeniei. Tânărul venit la iniţiere trebuia să se supună mutismului cale de câteva luni, sau chiar de un an, încercând să-şi răspundă singur la toate îndoielile, nedumeririle, caznele, şocurile de un fel sau altul ale fiecărei zile. Astfel încât, la finele stagiului, cei mai mulţi dintre aleşi observau că nu mai au ce întreba, că nu-i mai miră nimic şi că orice elan interogativ e

preferabil să se transforme în energie ziditoare. Fără cuvinte, doar cu fapte. Aici nu e vorba de resemnarea ca blazare, ca pocăire autopunitivă, şi nici ca pasivitate fatalistă – cum spuneai ci de înţelepciune, de dobândirea cuminţeniei creatoare. O cuminţenie senină în final, chiar dacă acumulată prin chinuri, nedreptăţiri, umilinţe, înfometare, închingare dureroasă.

De harul ascultării depinde ce vei face din viaţa ta

DAN C. MIHĂILESCU – îţi înţeleg, bineînţeles, revolta tinerească faţă de supuşenia excesiv răbdătoare, de îmbătrânirea voluntară şi prematură la care ne îndeamnă texte precum cele citate mai sus. Câtă floare intelectuală românească nu a suferit (sau n-a vituperat) de-a lungul timpurilor din pricina mioritismului nostru, visând la mituri eroice, agresiv impunătoare, de nu chiar violent ostile faţă de „balcanismul nastratinesc”, „indolenţa orientală”, „duplicitatea bizantină”, „tranzacţionalismul” şi „natura noastră acomodantă”! Vom vorbi, cum spuneam, ceva mai încolo de nerăbdarea etnică, de cultul improvizaţiei în spaţiul valah, în dauna construcţiei temeinice şi a

strategiilor arhitecturante.

Ce mă interesează, însă, în acest moment al discuţiei este pragul tineresc al eului, nivelul individual, nucleul iniţial al iniţierilor, acolo unde relaţia Meşter-Ucenic ar trebui să fie una capitală. Aici e (ca) clasa întâi a şcolii răbdării: în calificarea calfei (călirea oţelului, cum se spunea cândva). Să ştii să taci, să accepţi, să te supui, să înduri sudălmile, palma, şuturile, ironia corozivă şi biciul învăţătorului. Să strângi din dinţi, să asuzi, să răsufii greu, să simţi jugul tot mai apăsător, să te simţi vidat, umplut, iarăşi golit, extaziat, decepţionat, jignit şi pedepsit pe drept sau nedrept. Dar permanent conştient că înveţi, că te schimbi în bine, că te şlefuieşti, aduni putere, cunoaştere, eficienţă, educaţie. Că devii altul, iar mai apoi că devii cineva. Şi încrezător că nu peste multă vreme îţi vei întrece şi părăsi magistrul, devenind maestru la rândul tău. Acceptând cât se poate de natural, adică, rostul autorităţii, respectând ideea de ierarhie, de evoluţie organică, pe scurt: rânduială în toate.

Or, exact acesta-i rostul răbdării îndurătoare, al aşteptării tenace, al tăcerilor mai mult sau mai puţin agresive, cu sau fără

visuri de răzbunare. Să nu ne gândim întâi şi-ntâi la relaţia Titircă-Spiridon din o noapte furtunoasă, care-i şarjată cât cuprinde, ci mai degrabă la cea dintre Jupân Dumitrache şi Chiriac, pe aceeaşi linie a „memoratului”. E clar că focosul apărător al „onoarei de familist” a stăpânului va călca perfect pe urmele acestuia, fiind, de altfel, deja proiectat de Caragiale dramaturgul pentru o carieră supraventurianică. Fapt este că, în vremea noastră, numai în lumea pictorilor mai poţi afla, eventual, urme (tot mai palide) a tot ce însemna cândva, în medievalitate şi mai ales în Renaştere, relaţia meşterucenic, aşa cum frumos a înrămat-o eseistic Mihai

1 y

Sârbulescu. (în fapt, grupul Probg a ştiut să o cultive cu subtilă şi emoţionantă tenacitate, dincolo de suma de orgolii, răzvrătiri şi părăsiri inerente oricărui domeniu artistic – şi nu numai.)

Şi în teatru mai sunt astăzi talente împlinite la şcoala maeştrilor, care înţeleg să-şi perpetueze recunoştinţa şi veneraţia faţă de profesori în mod firesc, sensibil şi cald, fără butaforii encomiastice. Cum să nu ţi se încălzească inima auzind cu câtă

fervoare sunt pomeniţi ca dascăli ai scenei (nu mai zic de talentul actoricesc) oameni ca Olga Tudorache, Liviu Ciulei, Ileana Predescu, Octavian Cotescu, Dem Rădulescu.

Mircea Albulescu, Florin Zamfirescu? Când îl auzi astăzi pe câte un venerabil al scenei pronunţând aproape cu evlavie „clasa Al. Finţi", sau „clasa maes-trului Finteşteanu", ori despre cum a dat examen cu „Doamna Bulandra", începi să înţelegi ce teribilă, ce infailibilă, ce profund formatoare Instituţie era Maestrul odinioară. La fel era în lumea medicală, unde, când cineva spunea „Profesorul", parcă-i auzeai pe budişti pronunţând în transă vocabula sacră AUM. Exact aşa i-am auzit eu pe Noica, Arşavir Acterian, Emil şi Aurel Cioran pronunţând numele lui „Nae" (Ionescu), cu egal extaz la 70 de ani cum ştiu că o făceau la 20.

Răbdarea de-a te autoconstrui pe îndelete sub mâinile şi cu plămada învăţătorului – iată abecedarul făpturii bine rânduite. Lucru străvechi, cu temeiuri educative psihosociale, profesionale şi religioase deopotrivă. Când îşi amintea de părinţii lui din Modelu-Călăraşi, bunicul

meu evoca mai ales scena deciziei lor de a-l „trimite pe băiat la oraş, să înveţe-o meserie”. A plecat de acasă în picioarele goale, a ucenicit câteva luni la un ţigan fierar, apoi un an şi ceva la un forjor, după care a ajuns fruntaş la „Lemetru”, cum îi spunea el viitoarei uzine Timpuri Noi. Ar fi trebuit să-l auzi cu câtă mândrie povestea, nu doar cum ţărănuşul cu tălpile goale şi cămaşa pe-ticită s-a întors în concediu acasă cu pantofi, costum, cravată şi pălărie, dar şi cum a îndurat – cu furie şi nădejde totodată, cu sete de răzbunare şi recunoştinţă deopotrivă – scatoalcele, hachiţele şi corvezile meşterului. Şi cum se împieptoşa, cum i se lumina chipul când ajungea la scena plecării, când, luându-şi ultima simbrie, i-a sărutat pur şi simplu mâna bătrânului forjor. Aceeaşi mână care-l „altoise” de atâtea ori, „pân-o să iasă, măi băiatule, din fierul ăsta nenorocit frumuseţe de topor” sau de ce alte unelte formau şi căleau ei acolo.

De aici, adică de la plecarea ucenicului către propria-i carieră de bun meseriaş, cred că se poate porni orice discuţie despre rosturile răbdării formative, indiferent de

meserie, de timp şi loc, de religie, vârstă, temperament, abilităţi ş.a.m.d. De harul ascultării depinde ce vei face din viaţa ta: o simplă biografie, o carieră onorabilă, sau un destin.

CIPRIAN MĂCEŞARU – Vai de mine, nici nu ştiu de unde să încep. Mă văd aruncat „pe culmile disperării” cu atâtea citate din Filocalia. Hotărât lucru, nu voi ajunge să am „propria carieră de bun meseriaş”, pentru că, orice mi-aţi spune şi oricâte citate mi-aţi da, ideea de renunţare la viaţa aceasta îmi

}

repugnă total. N-o să fiu niciodată bărbatul care moare înainte de mormânt, făcându-mi mormânt din propria chilie. Doamne, ce oroare! Aveţi dreptate când spuneţi că sunt „nerăbdător din fire şi nefamiliar domeniului, dar şi oarecum refractar la micile mari excese religioase”. O să-mi spuneţi şi că prefer o „credinţă” călduţă, convenabilă, confortabilă, ceva care de fapt nu e credinţă reală. Adevărul este că încă nu ştiu ce înseamnă credinţa şi dacă sunt sau pot fi credincios. Nu ştiu şi nici nu cred că sunt pregătit să aflu. Am încă ochiul vitriolat de răutatea laică, sunt indignat de anumite lucruri care se petrec

în sânul Bisericii, de faptul că, de exemplu, BOR doreşte să construiască acea aiuritoare Catedrală a Mântuirii Neamului (şi unde?! Lângă Casa Poporului!). Despre ce răbdare vorbim când vezi preoţi călărind bolizi 4 x4 sau limuzine, despre ce renunţare la viaţă, despre ce chilii când mulţi dintre cei în sutană au vile şi conturi babane?! Acum îmi veţi spune că sunt de stânga. Nu sunt de stânga, dar creştinismul are ceva de stânga în el, nu-i aşa? Prin urmare, cum poţi să capeţi răbdarea creştină fără să respecţi acel filon de stânga al filosofiei creştine propovăduite de patristică?! Ştiu, desigur, că sunt mulţi preoţi admirabili. Ei sunt cei care menţin vie adevăratacredinţă şi ei pot aduce mântuire neamului, nu giganticele catedrale poleite cu aur (parcă ne mândream cu modestia bisericilor noastre, vedeam în asta un semn de smerenie; acum ne trebuie catedrale care se vor zări de pe Lună; ce să înţelegem de aici? Că de fapt înainte nu am construit catedrale care să-şi strivească supuşii doar fiindcă nu am avut forţa financiară necesară, ori că am devenit alţii?). Între un preot care trăieşte în lux şi Van Gogh, dacă tot aţi amintit de pictori, îl prefer fără să clipesc pe ultimul. Van Gogh

îmi spune infinit mai mult despre credinţă, despre iubirea de oameni şi despre evlavie. Viaţa mizeră a lui Van Gogh mă emoţionează şi mă învaţă mult mai mult decât viaţa unui preot care locuieşte la Corbeanca sau la Pipera, în „chilia” lui1 P + 2 sau P + 3. Deschid volumul de scrisori trimise de Van Gogh fratelui său mai mic Theo şi culeg dintr-o scrisoare: „M-a impresionat un gest, m-a impresionat puternic. Ascultă. Îi spusesem modelului meu să nu vină astăzi – fără să-i mărturisesc de ce. Biata femeie a venit, totuşi, şi, cum mi-am arătat nemultu? mirea, mi-a răspuns: «Da, numai că n-am venit să pozez, ci să văd dacă aveţi ceva de mâncare». Îmi adusese o porţie de fasole verde şi cartofi. Există totuşi lucruri minunate în viaţă”. Într-o astfel de frază aparent banală sunt de găsit atâtea lucruri profunde, dincolo de situaţia care ne poate smulge o lacrimă. Aici este o mostră de credinţă, aşa cum o văd eu. Nu ştiu cum se numeşte Dumnezeul acestei întâmplări relatate de pictorul olandez, dar e Dumnezeul în care cred. Iată un alt fragment smuls dintr-o scrisoare a aceluiaşi pictor: „Pastorii pretind că suntem nişte păcătoşi zămisliţi şi născuţi în păcat. Aş,

toate astea sunt simple gogoşi! Dragostea, nevoia de dragoste, faptul de-a nu putea trăi fără dragoste este, oare, un păcat? După părerea mea, abia viaţa fără dragoste e ceva imoral, constituie un păcat. Dacă regret amarnic ceva, este faptul de-a mă fi lăsat câtva timp ispitit de anumite abstracţiuni mistice şi teologice, a căror consecinţă a fost că m-am închis exagerat de mult în mine însumi. Mi-am revenit încetul cu încetul. Lumea ţi se pare mai veselă dimineaţa, când nu te mai simţi singur, când zăreşti alături de tine, în semiobscuritate, o altă fiinţă omenească”. Prin urmare, domnule Dan C. Mihăilescu, viaţa asta şi dragostea, acestea sunt lucrurile pe care le îngrijesc. Că viaţa şi dragostea trebuie să aibă un Dumnezeu al lor, asta e adevărat, dar înţeleg prin acest Dumnezeu bunătate, iubire, compasiune, tandreţe, precum şi, ei, da, răbdarea de a le obţine şi a le oferi. Viaţa şi dragostea au şi un Diavol al lor, suferinţa, minciuna, răutatea, laşitatea… Sunt şi ele prezente, desigur, dar n-aş spune că e în vreun fel viaţa de vină, chiar dacă pentru unii ea este un adevărat infern.

Dar să mă întorc la problema răbdării.

Da, răbdarea „biruieşte mânia cu iubirea şi vindecă întristarea cu împăcarea”, dar de ce nu răbdarea care construieşte o viaţă frumoasă şi demnă aici? Nu conţine o astfel de viaţă o iubire respectabilă şi nu oferă ea împăcare? Nu poate fi această viaţă în acord cu un Dumnezeu bun şi iubitor?! Una e să respingi imoralitatea, alta să respingi viaţa, să o abandonezi. Nu cred că Dumnezeu are nevoie să ne testeze astfel. Ni-l putem imagina pe Dumnezeu practicând un fel de joc în care oamenii au de ales, fie „se-nchid în mormânt” înainte să moară, lipsindu-se de toate cele lumeşti, fie trăiesc în plăceri, mai mult sau mai puţin vinovate, cei dintâi primind răsplata în Viaţa de Apoi, ceilalţi ajungând în Iad? Refuz să cred că Dumnezeu, care le ştie pe toate, poate fi atât de cinic.

În finalul intervenţiei mele de acum, trebuie să vă spun, fiindcă aţi amintit de marii moralişti, că eu am copiat (în mod dezordonat, pe tot felul de hârtiuţe şi fără a nota, aşa cum cer normele, ediţia, pagina, numele traducătorului…) de-a lungul timpului citate despre răbdare din opera unora dintre ei, aşa că am un oarecare avantaj. Din Eseurile lui Montaigne nu am

putut scoate nici eu nimic, dar am găsit, de exemplu, mai multe însemnări care au legătură cu răbdarea (sau cu lipsa acesteia) în maximele şi reflecţiile marchizului de Vauvenargues. „Nu e mare lucru să ai mintea ascuţită, dacă nu o ai chibzuită. O pendulă nu este perfectă când merge repede, ci când merge bine”, spune acesta. Nu ştiu cât de ascuţită îmi e mintea, dar voi căuta să o fac mai chibzuită. Să sperăm că voi avea răbdare, căci „răbdarea – spune acelaşi Vauvenargues – este arta de a spera”. Cu acest nevinovat joc de cuvinte, mă retrag nerăbdător să aflu ce-mi veţi scrie.

dan e. MIHĂILESCU – întâi de toate cred că ar fi timpul să te „deconspiri” şi să încetezi a-mi vorbi la plural. Ne tutuim de-aproape zece ani: de ce să ne înşelăm cititorii? Apoi, asta face mai directă şi mai percutantă comunicarea, înlăturând distanţa dintre catedră şi sala de seminar. În fine, să ştii că îmi merge la suflet onestitatea ta insurgenţă, să nu cumva să te cenzurezi, fiindcă-i perfect normal ca nu doar bătrâneţea cumpănită a celui întrebat, ci şi tinereţea buiacă a întrebătorului să-şi

găsească temeiurile şi cititorii (suporterii) ei.

În al doilea rând, ca să pun învârtoşării tale un bemol necesar, cred, revin la exemplele filocalice şi le resubliniez caracterul limită, ultimativ, rezervat adică exclusiv celor porniţi pe calea schimniciei. În asta constă diferenţa. Bineînţeles că tot ce înseamnă răbdarea în anii uceniciei isichaste se schimbă substanţial atunci când intrăm în lumea laică, unde sensurile practice trec la figurat, pragmaticul saltă-n inefabil, concreteţea adeseori crudă se transfigurează parabolic.

Aşa că ai sărit prea năprasnic la beregata Bisericii, ea dându-ne doar nişte puncte de reper, care sunt legitate, într-adevăr, pentru universul monahal, dar în schimb, pentru mireni, rămân doar nişte orien ţări, opţiuni, opriri facultative pe drumul credinţei, nădejdii şi iubirii. Esenţial pentru noi este să luăm spiritul acelor pilde, porunci şi vorbe de duh în cuprins teologal. E vorba de răbdarea căutării lui Dumnezeu, de răbdarea în sine, dincolo sau dincoace de instituţiile ecleziale, dincolo sau dincoace de natură3

ori de arte. La limită, nu contează cum îl

numeşti pe Dumnezeu, ci cum îţi trăieşti elanul către frumuseţe, armonie, bună cuviinţă, adevăr, libertate –? i

Încorporându-le în rânduiala fiinţei tale, în energia binefăcătoare şi seninătatea dobândită întru bucu

de şi împăcare. Asta-i tot: să-ţi locuieşti fiinţa cu simplitate, curăţie şi folos, găsinduţi buna poziţionare faţă de tine, de Dumnezeu, de lume, de rău, de viaţă şi de moarte.

Dacă noi doi nu ne ducem la biserică pentru a ne însuşi toate aceste daruri – preferând liturghiei duminicale, postirilor, acatistelor, duhovnicului, spovedaniei ş.a.m.d. Pictura, marea, muzica, muntele, dansul, pădurea, lectura etc. Asta nu înseamnă că nu există puzderie de suflete, în toate religiile, de pe toată faţa pământului, pentru care coerciţia bisericească, regulile sacre, slujirea nesmintită – pe scurt: prosternarea necondiţionată – reprezintă garanţia supremă în relaţia cu divinul.

Acum: de bună seamă că în tot ce ţine de instituţionalizarea credinţei (ca şi, dacă

vrei, de oficializayy* 3

rea conjugală în cazul iubirii) există sumedenie de riscuri. Dracii au de lucru mai dihai ca îngerii. Sigur că întotdeauna se cască o prăpastie între rugăciunea ta fierbinte, înălţată în singurătate, şi coada la agheasmă ori la sărutatul icoanelor. Sigur că, dacă (vrei să-l vezi la tot pasul, cum spui, preoţime îmbuibată, arghirofilă, incultă, alcoolică, sectară, duplicitară, pederastă etc., ajungi să îngenunchezi mai degrabă în faţa unui trunchi de copac în mijlocul pădurii decât lângă coloana unui templu. Sigur că, dacă ai parte, cum avem noi, de-o armată mass-media care selectează din real aproape exclusiv răul religios, viciile vieţii bisericeşti, laxismul, acomodarea tranzacţională şi ambiguitatea moralei ortodoxe în cele politice, simţul metafizic ţi se toceşte, se alterează, se îndrăceşte în cele din urmă.

Ce vedem noi din viaţa liturgică la mai toate posturile de televiziune? în lumea ortodoxiei noastre, cozi îndobitocitoare la moaşte, călcare-n picioare la agheasmă, exorcizări criminale, megalomanie arhitecturală, ţigănie, colaboraţionism securistic şi crâncen afacerlâc la cimitire.

Iar în lumea catolică, făţărnicie, pedofilie, politichie şi homosexualitate (acolo, noroc cu universul ceremonial de la Sfântul Scaun şi cu voga planetar-ritualic-spectaculară a papalităţii, care încă ţine bine cumpăna). Iar când, cum se întâmplă la Trinitas ori TVR, dai de un format cumsecade, binevoitor, al predicilor, reportajelor de la locuri sfinte şi dialogurilor despre credinţă, acestea sunt adeseori aşa de scorţoase, insensibile, neataşante şi obositor-amvonice, încât devin contraproductive pentru cei neduşi la biserică, dar sincer atraşi de lumina şi căldura dumnezeirii. Or, mi-e teamă că tocmai acestora, celor încă pe drum sau nedumeriţi la răscruce, ar trebui să li se adreseze cu precădere emisiunile cu pricina.

Aşa stând lucrurile, invadat fiind numai cu meschinărie, blestemăţie şi drăcărie, bineînţeles că nu mai ai ochi, nu mai ai când şi unde să vezi locurile menite să-ţi întărească voinţa dumnezeiască, să-ţi lumineze credincioşia, să-ţi aline duhovniceşte răul sufletesc.

Dar chiar şi aşa, dincolo de toate cele ce ţin de

)}

instituţia eclezială, repet: nu este obligatoriu (e doar posibil, pentru foarte mulţi) să-ţi găseşti împăcarea în faţa altarului ori între ziduri mănăstireşti. Răb

darea căutătoare, plăsmuitoare şi nădăjduitoare, de care vorbeam, nu trebuie să ţină, să derive neapărat din ostenelile, caznele şi nevoinţele schimniceşti. La fel de intens poţi trăi întru agape şi enthousiasmos, cum spui despre Van Gogh, prin dragoste, sensibilitate şi creativitate, prin acea lust of life ce umple inima, şlefuieşte simţurile până la sfântă nebunie, nemărgineşte emoţia artistică şi predă nelimitat eul contemplaţiei şi revelaţiilor.

Fireşte că (v. Vauvenargues) răbdarea atârnă de speranţă. Dar ce oferă ea preponderent: bucurie sau resemnare? Jubilaţie sau blazare?

Abecedarele senzualităţii

DAN C. MIHĂILESCU – Sar la antipod şi trec subiectul de sub clopote în patul nupţial. Mircea Eliade are (inevitabil, aş zice) pagini incandescente despre filosofia acelei retentio seminalis din ritualurile sexuale tantrice. Răbdarea sexuală, ca şi antonimul ei, ejacularea precoce, au fost dintotdeauna şi pretutindeni subiect

substanţial în abecedarele senzualităţii.

y

Zilele astea am citit un roman de-a dreptul zăpăcitor pentru un sexagenar pudic şi conservator în toate cele, ca mine: Niciodată împreună? de J.A. Redmerski, apărut – culmea – în colecţia „Eroscop” a editurii Trei. Vezi bine că, atunci când am primit-o, nici n-am scos cartea din ţiplă şi pândeam să găsesc un amic apt (şi dispus) să-şi dorloteze fantasmele cu infinite gimnastici kamasutrice. Ei bine, romanul e construit exact pe inconfortabilul, incredibilul, inimaginabilul refuz al acuplării (primul act sexual concret apare abia la pagina 230) până când posesiunea, perfecta osmoză a cuplului, nu se desăvârşeşte simultan fizic şi metafizic, sufleteşte, mental şi epidermic. Adică până când cele două jumătăţi nu devin unul şi acelaşi tatuaj perfect complementar.

Aşteptarea indefinită a dăruirii de sine, în tremur, chinuri, extaz imploziv: cum să echivalezi înălţarea spirituală cu elanul erotic? Mi-ar trebui cel puţin talentul lui Mircea Cărtărescu pentru a prona, explica şi exemplifica narativ sexualizarea cerebralului şi cerebralizarea sexualităţii.

Te încumeţi la aşa ceva?

y

CIPRIAN MĂCEŞARU – Da, mai întâi cred că treaba ar merge mai lesne dacă ne-am tutui şi în scris. Cât despre luarea în adlitteram a chestiunilor religioase, departe de mine ideea de a înţelege răbdarea altfel decât la nivel simbolic. Şi nici nu am pretenţia ca preoţii să fie nişte sfinţi. Dar nici să relaxăm până la anulare ideea răbdării nu e în regulă. Răbdarea nu poate fi înghiţită în totalitate de malaxorul laic al comodităţii noastre fără a i se şterge sensul originar. O răbdare exotică, decorativă nu poate fi decât un exerciţiu intelectual lipsit de smerenie, o fandoseală. Dacă „răbdarea ta” nu te face un om mai bun înseamnă că e o răbdare egoistă, o răbdare născută din făţărnicie, din iubirea de sine, ba chiar şi atunci când răbdarea îţi aduce suferinţă, deci se apropie de sensul religios: al sacrificiului; putem vorbi uneori doar despre voluptuos dolendi. Nu poţi avea voluptate în raport cu durerea, cu chinul, decât dacă te crezi sfânt, un sfânt într-o strictă accepţie personală. Orgoliul te îndeamnă să crezi că aşa arată sfinţenia. Iisus pe cruce nu face în niciun fel paradă

de situaţia sa, nu se victimizează, ci este victimă, suferă atât de profund uman, încât are acea tânguire care pe mine întotdeauna m-a cutremurat: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?!” Dacă Iisus a renunţat pe cruce la „avantajul” sfinţeniei, suferind ca un om simplu, deşi ştia că va învia, de ce ar suferi un om simplu mimând sfinţenia?! Nu are acesta din urmă un cult, o admiraţie faţă de el însuşi mai degrabă decât faţă de Dumnezeu?!

Legat de subiectul lumii de-aici ca zădărnicie în raport cu măreţia lumii de dincolo, avem în Divanul lui Cantemir o lucrare frumoasă şi utilă. Iată un fragment tradus din varianta grecească a cărţii, căci e mai uşor de înţeles decât originalul românesc (în cazul altor fragmente prefer, de regulă, textul original, fiind infinit mai savuros): „De-ţi vei pierde şi nimici trupul îţi vei afla şi-ţi vei câştiga sufletul; cu alte cuvinte, vei lepăda împărăţia acestei lumi şi vei lua slava cea veşnică. În ce fel? Abătându-te de la rău şi făcând binele. Şi când anume? Când va sălăslui frica de

J

Dumnezeu în inima ta, aşa cum e scris:

«Frica de Dumnezeu urăşte nedreptatea» (Prov. 8,13). Şi unde? În lume şi în viaţa aceasta, în această scurtă perioadă de timp. Abătându-te deci de la rău, tu urmează curăţia, care are mare şi multă putere şi întotdeauna biruieşte, după cum mărturiseşte Apostolul: «Credinţa în toate foloseşte (I Tim. 4,8).» „Pentru mine, fraza-cheie, oricât ar părea de banală, este: „Abătându-te de la rău şi făcând binele”. Cred însă că binele ar trebui făcut nu de frica lui Dumnezeu, ci pentru ceea ce reprezintă el în sine, chiar dacă, aşa cum spunea Thomas Hobbes în Leviathan, „frica şi libertatea sunt compatibile”. Asta trebuie să fie „feldeinţa” noastră. „Feldeinţa” este un termen filosofic inventat de Cantemir şi se traduce prin fel de a fi. Tare mult îmi place cuvântul acesta şi regret că nu a intrat în limba română (poate că nu e prea târziu), deşi a fost uneori folosit de filosofi, istorici şi critici literari (George Pruteanu incluzându-l chiar în titlul uneia dintre cărţile sale: Feldeinţa călinesciana).

Cu privire la întrebarea ta din final, a scrie despre sexualizarea cerebralului şi cerebralizarea sexualităţii ţine de o putere de vizionar. Din fericire, Mircea Cărtărescu

dispune, ca toţi marii scriitori, de o astfel de putere. Discursul său din cărţile de proză, mai ales cel din Orbitor, pare să aibă în desfăşurarea impetuoasă ceva din magnetismul biblic. De altfel, influenţa Bibliei, nu doar din punct de vedere religios, ci şi literar, asupra lui Cărtărescu este evidentă, fără ca asta să-l transforme într-un moralist. Autorul nostru pare să împace o mulţime de lucruri importante, dar opuse, precum şi intuiţiile cele mai surprinzătoare, totul contopindu-se într-o uluitoare operă de artă, o construcţie postmodernă cu o arhitectură barocă şi suflu romantic. Ca exemplificare, e musai acum să agăţ aici o fărâmă din splendoarea cărtărescianã, ceva care să nu ne îndepărteze (prea mult) de ceea ce spuneai: „Că suntem larve ale unei fiinţe astrale ne-o arată trunchiul nostru cerebro-spinal. Cu măduva spinării ca rădăcină şi cu cele două emisfere cerebrale din ţeastă ca două cotiledoane cărnoase, el seamănă perfect cu o plăntuţă în primele stadii de după-ncolţire. Carnea e pământul în care a fost sădită şi pe care-l va epuiza de resurse, creierul va fi şi el consumat şi se va zbârci ca miezul de nucă într-un fruct sec, iar din

mijlocul lui vor izbucni, fragede şi luminoase, cele două frunzuliţe, aripi ale duhului, care vor părăsi răsadniţa acestei lumi pentru ca, îmbrăcate în slava unui corp ceresc, să fie plantate pe un pământ nou, sub un cer nou" (Orbitor. Aripa stânga). Mircea Cărtărescu are, aşa cum spuneam, harul viziunii. Poate că multe dintre formidabilele sale imagini despre lume şi om, despre relaţia om dumnezeire, despre suflet etc. Vor ajunge într-o bună zi să se adeverească. Dar cine va avea RĂBDAREA ŞI COM PETENŢA de a face această analiză? Îţi mărturisesc că mi-ar fi plăcut să pot scrie o carte despre Orbitor. Apropo de răbdare şi competenţă, mă tot gândesc, de când am început cartea noastră, dacă este justificată dorinţa mea de a depăşi limita născută din nerăbdare, de a încerca, aşadar, să mă vindec de nerăbdare. Nu cumva limita mea reală e chiar nerăbdarea? Gabriel Liiceanu spune în Despre limită: „Spre deosebire de ratat, căruia i-ar fi stat în putinţă să depăşească ceea ce are de depăşit pentru a atinge limita ce pare că i se cuvine, bovaricul năzuieşte să depăşească limita ce i se cuvine pentru a atinge o limită care îi e inaccesibilă".

Dorinţa cuiva de a-şi depăşi limita pare normală şi lăudabilă, dar ea este aşa numai dacă limita ce se doreşte a fi depăşită este de fapt falsă. „Bovarismul se naşte pe drumul aparent onorabil al insatisfacţiei resimţite în faţa limitelor proprii. Căci nu orice insatisfacţie faţă de aceste limite este justificată”. Îţi dai seama ce capcane se ascund aici. În Principiul lui Peter, cartea fondatorilor ierarhiologiei, Laurence J. Peter şi Raymond Hull, am citit despre ce înseamnă „să-ţi atingi nivelul de incompetenţă”. Dar când poţi fi sigur că ţi-ai atins (sau nu) nivelul de incompetenţă?! Aşa cum unii cred că pot mai mult, deşi nu pot, tot aşa sunt alţii care cred că nu pot, deşi pot. Luciditatea nu poate funcţiona în cazul tuturor. Un om poate fi nerăbdător şi fiindcă ştie că răbdarea nu-l poate ridica mai sus de nivelul la care ajunge fiind nerăbdător. Limita revelată într-un comportament dominat de nerăbdare nu e imperios adevărat să fie depăşită cu ajutorul răbdării. Prin urmare, avem „nu pot, dar vreau” şi „nu vreau, deşi pot”. Putem şti cu certitudine când ne aflăm într-una dintre cele două situaţii?

Eu recunosc că sunt sceptic.

DAN C. MIHĂILESCU – Dacă e să mă întrebi pe mine cine va putea face vreodată exegeza complet adecvată Orbitorului cărtărescian, răspunsul ţâşneşte fără ezitare: only MC himself.

Nu neg că există, la noi şi aiurea, comentatori specializaţi, empatici, filozofarzi, psihanalizanţi, comparatişti, onirişti, tematişti, suprarealişti, simbolizanţi, academo-universitari sau jurnalişti, fie răuvoitori, fie binevoitori lui Cărtărescu. Dar cea mai meseriasă

„Pogorâre în Maelström”-ul lui numai propria-i energie vizionar-explicativă ne-ar putea-o îngădui. Cred c-a şi spus într-un interviu că-l ard degetele să se apuce de o auto-exegeză zdravănă, unica desăvârşit adecvată, vezi bine. (N-ar fi singurul, dacă stau să mă gândesc la Radu Petrescu, al cărui ego hiperinflamat din Jurnal m-a ţinut dintotdeauna departe de autorul lui Matei Iliescu.)

Noi am avut un noroc uriaş cu apariţia lui Cărtărescu (la fel ca şi, la vremea lor, cu Eminescu, Arghezi şi Nichita Stănescu) şi, mai ales, cu trecerea lui de la poezia

optzecismului beatnico-insurgent psihedelic, de simplu ludic intertextualist, cu Dimov, Dylan

Thomas, Brumaru, Lennon şi Mazilescu, la proza lui excepţională, fabulos fabulatorie, care aliază-n filigrane Eminescu, Eliade, Pynchon, Jung şi Gilbert Durând, balcanism, ermetism, psihanaliză, realism cotidian coroziv, suprarealism, romantism, avangardism şi postmodernism deopotrivă. Ca să-i realizăm, însă, importanţa epocală în istoria literaturii noastre, el ar trebui – iartă-mă – să intre în postumitate. La noi, cine nu moare nu poate supravieţui istoriceşte. Suferim, între multe altele, de necrofagie mediatică, sau marketing funebru, o stranie energie autodemolatoare, vecină cu euforia dezastrului, de care vorbea Pleşu, cu manolismul, fatalismul mioritic sau pesimismul valah, de care au vorbit toţi cei mari ai noştri, de la Cantemir şi Motru la Mircea

7

Vulcănescu, Noica şi Cioran, başca anteriul lui Arvinte şi furatul căciulii personale, poveştile proştilor şi leneşilor lui Creangă, bizara fervoare cu care

preromantismul şi simbolismul nostru au frecventat

liric tema ruinelor ş.a.m.d.

Mai avem, slavă Domnului, mult până să-l digerăm exegetic de-a binelea pe Cărtărescu.

În ce priveşte nerăbdarea ta structurală, cel mai bine-i să o struneşti nu prin zăbale de carton (biblic sau nu), ci tocmai prin creativitate, forfotă spirituală, experimentalism în pas vioi şi proteism cât încape. Valorizarea negativului. Similia similibus curantur.

Să fructifici, fie şi paradoxal, versatilitatea drept concentrare de energii. Să foloseşti destrămarea ca întrupare. Să întorci disponibilitatea excesivă în monovalenţă intensivă. Păcat că nu am vreme să caut prin dulapurile cu hârţoage copia scrisorii pe care i-am trimis-o lui Noica în 1983, pe când mă sermona amarnic (şi pe mine) să intru zece ani în recluziune livrescă, să nu mai scriu (dar mai ales să nu public) nimic, timp în care să învăţ germana, greaca veche şi latina, să-mi adun minţile de pe drumurile superficialităţii francofone, să tac îndelung,

la propriu (adică în lume ca-ntre patru pereţi) şi la figurat (adică gazetăreşte) şi să-mi găsesc marea Temă a vieţii intelectuale.

— Am admirat, desigur, şi-i admir pe enciclopedişti, pe cărturarii specializaţi, pe cei care adună douăzeci de ani material pentru un eseu şi îşi încheie viaţa cu o sinteză de referinţă. Niciodată n-am gândit şi n-am stuchit ca vulpea la struguri în faţa elanurilor gen Adrian Marino, doar că am fost complet străin modelului cu pricina. Iar opţiunea pentru impresionism critic, foiletonism şi jurnalism literar am făcut-o demult, fără ezitare şi tară pic de regret. Uite, pentru a ne rezuma la evaluarea literaturii: între categoria Marino, cu dicţionare mamut neconsultate aproape de nimeni, şi (tot categorial văzând lucrurile) acţiunea unor Nicolae Manolescu, Monica Lovinescu sau Eugen Simion, întinsă pe decenii la scara întregii obşti (şi vieţi) culturale, m-am situat instinctiv şi nesmintit de partea acestora din urmă. Nu am înţeles niciodată dispreţul erudiţilor uscăcioşi faţă de cantitativiştii zglobii – dar nici inversul situaţiei. Nu pricep de ce-o trebui ca omul care dă una sau două sinteze „boiereşti” într-o viaţă, fiind preţuit ca atare de n

generaţii studioase, să ricaneze veşnic frustrat şi resentimentar faţă de succesul (poftim: facil) al gazetarilor culturali care scriu anual câte un eseu mai mult sau mai puţin spumos, başca vreo câteva zeci de articole. Păi un volum de editoriale (sau chiar interviuri acordate) de Andrei Pleşu face, ca substanţă, sagacitate, forţă penetrantă, eficienţă şi exemplaritate cât o sută de teze de doctorat. Bineînţeles că am de ce să-i admir pe Edgar Papu, Virgil Cândea, Paul Cornea, Mircea Martin, Sorin Alexandrescu, Eugen Negrici, ca şi pe Florin Ţurcanu, Marta Petreu, Mircea Mihăieş, George Ardeleanu, dar nu văd nicidecum mai prejos harul eseistic al lui N. Steinhardt, Petru Creţia, Alexandru George sau Ion Vartic, pitorescul captivant al istoriei (şi mentalităţilor) literare sub condeiul de romancier al Ioanei Pârvulescu, scriitura de sine la Gabriel Liiceanu, amestecul fermecător de ştiinţă, filosofie şi istoria ideilor la Patapievici, ca să nu mai spun că risipirea nerăbdătoare, efervescent şi sclipitor locvace a lui

I.D. Sârbu – diaristul şi scriitorul de scrisori – e ceva de-a dreptul hipnotic, deopotrivă spectaculos, substanţial,

formativ. E frumos să ai într-o cultură oameni dedicaţi pe viaţă unei isprăvi culturale de anvergură naţională, ca Iorga, Perpessicius, Şerban Cioculescu sau Vatămaniuc, Niculae Gheran, Mircea Handoca ori George Gană, ca să nu mergem până la Haşdeu, Tudor Pamfile şi Simion Florea Marian, ori marii autori de dicţionare, ca Şăinenii, Tiktin ş.el. Însă respectul pentru munca, erudiţia, tenacitatea şi, deci, răbdarea lor nu are de ce să veştejească apetitul pentru plurivalenţă al armatei celorlalţi, de la Heliade la Eliade, de la Odobescu la Arghezi sau Petru Comarnescu, de la Maiorescu, Lovinescu, G. Călinescu la Nicolae Manolescu şi Mircea Cărtărescu.

În fine, ce să mai spui de posteritatea unor oameni ca Nae Ionescu şi Constantin Noica (dar şi Pârvan sau Dimitrie Guşti) dinspre aceeaşi răscruce biografie-destin de care vorbeam data trecută? Unul mai debusolant decât altul. Nae s-a risipit hedonist şi drăcos într-un voluptuos răspăr bibliografic, în vreme ce Noica şi-a lucrat nemţeşte, în vrednic, sistematic păianjen textual destinul bibliografic. Din Nae a rămas o pleiadă de valori umane şi

spirituale, în schimbul unui raft propriu de bibliotecă lăsat pe trei sferturi gol. Noica ne-a lăsat un raft bucşit cu minunatele-i bucoavne, dar adevărata lui moştenire în veac se numeşte şcoala (academia) de la Păltiniş, cu Liiceanu, Pleşu, Vieru, VĂZ, Andrei Cornea, Stoichiţă, Kleininger, până la zeci de minţi şi condeie de azi, la trei decenii de la Jurnalul de la Păltiniş. Care-i, deci, adevărata operă? Şi unde-i, în fond, risipirea?

Prin urmare să nu ne facem sânge rău degeaba, noi, ăştia, versatilii diletanţi, antispecializare: e loc destul pentru toate vieţuitoarele pădurii. Cu câtă răbdare şi-a construit Noica bibliografia, în afişatul său dispreţ pentru biografie! Şi cu câtă nepăsare s-a cheltuit Nae, însămânţându-şi gândirea într-o pepinieră de valori extraordinare!

CIPRIAN MĂCEŞARU – Răbdarea trebuie să aibă, pentru a se manifesta justificat, şansa unei luciditătţi sănătoase, adevărate. Nu iau în calcul destinele frânte de circumstanţe exterioare. O răbdare lipsită de luciditate e stearpă, ineficientă, o încrâncenare fără rost. Ideea răbdării poate fi folosită ca acoperire atunci când avem de-

a face cu lenea, neputinţa sau neştiinţa, căci ea îi acordă falsului răbdător timp cu care să mascheze realitatea. Vizirul An-Nasibi spunea: „Puţin dobândesc acei ce amână, / dar totul câştigă cei răbdători!” (înţelepciunea arabă în poezia şi proza secolelor V – XTV, antologie alcătuită de Grete Tartler.) Nu întotdeauna minciuna se îndreaptă doar către ceilalţi, uneori chiar şi trişorul se iluzionează că are răbdare şi că înfăptuieşte prin aceasta ceva de calitate.

Există, iată, iluzia răbdării. De fapt, pentru a putea vorbi despre răbdare este necesar ca aceasta să aibă un scop şi să lucreze într-un fel sau altul pentru împlinirea lui. Pe noi, românii, iluzia răbdării a reuşit să ne îmbete de mai multe ori cu apă rece. Nu prea ne putem mândri cu tenacitatea unei răbdări inteligente. Excelăm în risipire. O spui şi tu: „ne complăcem într-un desfrâu noroios, de şatră, ceea ce, prin definiţie, sfidează orice sentiment al construcţiei, al previziunii şi eficienţei, al programării, chiverniselii, legalităţii ş.a.m.d”. (Stângăcii de dreapta). Rareori am avut răbdarea de a stabili forma. De cele mai multe ori am preferat să o împrumutăm de la străini şi să turnăm

apoi în ea propriul nostru fond. Cam la atât se întinde răbdarea noastră. Suntem un popor mimetic. Românii consideră că glasul lor nu s-a făcut prea bine auzit doar pentru că au întâmpinat o istorie potrivnică. S-a stabilit de multă vreme că unele lucruri există potenţial, fără ca totuşi să existe în act, dar oare nu se încred prea mult românii în ideea că potenţial le era la îndemână a înfăptui orice, dar că nu au făcut-o fiindcă au întâmpinat piedici de tot felul? De unde această părere? Suntem un popor al paradoxurilor, e adevărat. Avem groaznice căderi, dar şi surprinzătoare momente de strălucire şi poate că tocmai acestea din urmă alimentează ideea că suntem mult mai mult decât am arătat până acum. Desigur, e tot o formă de răbdare şi să speri…

A fi nerăbdători înseamnă să acţionăm înainte de a cunoaşte câmpul de posibilităţi. În loc să grăbească lucrurile, nerăbdarea ne condamnă la un permanent şantier. Începem, dar nu terminăm mai nimic. Şi totuşi, de unde plecăm? Ce avem? Cu greu rămâne piatră peste piatră în ţara asta. Avem „vocaţia” distrugerii şi e de mirare cum de nu am ajuns la autodistrugere. E adevărat că nici mult nu ne-a lipsit…

Cât de adevărate sunt şi azi cuvintele scrise de Eminescu în Timpul, la 1880: „Este aşadar timpul a ne întreba dacă statul român mai poate duce înainte viaţa cuasi anarhică, atât din punctul de vedere politic cât şi din cel social, pe care o duce de atâta vreme. Într-adevăr, s-ar putea zice că nu există în această ţară niciun fel de ordine în viaţa publică”.

Pun acum un bemol la cele spuse mai sus, căci n-aş vrea să se creadă că văd numai răul, că nimic nu mă mulţumeşte şi că sunt, care vasăzică, un pesimist.

DAN C. MIHĂILESCU – Din tot ce scrii, culeg mai întâi amarul verdictului „suntem un popor mimetic”, veche sursă complexantă, de la paşoptişti la Fundoianu şi Cioran. Veşnic supuşi, cotropiţi, umiliţi, plătitori de tribut şi peşcheşuri, am dezvoltat adaptabilitatea cu dublu tăiş (salvator şi malformant) spiritul tranzacţional, proteismul, depersonalizarea abulică, identitatea ca import de forme, ca receptacul (nu ca emiţător), deci ca însumare de imitaţii. Mimetismul a dezvoltat deopotrivă fatalism şi insurgenţă, indolenţă, dolce farniente şi resentiment, complexe de inferioritate deghizate în

complexe de superioritate, în nombrilism, victimizare, plus impulsuri vindicative. Sindromul cameristelor lui Jean Genet: visul servitorului de-a se substitui stăpânului, pe care, de altfel, se bazează toate instinctele dictatoriale, comunismul parcă mai abitir ca toate.

Noi nu am croit niciodată rama tabloului, ci doar ne-am strecurat fiinţa în spaţiul predeterminat, adeseori nedictând nici măcar desenul, culoarea, proporţiile, perspectiva. Aşa ceva nu favorizează continuitatea şi omogenitatea, deci coacerea temeinică a unui stil original. Singura (pseudo?) soluţie nu poate fi decât acea „valorizare a negativului” de care vorbea Noica. Să-ţi asimilezi contradicţiile, să dii J

geri limitele, să faci alchimia răului propriu în aşa fel încât să-i acorzi dimensiuni pozitive. Cu alte cuvinte, cum spunea Pleşu, dacă nu ai avut şi nu ai parte de saloane chic, unde să mănânci „Chateaubriand”-uri, încai să găteşti ciorbă de urzici şi chiftele de ştevie, dar servirea lor, ca şi gustul şi aromele, să fie o sărbătoare!

De aici trecem către altă afirmaţie

discutabilă, în sens profitabil: „Nu prea ne putem mândri cu tenacitatea unei răbdări inteligente”.

Paradox: ceea ce ni s-a (ori de ce ne-am) acuzat cel mai adesea a fost, dimpotrivă, tocmai excesul de răbdare, de îndurare, de supunere, servilismul mereu gata de trădare, fie la modul suicidar, subtil, un soi de efect Figaro, sluga la doi stăpâni. Balcanism, adică amestecătură – ghiveci, musaca, ciorbă – unde totul se scurge centripetic, etern quiproquo amoral, sfidând orice regulă. Dar şi bizantinism, adică abilitate poliedrică şi multieficientă, calcul diplomatic, două pe faţă, două pe dos, cu determinări, cauze şi efecte imprevizibile, inavuabile, insolubile.

Importatori de forme civilizatoare fiind, normal ar fi fost să ajungem experţi în răbdarea constructivă, nicidecum nişte atleţi ai improvizaţiei eterne, cum am devenit. În cazul nostru, excesul de răbdare istorică a condus la excesul de supuşenie socială, un exces punctat, la limită, de nerăbdări turbulente. Dar şi la netemeinicie, la spoială, la lucrul de mântuială, nerăbdare profesională, complacere indolentă în viziunea istoriei ca

găinărie perpetuă, lipsă de strategie şi tactici aleatorii. Un mers belaliu prin istorie, invariabil neproductiv, care, iarăşi paradoxal, face figură de înaintare răbdătoare, fiind, în esenţă, alergie la temeinicie, indiferenţă la durată.

Răbdarea îndurătoare şi, deci, neproductivă, versus răbdarea constructivă. Dacă am avut nevoie de vreo două, trei secole să explodăm la 1907, în schimb lui

Carol I nu i-au trebuit decât trei, patru decenii ca să ne treacă din feudalitatea medievală către burghezia capitalistă. Şi, slavă Domnului, l-am trecut sistematic şi feroce pe bietul nostru rege neamţ prin site necruţătoare, de-a fost nu o dată la un pas de abdicare, de nu chiar asasinare. Cât despre clasa noastră diriguitoare, într-adevăr, Brătienii, mai ales Ion C. Bătrânul şi Ionel, reprezintă mostra esenţială de răbdare istoric-politică. Acolo era arhitectură naţională. La Carol II a fost pură voinţă de putere, de arhitectură individuală (una bazată pe viziunea României ca soclul statuii lui) şi arivism dictatorial. Tot cu tenacitate şi calcul, dar cu finalitate meschină. Şi 9 implacabil distructivă. Oarecum acelaşi lucru la legionari, spre

deosebire de spiritul revoluţionar al paşoptiştilor: nerăbdarea ca pasiune incendiară, în primul caz, şi ca subtilă însumare de proiecte abil calculate, la ceilalţi.

Mă bucur că-l citezi pe Eminescu, un atlet al conservatismului şi evoluţiei organice, net ostil anarhiei „roşii”, mitului revoluţiei ş.a.m.d. Prea puţine exemple de răbdare ţesătoare avem de cules din istoria noastră. O istorie, adevărat, mereu fugărită, cu geografia hărţuită, hărtănită, sfâşiată, dar şi cu o boierime mereu pusă pe harţă, pe trădare, decapitare, otrăvire şi livrare la străini.

Vrei să venim şi spre zilele noastre?

„Viaţa ce-i, dacă în griji ne irosim, şi n-avem timp să stăm şi să privim?”

CIPRIAN MĂCEŞARU – Lumea întreagă se găseşte astăzi într-o viteză ameţitoare şi este dificil să ai răbdare când vezi că alţii trec pe lângă tine ca glonţul. Intri în panică. Vrei să-i ajungi sau măcar să rămâi pe urmele lor.

Avem acces la foarte multe informaţii, internetul se revarsă zilnic în minţile noastre, orice lucru poate fi găsit pe Google… îmi amintesc nişte versuri de

Andrei Dosa: „google este tatăl meu / de la el am învăţat / cum se face nodul la cravată”. Cam asta e

situaţia, Google este Tatăl Atotştiutor al lumii actuale, un tată care uneori ne virusează nu doar ordinatorul, ci şi mintea. Astăzi putem comunica imediat cu cineva aflat în cealaltă parte a lumii, îi putem da telefon sau îi putem scrie un e-mail, dar şi mai simplu îl putem contacta prin messenger sau prin intermediul reţelelor de socializare twitter şi facebook. Avantajele sunt evidente. Aşa cum autostrăzile ajută la prosperitatea unei ţări, tot aşa metodele actuale de comunicare & informare cresc rapid nivelul de cunoştinţe al unei populaţii (dar şi metodele de dezinformare sunt astfel mai diverse), duc la un mers mai rapid al lumii, lucrurile se fac (dar se şi desfac) astăzi mai uşor ca niciodată. Pe de altă parte, mai mult şi mai rapid nu înseamnă neapărat mai bine. Mai ales când e vorba despre calitate. Lumea produce pe bandă rulantă orice, consumăm resurse în neştire, secătuim planeta cu o idioată voioşie. Hic et nunc. Ce-a fost, ce va fi nu mai contează. Un autovehicul nu ne mai ţine toată viaţa. După

vreo 4 – 5 ani trebuie să-l schimbăm. La fel televizoarele, frigiderele etc. Viteza ne face să comunicăm tot mai stângaci, mai superficial. Arta epistolară de altă dată a decăzut până în caricatural. Mulţi dintre tinerii de azi scriu în... mesagereză, un limbaj codificat. Am găsit (pe internet, fireşte) un mic dicţionar de mesagereză (ţine-te bine!):

Cf = ce faci?

Cff = ce faci, fată? bn = bine nu = no problem Cmf = ce mai faci?

Cmz = ce mai zici?

Când = de not disturb (nu deranja)

afk = away from keyboard (plecat de la computer)

x = thanks (mulţumesc)

ms, msi = mersi

Bbl = Be Back Later (revin mai târziu) brb = be right back (revin imediat) poop = pup

Omg = Oh, my God (Dumnezeule!) lma = la mulţi ani

LOL = laughing out loud (râd cu gura până la urechi)

VAV = vis-à-vis xoxo = pupici

Recent, Gabriel H. Decuble a publicat un roman (Tu n-ai trăit nimic) despre generaţia

care foloseşte mesagereza. Bravo lui! Iată că fenomenul poate fi exploatat artistic. Să vedem, aşadar, şi partea plină a paharului. Dar ce distanţă mare e între rânduiala scrisorii de altă dată şi păsăreasca mesajelor pe care şi le trimit tinerii de azi! … Cum ar spune ei, a fit odt k nedt. Ştefan Bănulescu scria în Scrisori provinciale: „Ştim cât ne tulbură şi câtă plăcere ne face primirea unei scrisori şi totuşi epistolele ne-au ieşit şi ies tot mai mult din obişnuinţa condeiului”. Scrisoarea înseamnă un ritual, o ceremonie a scrisului, o conduită, ea trebuie să respecte anumite trăsături. Nu mai are nimeni chef de aşa ceva azi, scrisoarea e desuetă, conceperea ei necesită răbdare şi pare lipsită de eficienţă. Astăzi contează numai viteza, nu mai avem vreme să medităm, să înţelegem, să privim, să interiorizăm, totul rămâne la suprafaţă. În curgerea rândurilor de mai sus, închei cu un poem al englezului William Henry Davies (1871 – 1940), tradus de Lucian Blaga:

RĂGAZ

Viaţa ce-i, dacă în griji ne irosim, şi n-avem timp să stăm şi să privim?

Subt crengi să stăm noi n-avem timp, la iarba care creşte să privim.

Noi n-avem vreme să ochim prin crâng la veveriţele ce-alune strâng.

Timp n-avem să vedem cum stele-şi fac un cer al lor prin fluvii şi în lac.

Nici să ne-ntoarcem spre Frumuseţea ce ne-ntâmpină şi-n faţa noastră dănţuie.

Vai, stare locului şi nici temei, vai, timp n-avem să aşteptăm, până ce gura ei desăvârşeşte surâsul început de ochii ei.

Viaţa ce-i, dacă în griji ne irosim, şi n-avem timp să stăm şi să privim?

DAN C. MIHĂILESCU – Ce frumos şi… ce trist ni se îngemănează senzaţiile, gândurile şi verdictele. Despre necoagularea acuzată de Sorin Lavric am vorbit şi eu în mai multe rânduri, de la unele editoriale din Luceafărul, 1990 – 1992, până la cutare texte din Idei în dialog, unde am preferat formula „diabetul naţional”: o hemoragie perpetuă, cu sângele de nereânchegat din pricina acelor tare ancestrale inventariate şi vituperate de Cioran în Schimbarea la faţă a României, 1936, percutant (dar ultra comprehensiv şi îngăduitor) developate şi de Paul Morand în Bucureştii lui din 1935. Tocmai l-am recitit zilele trecute, pregătind o serie de glose pe marginea primului volum de Corespondenţă

(1949 – 1960) Paul Morand-Jacques Chardonne, apărut la Gallimard în 2013.

Chiar, ia să citǎm câte ceva, măcar din ultimele trei pagini, căci nu ştiu câtă lume îşi mai poate evoca savuros-picanta sagacitate în radiografierea românismului a acestui juisor de calibru greu.

În sânul unei naturi generoase, românul a învăţat să nu posede nimic, fiindcă i s-a luat mereu totul. Să construiască? El n-a putut să-şi ridice niciodată casa mai sus de primul etaj fără ca o invazie sau o catastrofă geologică să vină să-l recheme la modestie. Un grec din vechime îi dădea fiului său acest sfat: Nu construi niciodată în Principate. Valahia, ţară a nenorocului! – scrie Paul de Alep. Am învăţat aici că nefericirea te poate face uneori să zâmbeşti. E învăţătura pe care ne-o dăruieşte acest popor, unul dintre cele cu care cuceritorii săi s-au purtat cel mai rău. Popor elastic, care posedă în măsura cea mai înaltă experienţa efemerului şi fatalismul a ceea ce este trecător. Popor care ştie bine să înoate şi care se lasă să plutească şi să coboare în voia valurilor gemând încet şi fără să se neliniştească prea tare, căci ştie că va da de fund la momentul potrivit. Popor

realist, pe care soarta l-a aşezat la frontierele Asiei ca pe o santinelă a bunului-simţ, acest frate mai mic al raţiunii cugetătoare.

Românul s-a odihnit întotdeauna pe seama celorlalţi pentru treburile sale. E treaba grecilor, a nemţilor, a belgienilor, a francezilor, a englezilor să-i construiască drumuri, canale, fabrici (adesea, ei nu vor trage niciun folos din asta), dar el nu e sclavul confortului, se poate lipsi de maşinism şi cunoaşte arta de a trăi într-un efemer belşug ascunzând o permanentă sărăcie.

Lecţia pe care ne-o oferă Bucureştiul nu e o lecţie de artă, ci o lecţie de viaţă. El te învaţă să te adaptezi la toate, chiar şi la imposibil. El încarnează bine sufletul unui popor a cărui răbdare e nesfârşită, sublimă ca aceea a animalelor, şi al cărui optimism îngăduitor a inventat această zicală: Mare-i grădina lui Dumnezeu!

Capitală a unui pământ tragic unde adesea totul sfârşeşte în comic…

Mie-mi spui de farmecul corespondenţei de odinioară, după pateticul encomion înălţat, între altele, în Omul din scrisori? Încai cred că pot muri liniştit după câte

pledoarii pentru relaţia filială caligrafie – calofilie-kalokagathie am făcut prin liceele patriei. Nu cred că mai e ceva de făcut la nivel general-pedagogic în privinţa asta, tot aşa cum în urmă cu jumătate de veac, pe vremea şcolirii mele, apariţia pixului cu pastă în defavoarea tocului (fie şi a stiloului) a iritat, agasat şi chiar isterizat legiuni de învăţători şi părinţi. Ce se poate, însă, face este educaţia la nişă, în familie, de la bunici la nepoţi.

Ia povesteşte-i la vremea potrivită, ca pe un basm, copilului cum devine cu unduirea gândului din minte la inimă, cu lentoarea concentrării sensului în literă, a energiei în cuvânt, subliniindu-i cum îşi reţineau răsuflarea scribii Eghipetului când caligrafiau numele zeului. Ia spune-i ce va să zică frumuseţea literelor, tolănirea iubitoare a cernelii pe canapeaua de hârtie, armonia rotunjirilor, volutelor, buclelor, ia povesteşte-i ritualul epistolar medieval sau rinascimental, cu diferitele culori şi calităţi ale hârtiei, cu magia secretaire-ului plin de sertăraşe şi cotlonaşe pentru instrumentarul magic, cu vestimentaţia specială a scriitorului şi savant-prealabila regizare a spaţiului pentru spectacolul

epistolar. Şi totul făcut slow, au ralenti, în cultul răgazului, al tihnei meditative şi al dulcii reverii emanate de lunecuşul stilului, tamponarea sugativei, sigilarea plicului…

Cum să mai aibă răbdare puştimea de azi pentru ceremonialuri de acest gen, când totul e făcut întru relativizare, uciderea trecutului simultan cu trecerea clipei, decerebrare şi robotizare, nimicirea tradiţiilor, spulberarea valorilor consacrate? „E bine pentru om să poarte jug în tinereţea lui”, stă scris în Plângerile lui Ieremia, 3,26 – 27. Dar cum să pricepi în adolescenţă că libertatea, departe de a însemna să faci ce vrei, înseamnă, dimpotrivă, să faci numai ce trebuie, cu ce ai moştenit, ce se cade şi se cuvine să faci? Mă amăgesc singur şi-mi spun că, după cum filmul şi televiziunea nu au ucis teatrul şi opera, iar cartea de hârtie supravieţuieşte cu tristă nobleţe în faţa asaltului online, nici decesul genului epistolar nu a devenit un fenomen definitiv. O fi irepresibil, dar nu irevocabil, precum secularizarea amiabilă care pândeşte viaţa bisericească. La urma urmei, dacă ne scriem ani de-a rândul mailuri aşa cum se scriau seri

serile odinioară, nu văd de ce nu putem închega, la rigoare, o carte de eseuri confesiv-epistolare cumsecade. În fond, noi doi ce altceva facem acum?

În sfârşit, mă bucur că mi-ai amintit de ceea ce, acum un sfert de secol, încă se numea „bunuri de folosinţă îndelungată”. Nu cultiv nostalgii din lagărul socialist, dar nu-mi pot reprima înduioşarea admirativă faţă de edecurile electrocasnice care funcţionează bine mersi şi astăzi în gospodăriile noastre, cu precădere la ţară, ce-i drept. Socru-meu abia s-a despărţit anii trecuţi de Dacia din 1974, dar frigiderul Zii funcţionează nesmintit tot cam de atunci, ca şi congelatorul Arctic de prin 1980, ca să nu mai spun de cât de viguroasă-i, în camera noastră de la Stroieşti, toată mobila din garnitura Bâlea pe care a cumpărat-o în rate maică-mea în 1967. Altminteri, lampa noastră din dormitor i-a fost dăruită bunicămii prin 1940 de Ivanovici, patronul sârb la care era servitoare (în blocul ce face legătura străzii Eforie cu Calea Victoriei), câteva scaune de la ţară sunt din Oborul anilor ’20 ş.a.m.d. În minimalismul funcţionalist al epocii IKEA, tot ce ţine de civilizaţia Biedermeier face figură de elefant

în acvariu. De vreme ce se absolutizează relativismul, minimalismul, reducţionismul, demitizarea, iconoclastia – pe scurt destrămarea şi fobia la trecut –, de bună seamă că standardizarea consumeristă impune micşorarea până spre extincţie a tot ce ţine de „perioada de garanţie”. Înainte vreme, când ţi se spunea că respectiva marfa e garantată cinci sau zece ani, puteai să fii sigur că te mai foloseşti de ea încă pe atâta. Acum, dacă nu cumva ţi se strică înainte, vei fi imperativ obligat s-o înlocuieşti a doua zi după expirarea termenului de garanţie. Aşa se extermină, mai încet, mai repede, trecutul, sub toate aspectele.

În fine, pentru voletul viitor îţi propun să ne povestim o zi din viaţă, cât mai concret, banal, domestic, şi să analizăm totul din perspectiva răbdării şi nerăbdării, fără să vedem neapărat ceva din principiu negativ la una şi pozitiv la cealaltă.

O zi din viaţă…

CIPRIAN MĂCEŞARU – Teribile citatele din Bucureştii lui Morand cu care ai început răspunsul de mai sus. Ultimul, mai ales, mi se pare excepţional. Aş aminti şi eu cuvintele generalului Berthelot, care, sosit

în România, constată haosul din armata română şi spune: „Sunteţi admirabil de dezorganizaţi”.

Hm, la grea misie mă supui! O zi din viaţă… Voi încerca, deşi nu prea ştiu cum să procedez. Sper să nu te superi dacă o să fiu destul de scurt. Aleg ziua de ieri (luni, 12 mai 2014), chiar dacă pentru mine lunea este, de regulă, ziua cea mai banală a săptămânii (ehe, câte nu aş fi avut de spus despre weekend…). M-am trezit foarte târziu, pe la ora 14.00 (mă culcasem la 6 dimineaţa). După vreo 20 de minute de împrospătare fizică, m-am aşezat la birou, am pornit computerul, am verificat e-mailul şi am răspuns la câteva mesaje. A urmat contul de facebook. Toată lumea vorbeşte despre travestitul cu barbă care a câştigat Eurovisionul. Nu mă interesează. Mama mi-a adus cafeaua (sunt un răsfăţat). Am luat din bibliotecă o carte {Nesuferitele zile de luni) de Arnon Grunberg, autor cu care acum câteva zile, când am lansat microromanul Portbagaj, Andreea Răsuceanu m-a comparat. Olandezul are însă mai mult umor. Avem destule subiecte comune şi un ritm asemănător, dar Grunberg şi-a publicat cartea la doar 23 de

ani. L-am ajutat apoi pe fiul meu să construiască o locomotivă din piese de carton. La 16.10 a sosit acasă soţia mea şi ne-a urecheat pe amândoi – fiul nostru nu îşi făcuse temele. La 16.30 am stat împreună la masă (pentru mine, un fel de mic dejun). După ce am mâncat, am continuat lectura, cu un ceai de mentă lângă mine. Matei şi-a terminat temele şi m-a provocat la o partidă de şah, noua lui pasiune. După şah, am trimis iarăşi câteva mailuri, am dat câteva telefoane, lucruri legate de revista pe care o realizez. După cină (sau „prânz” în cazul meu), am continuat să citesc din cartea lui Grunberg, cu un pahar de whisky în mână. Am stat de vorbă cu soţia mea despre ce aveam de făcut a doua zi. Mi-a cerut să-i promit că mă voi culca mai devreme. Am promis cu jumătate de gură. A mers la culcare, iar eu am citit mai departe din Nesu-feritele zile de luni. Am mâncat – prost, în picioare, haotic. Pe la ora 1 am pornit televizorul. De la 1.20 m-am uitat la o ecranizare după o carte de Mitch Albom, The Five People You Meet în Heaven, apoi m-am culcat.

Aşadar, o zi în care n-am ieşit din casă. Asta nu e bine. Pe de altă parte, sunt fericit

când sunt cu cărţile mele, când scriu, când îi am pe cei dragi aproape. Nu am prea multe să-mi reproşez, în afara faptului că programul îmi este total dat peste cap şi că uneori mănânc precum un sălbatic. Treaba cu felul de-a mânca îmi aminteşte de ceea ce spunea Cioran, cum că Franţa l-a învăţat să scrie şi să mănânce. Mă întreb dacă nu cumva şi eu scriu aşa cum mănânc, pe fugă, de multe ori în picioare, fără simţ… estetic, amestecând nu prea inspirat mâncărurile şi băuturile. Fast food, fast writing!

DAN C. MIHĂILESCU – îmi dau seama prea târziu că am fost nedrept faţă de tine cu ideea de-a ne pune în paralel o zi din viaţă. Ai cu peste douăzeci de ani mai puţin şi aveţi un copil abia în clasa a doua. Asta înseamnă că trebuie să te împarţi în mult mai multe decât mine, care-mi permit foarte natural să stau închis în casă, citind-scriind zile-n şir, Tania în camera ei, eu în a mea (ceea ce, la voi, e cu neputinţă). Tu alergi între enşpe joburi şi angajamente zilnic, în vreme ce eu fac exclusiv ce-mi place şi sunt plătit fix pentru aceste plăceri. Nu ştiu câtă lume are parte de aşa ceva. Şi asta nesmintit din 1980 până azi.

Pe scurt, mie-mi dă mâna să

propovăduiesc răbdare, să mă laud cu lentoarea şi jemanfişismul cu care merg pe stradă, urc sau cobor scările la metrou, cu mania de-a veni la gară cu o oră înainte de plecarea trenului, cu amânările indefinite ale celor gospodăreşti (noi stăm şi doi ani cu un robinet defect, un bec ars etc.), cu fixarea unei destinaţii de concediu doar cu câteva zile înainte de plecare ş.a.m.d.

Multe dintre obiceiurile de acest gen le am din copilărie: groaza de-a ajunge târziu la cinematograf şi a-mi găsi scaunul ocupat (bâlbâiala îmi anula orice tentativă de-a mă lua la harţă); frica de mulţimea for-fotitoare din gară; oroarea de-a fugi după tren, tramvai, autobuz; sila de aglomeraţie şi fugăreală colectivă, repulsia violentă faţă de năduşirea-n comun, împinsul pe scări, urcatul din mersul tramvaiului ş.a.

Dar instaurarea încetinelii ca lege în toate cele s-a petrecut odată cu primul infarct, la 51 de ani. Atunci am tras frâna, atunci am avut viziunea deşertăciunii deşertăciunilor, de atunci tăria cu care cred în inutilitatea febricitării indiferent de context, cauză, obiect, stare, persoană, problemă, scop.

Înainte de asta însă, a mai avut loc un

eveniment violent frenator în felul meu de viaţă: m-am lăsat de fumat la 45 de ani. Până atunci scriam cu precădere noaptea (pe la două beam cafea şi prăjeam cartofi cu omletă), pentru că zilele erau un cros continuu: fugă la piaţă şi după ziare, o cafea cu cineva, un vin cu altcineva, fuga la redacţie cu articolul, citit două ceasuri, răspuns la scrisori, venit Ana de la şcoală, telefoane, dactilografiat foile scrise-n noaptea precedentă, venit Tania de la serviciu, curăţenie, pregătit masa pentru oaspeţii de seară, ori mers la teatru. Aveam frecvent săptămâni cu câte zece vizite sau întâlniri, cu două sau trei articole, două sau trei spectacole, totul trăit şi făcut entuziast, trepidant, într-o sinucigaşă anesteziere a instinctului de autoconservare. Cum am lăsat fumatul, a trebuit să mă înfig în somn imediat după filmul de seara, rărind substanţial vizitele, mediile şi ocaziile histrionice, ca să mă feresc de ispită.

Dispariţia ţigării şi impunerea unui drastic regim alimentar mi-au pustiit (groaznic şi benefic deopotrivă) peisajul profesional, emoţional, casnic, financiar, culinar. Acum totul se desfăşoară au ralenti: alunec în transă cu cartea din fotoliu pe

canapea, conversăm şi câte un ceas la cafeaua de dimineaţă, mă răsfăţ şi

câteva ore pe zi răspunzând la mailuri, am renunţat la febrilitatea şi obligaţiile gazetăriei tocmai ca să scriu numai ce, când şi mai ales cât vreau, îmi permit să accept sau să refuz cu aceeaşi largheţe orice invitaţie de apariţie-n public, fără nesaţiul de odinioară.

Dar, încă o dată: dacă tu ai fost cel care ai fi etalat cu mândrie un atare program, m-ai fi revoltat, aş fi devenit neîncrezător şi ai fi fost demn de mirare, de nu chiar de condamnat.

Astfel încât trec peste sfânta banalitate şi binecuvântata repetitivitate a zilelor mele (trezit la şase, hrănit pisicile, cafeaua cu Tania, mailuri, aprovizionare, citit, scris, citit, scris, ştirile tv, telefoane, culcat la zece) ca să-ţi expun textul (re) descoperit zilele acestea.

Cum plănuiesc un eseu confesiv despre Ioan Ale-xandru, m-am apucat cu jubilaţie să-i recitesc toate cărţile, inclusiv traducerea Scrisorilor către un tânăr poet ale lui Rilke, făcută împreună cu Ulvine Alexandru.

Şi peste ce dau acolo? Peste următoarele

fragmente care se lipesc perfect pe tema corespondenţei noastre, ca şi pe publicul (cu predilecţie adolescentin) pe care-l vizăm:

Totul trebuie să se pârguie până la capăt şi apoi să fie cules. Trebuie să laşi să se desăvârşească orice impresie, orice sâmbure de sentiment, în sinea ta, în întuneric, în necuvânt, în sfera ce n-o poate atinge conştiinţa, şi să aştepţi cu adâncă smerenie şi răbdare ora de naştere a unei noi clarităţi. Asta, doar asta înseamnă a trăi ca artist: în înţelegere şi creaţie. Aici nu se măsoară cu timpul, nu există anul, iar zece ani nu înseamnă nimic. A fi artist înseamnă a nu face calcule şi a nu număra, a te dezvolta ca şi copacul care nu-şi grăbeşte sevele şi care stă consolat în furtunile de primăvară, fără spaima că ar putea să nu vină vara după asta. Vine. Dar nu vine decât la cei răbdători, care stau ca şi cum ar avea veşnicia în faţă, atât de liniştiţi şi de lipsiţi de griji.

O învăţ în fiecare zi, o învăţ cu suferinţe cărora le sunt recunoscător. Răbdarea e totul [...]. Sunteţi atât de tânăr, atât de înaintea oricărui început şi aş vrea să vă rog, dragă domnule, să aveţi răbdare faţă

de lucrurile nesoluţionate ale inimii dumneavoastră şi să încercaţi să îndrăgiţi întrebările însele ca pe nişte odăi închise sau cărţi scrise într-o limbă foarte străină. Nu cercetaţi acum după răspunsuri care nu vă pot fi date, pentru că nu le-aţi putea trăi. Trebuie să trăiţi totul. Trăiţi acum cu întrebări. Poate că aşa o să trăiţi cu timpul, fără s-o observaţi, într-o zi îndepărtată, spre miezul răspunsului.

Suntem în 1903, Rilke avea 28 de ani, iar destinatarul lui 20 (bănăţeanul Franz Xaver Kappus, născut în 1883 la Timişoara, mort în 1966 la Berlin, carieră militară şi scriitoricească). Să nu ne mire mica (unii ar zice chiar scandaloasa) diferenţă de vârstă dintre ucenic şi mentor: nici Eliade nu-i scria altfel lui Cioran, „provincialul” doar cu şapte ani mai tânăr.

„Trebuie să trăiţi totul” – vorbele astea simt că mă ard acum aproape la fel de intens ca în 1977, când le-am citit prima oară traducerea.

Am fost dintotdeauna un adept al dezvoltării organice, al evoluţiei, al gradualităţii, şi un adversar necondiţionat al revoluţiilor, salturilor forţate, schimbărilor radicale şi bruşte. Dar dincolo de zonele

istorice, politice, economice, sociale, unde organicitatea are rol esenţial, în ce priveşte arhitectura de sine răbdarea, adică aşteptarea senină a revelaţiilor cuvenite şi a dezvoltării armonioase, acolo ea capătă noime de-a dreptul vitale. Bineînţeles că la douăzeci de ani vrei să treci toate vămile într-o clipită: să înghiţi biblioteci, să înţelegi viaţa şi moartea, creaţia şi Creatorul, să te familiarizezi cu toţi zeii şi să-l cuprinzi pe Dumnezeu, să traversezi pământul, să treci din hybris în hybris, să fii amant desăvârşit şi înţelept ca Solomon.

Numai că există un rost în toate şi-o rostuire pentru fiecare. Cum citim în Iacob, 5,7: „Aşadar, fraţilor, înarmaţi-vă cu răbdare până la venirea Domnului. Iată, plugarul aşteaptă preţioasa roadă a pământului înarmat cu răbdare până ce primeşte ploaia timpurie şi târzie. Fiţi şi voi cu răbdare, întăriti-vă inimile”.

Să ne rezumăm, însă. Rilke îi scrie unui tânăr poet. Sunt sfaturi pentru un scriitor, pentru firea artistului în general. Înotăm în siajul îndemnului „ci trăieşte, pătimeşte, şi-ai s-auzi cum iarba creşte”. Acolo unde tot vreau eu să te aduc pe tine. Acolo unde un

roman se rescrie complet de câteva ori şi se lasă la fermentat cel puţin un an, după care se perie şi se dă la citit câtorva prieteni de nădejde, oameni cu aşteptări, calibru şi garanţie de verdict cât mai variate. Acolo unde poţi scrie-n voie 50 de poeme într-o lună, pe care însă-i musai să le laşi câteva luni la fezandat, ca să alegi apoi doar câteva versuri definitive, fără fisură. Acolo unde, critic literar, eseist, istoric literar, teatrolog sau filmolog fiind, mai întâi trebuie să deţii măcar istoria genului, măcar istoria unui motiv sau curent cultural, a unei epoci, a unei şcoli literare, să scrii măcar o sinteză, o monografie, ceva solid, academo-universitar, pentru a-ţi valida priceperea, a-ţi desfăşură orizontul, a-ţi fixa grila de lectură pentru viitoarele verdicte, „ca să ştie lumea de unde să te ia”, vorba ţăranilor noştri.

Or, ce se întâmplă astăzi este un masacru axiologic. Opiniile blogosferei n-ar trebui să fie decât ipostazierea computeristică a publicului, etalarea nezăgăzuită (îndreptăţită numai până la un punct) a amatorismului, subiectivismului şi plezirismului receptor, nicidecum un substitut pentru instanţa critică. Simpla

interconectare şi postarea opiniei oferă, din fericire sau din păcate, iluzia adevărului imbatabil, imuabil, automat valabil prin însăşi enunţarea lui. Obsesia branşării ca surogat de cultură, nedigerarea opiniilor, alterarea ideii de autoritate exegetică, improvizaţia emfatică, infantilismul postulativ, amo-ralitatea, gerontofobia, apetitul anarhic şi greaţa de mainstream domină peisajul.

Ştiu că tot ce spun sună vetust şi că dintotdeauna prezentul, considerându-se epigonic damnat din principiu, s-a plâns de propria-i slăbiciune ca elan suicidar, exaltând utopic vârsta de aur şi zăpezile de altă dată. Doar că luciditatea nostalgic-insomniacă, faptul de-a ne şti înşiraţi ca discipolii, simple zale în lanţul nesfârşit al paseismului pentru care prezentul acţionează invariabil apocaliptic, nu ne scuteşte nici de lehamite, nici de exasperare.

Ce-ar fi să glosăm pe marginea a doua tipuri de răbdare aparent contradictorii, dar osmotice, cred, în fapt: răbdarea profesională şi cea sentimentală. Ce înseamnă a creşte organic, a-ţi şlefui talentul fără să-ţi pese de timp, mediu,

încercări etc. Şi ce poate aduce răbdarea în iubire: împăcare, sau blazare? erotism, sau pragmatism? cizelare reciprocă, sau negoţ domestic? pitoresc, sau rutină?

CIPRIAN MĂCEŞARU – Dă-mi voie să glumesc puţin. Citind ce-ai scris, mi-am dat seama de un paradox: ca să te poţi manifesta răbdător, trebuie să te grăbeşti. Ştim îndemnul: grăbeşte-te încet! Care vasăzică, pentru a ajunge cu o jumătate de oră înainte de începerea unui eveniment trebuie să pleci mai devreme de acasă, deci să te grăbeşti (chit că nu alergi pe străzi). Prin urmare, dragă Dan, tu eşti cel nerăbdător, fiindcă ajungi cu o jumătate de ceas, de nu cu un ceas înainte de ora stabilită, nu eu, care întârzii mereu. Conform acestei logici, aş putea spune că sunt excesiv de răbdător.

Mă bucur că ai amintit de scrisorile pe care Rilke i le-a adresat lui Franz Xaver Kappus. Le-am citit de mai multe ori, dar ultima oară am făcut-o acum mulţi ani. Speram, în naivitatea mea, să devin, citindu-le, un poet mai bun…

„Aid (în artă, în actul creator – n.m.) nu se măsoară cu timpul, nu există anul, iar zece ani nu înseamnă nimic”, spune Rilke.

Vorbele astea aproape că îmi produc un atac de panică, atât de puternic mă hărţuieşte nerăbdarea, atât de mult vreau să fac acum, acum, acum, să dau acum, să mă arăt acum, iată o mărturisire.

Pentru a rămâne în zona cărţilor cu sfaturi pentru tinerii scriitori, aş aminti şi volumul lui Mario Vargas Llosa Scrisori către un tânăr romancier, un volum realmente excelent, venit din partea unui romancier de calibru greu (ce minune că a luat Nobelul!). Vargas Llosa consideră că nu putem vorbi despre un scriitor atunci când nu există vocaţie. Dar cum o putem identifica? „Poate că trăsătura principală a vocaţiei literare constă în faptul că cel care o are trăieşte exercitarea acelei vocaţii ca pe cea mai minunată recompensă de care va avea vreodată parte, mult, mult mai preţioasă decât toate cele pe care i le-ar putea oferi roadele ei”. Şi închei cu un citat dintr-o scrisoare a lui Tolstoi: „Cumplită e şi munca noastră. În afară de noi, nimeni nu ştie acest lucru. Ca să te poţi pune pe scris, trebuie mai întâi să-ţi crească schelele sub picioare. Iar ridicarea lor nu depinde de tine. Dacă te apuci de lucru fără ele, îţi iroseşti materialul şi nărui zidurile fără rost

şi fără putinţă de a le mai ridica. De abia când ai început lucrul, atunci mai ales îţi dai seama de asta. Mereu ţi se pare: de ce n-ai merge mai departe? Dar nici nu ştii când, şi deodată observi că aripile nu ţi-au crescut de ajuns şi atunci stai şi aştepţi. Aşa am stat şi eu. Acum, mi se pare că s-au ridicat schelele, şi îmi suflec mânecile”.

Nu aş merge până la a spune că răbdarea profesională şi cea sentimentală sunt neapărat strâns legate. Dacă lucrezi cu minuţiozitate nu înseamnă că şi-n viaţa sentimentală vei da dovadă de acelaşi tact, că vei fi la fel de calculat, de calm. Că ele se pot însă influenţa reciproc, asta mi se pare evident.

Muică, să vă-ngăduiţi

CIPRIAN MĂCEŞARU – în viaţa sentimentală, mai important decât a-l cunoaşte pe cel de lângă tine este să te cunoşti pe tine însuţi. Cum însă lucrul acesta e un proces continuu, e necesar să-i dai voie persoanei iubite să te ajute să te descoperi, ajungându-se astfel la o cizelare reciprocă. „Dragostea are virtutea de a dezbrăca nu numai pe cei doi îndrăgostiţi, unul în faţa celuilalt, ci şi pe fiecare dintre ei în faţa lui însuşi”, spune Cesare Pavese în

Meseria de a trăi. Cu multă răbdare se poate cerne nisipul, se pot atenua asperităţile fiecăruia, dar asta presupune o poziţie de egalitate între cei doi, altfel întotdeauna va exista un dezechilibru care îl va obliga pe unul dintre parteneri la compromisuri. Când am citit, într-o carte a lui Stendhal, că „lacrimile exprimă fericirea extremă”, am fost surprins de patetismul afirmaţiei, dar într-o zi am întâlnit într-o lucrare splendidă, Cartea cuvintelor bune de mâncat sau Bucătăria ca parabolă teologică, de Rubem A. Alves, următoarea frază: „Nimeni nu plânge de plăcere, dar plânge de bucurie”. Am înţeles în sfârşit vorbele lui Stendhal. Doar mulţumindu-ne simţurile prin desfătare trupească nu putem atinge fericirea de natură spirituală, ceea ce nu înseamnă că iubirea fizică nu e, în cazul multor oameni, parte a acestei fericiri. De multe ori, plăcerea trupească ne amăgeşte, ne face să credem că suntem îndrăgostiţi de cineva, dar e, pentru a folosi o expresie consacrată, numai o beţie a simţurilor, o beţie care ne întunecă nu doar judecata, ci şi sufletul. Sufletului trebuie să-i laşi timp să se apropie de un alt suflet. În beţia simţurilor, ajungem uneori să confundăm

satisfacţia cu mulţumirea sufletească. Trebuie răbdare pentru devoalare, pentru descoperirea tandră a „grădinii interioare” (Rubem A. Alves), sufletul nu poate fi bruscat atunci când nu eşti stăpân pe tine însuţi. Pe de altă parte, înainte de desăvârşirea apropierii fizice, tensiunea sexuală poate şi ea să producă înceţoşare, să păcălească. Prin urmare, e greu să formulezi o „reţetă” universal valabilă.

Se ştie că iubirea presupune dorinţă, dar şi că dorinţa nu înseamnă, de una singură, iubire. Dorinţa funcţionează precum fluxul, vine, ia în stăpânire. După ce îşi atinge scopul, „se mistuie în propria satisfacţie” (André Comte-Sponville, Mic tratat al marilor virtuţi), se retrage, intră în reflux. „Iubirea – spune José Ortega Gasset în Studii despre iubire – nu este un foc de armă, ci o emanaţie continuă, o iradiere psihică ce merge de la îndrăgostit către obiectul iubirii. Nu e o unică lovitură, ci un curent”. Ei bine, pentru a întreţine acest curent e nevoie de răbdare, de dăruire, de înţelepciune, de echilibru, de devotament, de tărie sufletească, precum e nevoie şi de imaginaţie şi umor. Dacă nu există iubire autentică, ci numai dorinţă, îndată ce

aceasta din urmă ia sfârşit, ceea ce părea a fi iubire dispare, de unde senzaţia falsă că plictiseala, monotonia, rutina au dus la stingerea pasiunii. În Despre înţelepciunea iubirii conjugale, Emanuel Swedenborg spune: „După dorinţă urmează indiferenţa, care atrage după sine lipsa de sensibilitate, aceasta conducându-ne până la urmă la dezgust”. Desigur, cuvintele lui Swedenborg sunt oarecum smulse dintr-o carte în care sunt exprimate şi destule exagerări. Aşa cum aflăm încă din titlu, Swedenborg vorbeşte despre înţelepciunea iubirii conjugale, nu a iubirii în general. Face următoarea distincţie: „Caracteristica principală a iubirii impure este aceea că, în opoziţie cu iubirea conjugală, ea conduce întotdeauna numai la lucruri rele, pe când iubirea conjugală conduce doar către bine”. Nu mi-e prea simpatic autorul suedez când face astfel de remarci, trebuie să recunosc. Din cartea lui rămân mai ales cu ideea că fără spiritualitate iubirea nu poate exista.

DAN C. MIHĂILESCU – Urmărindu-ţi cu bătrânească plăcere forfota lecturilor şi fervoarea referenţială (care, într-adevăr, numai cu vârsta sleieşte), încercam să-mi imaginez cum te-ar citi puştimea de azi,

adică principala ţintă a dialogurilor noastre. S-ar simţi umiliţi, sau stimulaţi adolescenţii nemiopp. S-ar strâmba ca vulpea la struguri, sau, dimpotrivă, şi-ar da seama ce frumos e să poţi dansa cultural, găsind mereu adecvat argumentul de autoritate intelectuală şi ajungând să râvneşti harnic şi cinstit la erudiţie?

y

E limpede că există o relaţie substanţială între răbdarea construcţiei de sine, inclusiv în ordine strict profesională, şi răbdarea maritală. Că tot ceea ce munceşti pentru a-ţi desăvârşi caracterul, ethosul, aşteptările şi reuşitele se va infuza în chip firesc şi în reciprocitatea conjugală. Pentru unii, mai ales pentru naturile artistic-excentrice, împlinirea sentimentală, fericirea domestică, feeria căminului reprezintă un eşec lamentabil: finalul combustiei creatoare. Şi în realitatea pedestră, dincoace de lumea creaţiei, însurătoarea e anticamera resemnării, a înfrângerii, de nu chiar a ratării. Recunosc iute şi sincer că mă situez în rândul celorlalţi, al celor pentru care abia împărtăşirea fiinţei înseamnă împlinire.

Aş îndrăzni să vin şi eu cu un citat,

celebru la nivel planetar, dar despre care nu sunt deloc sigur că ado-lescenţii noştri au ştiinţă: faimosul imn al iubirii din prima Epistolă a Apostolului Pavel către Corinteni. Ţi-aduci aminte că primul şi ultimul verb din miezul acestui divin encomion este tocmai a răbda?

„Iubirea rabdă îndelung; iubirea se dăruie, ea nu invidiază; ea nu se trufeşte, nu se îngâmfa; ea nu se poartă cu necuviinţă, nu-şi caută pe ale sale, nu se întărâtă, nu ţine-n seamă răul, nu se bucură de nedreptate, ci de adevăr se bucură; pe toate le suferă, pe toate le crede, pe toate le nădăjduieşte, pe toate le rabdă” (s.m.). Credinţa, nădejdea, iubirea compun triunghiul sacru al fiinţei. Însă răbdarea forjează trepiedul.

Am povestit public de mai multe ori istoria celei mai frumoase, mai esenţiale urări primite de noi la nuntă, în mai 1976, acel „muică, să vă-ngăduiţi” şoptit cu ghiduşă complicitate de bunica Taniei. Aproape octogenară pe atunci, mamă a zece copii, trecută prin sărăcie, război, boli şi operaţii umilitoare, cuminţenia ei a pus în câteva cuvinte un munte de înţelepciune.

Ştiu că ideea îngăduirii reciproce sună

prost, sau, mă rog, cam inconfortabil în auzul tânărului cuplu. Aduce a negoţ amoral şi resemnare mercantilă, a troc acomodant, calcul şi răceală tranzacţională. Şi totuşi.

y1

după luna de miere devine cât se poate de limpede că, indiferent cât de dulce fluviatil se revarsă şi se împerechează emoţiile, afectele, senzaţiile, glandele, pe scurt: plăcerile soţilor, caruselul relaţiei are nevoie de stabilirea unor norme, limite, coduri şi tactici de convieţuire în timp, cuminte (chit că ghiduş) respectate de amândoi.

Fără îndoială că, în căsnicie, la temelia tuturor formelor de răbdare reciproc eficientă se află potrivirea sexuală. Acolor atunci, în munca fiecăruia cu sine şi în atenţia cât mai tandru învăluitoare a celuilalt, în justa drămuire a posedărilor şi cedărilor, învăţând că plăcerea ţine deopotrivă de fiinţa proprie şi de împărtăşirea ei cu partenerul, acolo, deci, în voluptuoasa alchimie a contrariilor se petrec, se desfată, se eliberează şi se înalţă simultan cele două energii. Răbdarea sexuală este cu adevărat răscrucea cuplului. Dar de la care, răscruce fiind, se răsfiră

sumedenie de drumuri, fiecare cu ispitele, amăgirile, încercările, riscurile, bucuriile şi suferinţele sale. Odată domolită fierberea sângelui, odată atenuat clocotul senzorial, abia atunci se deschide, calmă, senină, infinită, perspectiva grădinii cu delicii, a iubirii depline.

Cel puţin pentru mine şi Tania aşa s-au întâmplat lucrurile cale de patru decenii, de la mersul de mână, la 19 ani, pe aleile şi-n pridvoarele caselor de la Muzeul Satului la spălatul primelor scutece ale fetiţei, la căsătoria acesteia şi până azi. Discutând zilnic toate cărţile citite, având aceleaşi gusturi, aşteptări şi revelaţii în materie de teatru, dar polemizând adeseori despre filme, călătorind mult şi divers, cu nesaţiu deopotrivă cultural şi senzorial, împărţindu-ne ludic (uneori ariceşte, dar întotdeauna eficient şi reciproc avantajos) toate sarcinile gospodăriei, alternându-ne perfect (zic eu) impulsurile euforice şi puseurile disforice, mizantropia şi histrionismul, chibzuinţă şi risipitorismul ş.a.m.d. Mergând, adică, umăr la umăr, în acelaşi ritm, cu aceeaşi determinare către aceleaşi direcţii, chiar şi când priveam aiurea, când ezitam ori ne împiedicam, de căzut nu am căzut niciodată.

Noi am avut în 38 de ani de căsnicie nu o săptămână, nu o singură honey moon, ci sute de săptămâni şi luni de miere. Aproape fiecare călătorie în străinătate (unde am ieşit abia după 1989) şi-a avut partea ei de suavă excitaţie şi zău că soţii care nu sunt în stare să trăiască împreună la 60 de ani înfiorările pe care le-am simţit noi la San Miniato, lângă Florenţa, mirosind în 2012 gelsominele de acolo cu aceeaşi frenezie precum muşcatele de la Agapia în 1977, au trăit căsnicia la modul birocratic, nu ludic-extatic. Sexagenarii care suntem au simţit acum la Westminster Abbey exact ce simţeau la 19 ani la Antim şi Sihăstria. Am suit în campanilla lui Giotto din Florenţa şi am coborât în subteranele de la Santa Croce cu acelaşi tip de excitaţie levitaţională cu care am plecat în 1993 de la Richard //7-ul lui Mihai Măniuţiu.

În studenţie, dincolo de fiorii sportivi de pe cărările de munte, abia dacă am apucat să intuim farmecul erotizant al drumurilor de ţară, jubilaţia pură pe care ţi-o produc rătăcirea prin fâneţele Maramureşului, colindul nocturn pe dealurile invadate de licurici de la Şuici-Sălătruc, tihna taclalelor în pridvorul de la Văratic, jocul cu mieii pe

tăpşanele Dragomirnei. Cu anii însă, bucuria călătoriilor în doi se amplifică deopotrivă enorm şi subtil. Aşa de tare, încât ajungi să resimţi acut un paradox: din cât este mai intensă satisfacţia clipei, dintr-atât regreţi mai abitir că nu eşti departe de celălalt, astfel încât să trebuiască să-i descrii în epistole interminabile tot ce vezi, gândeşti şi trăieşti. Nu ştiu cu ce să mă delectez mai degrabă: cu evocările colţurilor de rai care ne binecuvântă amintirea, sau imaginându-mi ce scrisori minunate ne-am fi trimis fiecare din acele locuri minunate? în Praga, la Strahov, coborând pe Nerudova, poposind pe poduri în amurg, pe Zlată Ulicka, ori la muzeul jucăriilor. Rătăcind prin Alfama, prin muzeul caleştilor din Lisabona, bucurându-ne copilăreşte la Obidos, pentru a amuţi la Batalha. Imaginându-ne într-un film de Zeffirelli, odată înşurubaţi în labirin

7»} tul străzilor din Sienna. Comparând FNAC-urile din Paris, Lille şi Bruges, copleşiţi de diversitatea cărţilor, pofta de CD-uri şi fascinaţia papetăriilor. Aruncând pâine lebedelor şi raţelor de pe cutare canal din Amsterdam, sau hipnotizaţi de coregrafia bicicletelor în acea exemplar-

umilitoare (pentru noi) civilizaţie a bunului-simţ, a zâmbetului convivial. În sfârşit, magnetizaţi de rânduiala Oxfordului şi păşind ca-n vis prin Bodleian Library…

Când alegi să-ţi alinţi sufletul şi simţurile cu turism cultural, eşti obligat să-ţi cenzurezi năravul lucrului la plesneală şi să te pregăteşti minuţios pentru ceea ce ai ales să întâlneşti. Or, orice plecare de acest gen implică răbdare: în stabilirea itinerarului şi a priorităţilor, culegerea de informaţii, calcule financiare ş.a.m.d. Nu neg, desigur, plăcerea adeseori sălbatică şi, oricum, seducătoare pe care, tânăr fiind, ţi-o oferă aleatorismul şi improvizaţia, acea ţâşnire din instinct către o destinaţie cât mai surprinzătoare. Ca student, dacă-ţi strigă acum un amic sub fereastră „ia-ţi slipul şi hai la Portiţa să bem şampanie pe plajă”, eşti gata să sari pe fereastră în chipul cel mai natural, la imaginează-l pe acelaşi tânăr mestecând cu melesteul o noapte întreagă în cazanul de făcut magiun, bătând nucii sau adunând mere, pere şi struguri zi lumină, ori priveghind ore în şir ţuţuroiul alambicului unde fierbe ţuica. Nu mai bine se spânzură? Dar ia s-o facă, îndrăgostit fiind, cot la cot cu Dumneaei,

îmbibaţi de tot ceea ce ţine de euforia focului de tabără!

Cine limitează epidermic, strict sexual, plăcerea se privează de-o infinitate de surse în domeniu, una mai dulce eviscerantă, sau copleşitoare, ca alta. Compătimesc sincer, amical, dar intens necomprehensiv cuplurile care nu cunosc excitaţia-n doi urcând pe vârfuri de munte, rătăcind prin păduri, oraşe necunoscute şi muzee, haihuind sturlubatic pe coclauri, oricare folosesc bucătăria ca pe un simplu, obligatoriu preambul al wc-ului, şi nu ca pe o insulă cu miracole. Cei care intră-n biserici doar la nunţi, botezuri, înmormântări, care nu ştiu ce înseamnă să asculţi acelaşi concert, umăr la umăr, cu ochii închişi, cei care refuză să mai danseze (măcar pe muzica lui Leonard Cohen, dacă nu pe Led Zeppelin) după 50 – 60 de ani, sau care nu s-au deprins în ani ca, seara sau dimineaţa, la ceai sau cafea, să-şi împărtăşească micile mari evenimente de peste zi, amuzându-se ori sfătuindu-se reciproc în privinţa şefilor, prietenilor, duşmanilor, banilor, concediilor, cadourilor etc.

Sigur că pentru toate acestea este nevoie de răbdare, de îngăduire, adică de

complementaritate. Aşa cum, individual, avem nevoie de schimbări majore cam la trecerea fiecărui deceniu din viaţă (taie fumatul, renunţă la dulciuri, la cafea şi alcool, sau la sportul de performanţă ş.a.m.d.), şi în viaţa de cuplu există limite, limitări, oprelişti, terapii comune. „Diviziunea maritală a muncii”, cum i-am spus noi, este prima lecţie de alfabetizare conjugală de după consumarea primelor performanţe de vrednicie erotică.

Important e ca acomodarea, şlefuirea reciprocă să se facă fie spontan, natural, fie premeditat, însă relaxat, aşa cum sunt date spre a fi în chip firesc respectate regulile oricărui joc. Aşa cum la fotbal se pune numai piciorul pe minge, la handbal şi volei numai mâna, iar la şah nebunul merge numai în diagonală, căsnicia reclamă şi implică un alai de norme mutual avantajoase, chiar dacă, iniţial, îndeajuns de hărţuitoare pentru a te aduce adeseori pe buza nerăbdării, dacă nu direct a furiei.

Biata maică-mea a trecut prin cinci divorţuri. Dacă de primele două nu-mi aduc deloc aminte (aveam 3, respectiv 5 ani), celelalte s-au desfăşurat cu mine ca martor activ, inclusiv la procese, din clasa a V-a

până la absolvirea facultăţii. Am văzut, deci, cum se înfiripă şi se destramă trei căsnicii în propria-mi casă, plus o suită de alte câteva zeci (nu exagerez deloc) de adultere, agresiuni conjugale, divorţuri, procese de paternitate etc. Din partea rudelor, prietenilor, colegilor. Aşa că aveam destulă experienţă în domeniu, ca să ştiu bine ce însemnătate capitală are un „da” în loc de „nu”.

Apropo de răbdarea cu care trebuie să-ţi construieşti „fericirea domestică”, nu vreau să-mi închei digresiunea de azi fără un scurt elogiu adus Sârmei. (Fireşte că nu ştiţi ce va să zică Sârma. Vă spun, chiar dacă mă veţi ironiza cât încape. Cu vârsta, sunt convins că-i veţi simţi din plin binefacerile!)

„Sârma” se numeşte în familia noastră succesiunea celor mai banale gesturi ale dimineţii, de la aerisitul camerelor, curăţatul la pisici şi pregătirea mesei până la „raportul de gardă”, adică taifasul la cafea, urmărind ştirile tv. Totul înşirat ca rufele puse la uscat pe sârmă. Ca preambul pentru deliciul aproape delirant pe care, cu vremea, ajunge să ţi-l producă Sârma, vă recomand partitura de lamento nostalgic a Regelui ionescian din Regele moare.

Bucuria – mai bine zis triumful – de-a merge singur, de-a te putea spăla singur, de-a te putea duce zilnic la piaţă, de a urca treptele, de-a mai auzi mierla-n grădină, de a vedea lumina, a mirosi busuiocul şi mărarul din salată.

ori de-a mai şti cum te cheamă, unde şi cu cine locuieşti. Din cât devin mai previzibile, mai rutinante, plicticoase ori agasante, dintr-atât trebuie să le îndeplineşti (şi, mai ales: să le trăieşti) aproape ca pe un cod sacru al împlinirii familiale.

Tot atâtea sfinte banalităţi la care, din păcate (sau din fericire, totuna), suntem total indiferenţi în regim normal, dar care capătă proporţii gigantice odată ruptă oricare dintre multele articulaţii ale succesiunii. Şi pentru care, de bună seamă, răbdarea, întemeiată pe iubire, reprezintă coloana vertebrală.

CIPRIAN MĂCEŞARU – Splendid tot ce spui. Iar vorba bunicii Taniei este, într-adevăr, formidabilă, sfat valid nu doar pentru căsnicii, ci şi pentru multe alte situaţii. Cred că lumea ar fi mai bună dacă ar fi

condusă de femei. Bărbaţii sunt mai rigizi, mai agresivi, mai puţin dispuşi să accepte păreri diferite, mai puţin răbdători. Deşi sunt bărbat, îţi spun că m-am săturat de „cocoşenia” multora dintre masculi. Dispreţul acestora faţă de femei îmi repugnă total. De ce nu există mai multe femei preşedinte? De ce nu există mai multe femei în guverne, în parlamente etc?! Pe Terra, femeile sunt aproape la fel de multe ca bărbaţii (dacă nu cumva numărul acestora a ajuns între timp chiar mai mare, nu ştiu). Probabil că e un proces care are nevoie de timp, de răbdare. Să nu uităm care era condiţia femeii nu mai departe de secolul al XIX-lea. Ba as veni chiar către secolul XX. Şi mă refer la situaţia din Apus, nu din cine ştie ce parte a lumii. Astăzi suntem şocaţi de părerile pe care le aveau mulţi dintre bărbaţii de atunci. Desigur, aceste păreri au devenit de neacceptat în primul rând la nivel legislativ, căci în mentalitatea a destui indivizi încă persistă vechea viziune asupra raporturilor dintre sexe. Oricât am lăuda lentoarea vieţii rurale, J

răbdarea ţăranilor autentici, nu putem uita că civilizaţia rurală a ţinut femeia într-o

totală supunere faţă de bărbat. La această stare de fapt a contribuit din plin Biserica, dar n-aş vrea să readucem discuţia pe tărâm religios.

Mai trebuie spus că nu doar oamenii simpli consideră că femeia nu are voie să iasă din cuvântul bărbatului. Sunt destui şi cei cu o înaltă pregătire care dau dovadă de misoginism. Iată, de pildă, ce îi scria în 1932 economistul german Werner Sombart neurologului român Gheorghe Marinescu: „[...] ideea emancipării şi egalităţii în drepturi a femeii este o operă a diavolului. [...] Locul femeii este în gospodărie şi în familie, nu în viaţa publică şi nu în piaţă. [...] O femeie cu carieră, care nu mai este cea de mamă şi de gospodină, nu mai poate fi, în niciun caz, o femeie autentică, ci o caricatură" (Gheorghe Marinescu, Corespondenţă). Aşa cum pentru multe dintre religii (inclusiv pentru creştinism) este ruşinos ca o femeie să-şi tundă scurt părul sau să se radă în cap, la fel, pentru mulţi bărbaţi este ruşinos ca o femeie să renunţe la rolul ei exclusiv casnic, fiindcă, sunt ei de părere, femeia se defeminizează.

N-aş vrea să se creadă că sunt de acord cu tot ce

au propus mişcările feministe, găsesc ridicole multe dintre acţiunile acestora, dar ideea de a respecta femeia, de a o avea ca partener egal într-un dialog mi se pare o condiţie esenţială. În plus, şi aici voiam să ajung, femeile au înscris în ADN, datorită maternităţii, harul şi răbdarea de a construi, de a creşte, de a dezvolta, dar nu oricum, ci plecând dinspre interior, dinspre esenţa umană, dinspre viaţă. Bărbatul e un cuceritor, ia cu asalt, invadează. În timp ce femeia dăruieşte, bărbatul înşfacă, posedă. Poate că această diferenţiere psihologică este simplist exprimată, dar ea există cu siguranţă.

Vad în societatea românească tot mai multe femei care au succes în afaceri, care deţin funcţii importante, care – ei, da! – conduc camioane, ba chiar avioane etc. Am zburat de curând cu o aeronavă al cărei comandant era o femeie. Când pasagerii au aflat acest lucru, s-a auzit un oftat de îngrijorare & uimire, venit, evident, mai ales din partea bărbaţilor. Recunosc, am avut şi eu un sentiment de nelinişte, dovadă că în noi zac înrădăcinate prejudecăţi dintre cele mai puternice, chiar şi atunci când crezi că

eşti altfel. Desigur, nu vreau să văd femei dând cu barosul sau făcând cine ştie ce altă muncă grea din punct de vedere fizic, ar fi nedrept şi umilitor pentru ele, başca faptul că nu ar fi eficiente. Doresc numai ca femeia să nu aibă, atunci când încearcă să realizeze ceva, stigmatul percepţiei masculine aruncat asupra ei. Că femeile au demonstrat de-a lungul istoriei că sunt capabile de cele mai mari realizări (în ciuda constrângerilor la care au fost supuse), asta se ştie şi ar fi absurd să încerc să demonstrez cuiva acest lucru. Bărbaţii sunt mai puternici, au muşchi mai dezvoltaţi, cam aici ar trebui să se termine povestea cu diferenţele dintre sexe. Aşa cum spunea Robert Şerban într-un foarte frumos poem, „s-au dus femeile /[…] care vorbeau puţin / şi niciodată înaintea bărbaţilor / niciodată / ultimele” (Moartea parafină).

Nu sunt de acord că a merge „nepregătit” într-o călătorie arată întotdeauna imaturitate. Spontaneitatea este uneori vitală. Să funcţionez tot timpul după planificări cât mai exacte ar fi pentru mine ceva frustrant, obositor, monoton. Pe scurt, n-aş generaliza. Sunt situaţii când, da, e OK dacă îţi gândeşti totul de-a fir a

păr, dar alteori e mult mai frumos să te laşi în voia sorţii. Te simţi astfel mai liber. Levitarea în necunoscut, plutirea în voia „valurilor”... E şi multă poezie aici. Nu e o problemă de nerăbdare. E, până la urmă, tot o chestiune... planificată. Când am fost prima oară în Flandra, am ştiut exact ce voi face. A doua oară însă mi-am propus să rătăcesc fără ţintă pe străzi. Exact aşa am făcut. Am găsit locuri, nomenţionate în ghidurile turistice, care mi-au plăcut la nebunie. Să-ţi dau un exemplu. Într-o dimineaţă, la Halle, eram singur şi mă îndreptam către gară. Ploua mărunt. Înaintam pe lângă un râu dincolo de care se zărea o pădure rară, cu copaci înalţi şi subţiri. Un vapor vopsit în negru şi roşu trecea lent, silenţios. Pe apă erau şi două raţe. Alte câteva păsări spintecau văzduhul. Linişte. M-am oprit şi am stat acolo câteva minute, privind scena aceea care mi se părea de o frumuseţe irepetabilă. Nu ştiu dacă pot fi înţeles. Îmi revine foarte des în amintire acest moment. Nimic din ce am trăit în cele trei călătorii întreprinse până acum în Flandra nu e mai presus, deşi am văzut acolo clădiri şi muzee extraordinare.

Dar să-ţi mai dau un exemplu. Acum

vreo două veri, am decis brusc, soţia mea şi cu mine, să mergem la mare. Ne-am luat copilul, ne-am urcat în maşină şi în trei ore am fost pe plaja din Constanţa. Seara ne-am întors. Zău că a fost minunat.

Răbdarea părintească

DAN C. MIHĂILESCU – Vorbeam la început de răbdarea meşterului cu ucenicii săi, care e mai degrabă stăruinţă abilă şi aprig formatoare. O răbdare normativă, mai puţin îngăduitoare şi mai mult coercitivă faţă de nerăbdările învăţăcelului. Acestea din urmă se sprijină pe calitatea de-a îndura caznele inerente profesionalizării, cu gândul la libertatea meseriaşă de mâine.

Plecând de aici, cred că am putea să ne gândim preţ de câteva pagini la răbdarea părintească.

La 24 de ani, cât aveam noi când am devenit părinţi, eu eram total (abs) orbit de cariera literară, inapt să mă ocup de copil dincolo de mulţimea celor casnice. Mi se părea arhisuficient să fac aprovizionarea, să spăl noaptea scutecele, să ies cu căruciorul în parc de două ori pe săptămână, să duc, apoi, flori la serbări tovarăşei educatoare şi s-o iau pe Ana de la grădiniţă. Iar mai târziu, să stau cuminte-n bancă la şedinţele

cu părinţii, să îndeplinesc norma la maculatură, sticle goale şi deşeuri textile, să dau fără murmur obolul familiei pentru „fondul clasei” ş.a.m.d. Dar nu m-am gândit niciodată încet, matur, pe termen lung, lucid şi responsabil la ce şi cum ar trebui să fac (em) pentru desăvârşirea unui copil armonios din toate punctele de vedere.

Am fost total lipsit, ca părinte, de acea răbdare constructivă care disociază temperamentul nativ de caracterul dobândit; care ştie ce corecţii de orbită sunt necesare pentru a sprijini sau cizela datele naturale ale copilului; darul ziditor de-a pune elegant cărămidă peste cărămidă, cu stratul de mortar perfect dozat între cele morale şi cele estetice, între fizic şi sufletesc, între ludicul gratuit şi seriozitatea eficientă. Ştiam că trebuie să-i oferi copiiului din toate câte ceva, să-i umpli personalitatea cu cât mai multe elemente de folos în viaţă, de la limbi străine şi lecţii de pian până la înot, patinaj şi animale de companie. Dar nu mi-a trecut o clipă prin minte că se poate plănui şi dirija construcţia unui caracter.

Mai mult: am fost un aşa de înverşunat adept al ideii de dezvoltare în libertate,

încât am considerat că tocmai non-implicarea, refuzul manipulării, lărgirea progresivă a marjei de aleatorism oferă cele mai promiţătoare premise ale unui destin. Mă rog, am avut norocul unui copil minunat, nu asta-i problema acum. Mă întreb însă, teoretic, ce variantă educativă este mai promiţătoare: desenul prealabil, preştiinţa, condiţionarea dibace şi arhitecturarea pas cu pas a personalităţii copilului? Sau numai cultivarea subtil-tenace a calităţilor esenţiale, fizice şi morale (cinste, curaj, disciplină, vrednicie, bun-simţ, bun-gust etc.), paralel cu îngăduirea liberei lor dezvoltări potrivit voinţei copilului, ispitelor anturajului, ofertelor mediului şi capriciilor destinului?

Mă bucur că, până la urmă – dar nicidecum din voinţa noastră, ci din pură, fericită întâmplare fiica noastră şi-a plămădit evoluţia într-un creuzet con-ţinând ambele variante de „presiune”. Dar întrebarea, indecizia rămâne. Şi, după cum infinit ne arată experienţa comună, ea rămâne insolubilă până când părintele de ieri devine bunicul de azi. Cel care fie practică exact inversul convingerilor „militare” de tinereţe, hiperalintându-şi

nepoţii, fie devine la se-nectute monitorul dictatorial ce s-a refuzat ca atare în tinereţe.

Nu cred că mulţi părinţi au dintru început un cum să-i spun, proiect de copil. Nu doar cei care se „bucură” de urmaşi încă adolescenţi, liceeni sau studenţi fiind şi care, har Domnului (sau din păcate), sunt prea invadaţi de ei înşişi, de contradictoriile trăiri personale, de egoul exploziv, de precaritate şi nesiguranţă pe toate fronturile, pentru a-şi pune problema copilului altfel decât în cea mai aspră concreteţe, cu cele mai trist domestice şi jalnic mercantile detalii. Dar şi cuplurile trecute de prima tinereţe, în cazul cărora ghilimelele puse mai sus bucuriei sunt inutile, deoarece copiii deţin aici statutul de coroană în reuşita socială: oare ce spaţiu din ansamblul economiei parentale reuşeşte să ocupe strategia educativă în raport cu imediat (şi mult) favorizatele segmente legate de siguranţa fizică, gastronomică, vestimentară, igienică, sportivă?

În chiar această zi de 19 septembrie, când scriu, Matei al vostru împlineşte nouă ani şi este, zic eu, un model de cuminţenie

zglobie, creativitate, sensibilitate, seninătate, bunătate, disciplină, curiozitate ştiinţifică şi inventivitate artistică. E limpede că nu l-aţi educat procustian, după vreun plan prestabilit. Sau greşesc? Faptul că este atât de disponibil, de efervescent deschis către diverse experienţe cognitive (zoologie, botanică şi pictură, astronomie, speologie şi poezie) se datorează exclusiv zestrei genetice, sau aţi avut dintru început gândul de a-l educa enciclopedic, şi nu targhetat către ceva anume?

Oricum ar fi, cred că răbdarea părintească trebuie să evite cu orice preţ şi în egală măsură compensarea frustrărilor infantile ale adulţilor („eu n-am avut parte de… Măcar el să nu mai sufere din cauza asta…”), ca şi răzbunarea acestora („lasă-l să se chinuie. Ehe, cât m-am zbătut şi eu la vârsta lui, câte palme n-am încasat…”). Amândouă tendinţele sunt, sau pot ajunge, contraproductive.

În sfârşit, în acest context şi răbdarea are specificul ei, adică se adaptează după evoluţia copilului. Una e răbdarea de a-l învăţa să facă la oliţă, alta de a-l deprinde cu abecedarul, ori să riposteze la un pumn sau o-njurătură, şi altceva seninătatea bine

calculată cu care trebuie să-i povesteşti cum se răzbeşte în viaţă, ce va să zică răutatea semenilor, spiritul de competiţie, spectrul ratării, gândirea pozitivă, civismul, lupta viciilor cu virtuţile, jocul egoism-altruism, acceptarea firească a alterităţii ş.a.m.d. Ai nevoie de un fel de calm pentru primele încercări de caligrafie, de o anume răbdare la primele lecţii de înot, patinaj, schi etc. – şi de cu totul alt soi de răbdare pentru iniţierea în religie şi în sexualitate.

CIPRIAN MĂCEŞARU – Ideea de proiect, atunci când e vorba despre creşterea unui copil, cred că ascunde destule pericole. Unii părinţi vor ca odraslele lor să ajungă aşa cum ei înşişi ar fi dorit să fie, astfel că folosesc un tipar de multe ori arbitrar. Iată numai una dintre probleme, semnalată şi de tine. Paradoxal, atunci când încearcă să-şi educe copiii, unii dintre părinţi se gândesc mai mult la ei şi prea puţin la copiii lor. Copiii devin astfel receptacul pentru imaginea pe care părinţii şi-au dorit-o, este aruncată asupră-le o proiecţie care în mare măsură se dovedeşte a fi străină naturii lor, personalităţii lor, individualităţii lor. Egoismul de a te vedea pe tine în copilul tău, iată de unde pleacă totul. Ştim, desigur,

că există şi părinţi nepăsători, aşa cum există şi părinţi care îşi arată în mod greşit afecţiunea. Degeaba îi spui unui copil să facă într-un fel sau altul, dacă în rest nu îi acorzi atenţie şi nu îi dovedeşti prin propriul comportament ce e corect. Pentru un copil, părintele e zeul său. Arată-i ce înseamnă să fii om bun, nu e suficient să-i ţii predici. El te va imita. Dincolo de micile lecţii de morală (înghiţite anevoie), copilul doreşte să fie ca tine, nu doreşte să fie ceea ce regreţi tu că n-ai ajuns, acel ideal uman îi este străin, nu îl reprezintă pe adevăratul său tată, pe cel în carne şi oase, pe care îl vede, îl simte, îl aude. Străduieşte-te, aşadar, să fii om bun, chiar dacă până atunci nu ai fost. Cât despre părinţii care cedează în faţa dorinţelor copiilor, oferindu-le aproape tot ce-şi doresc, nimic nu îi poate scuza. Un copil este vulnerabil în faţa tentaţiilor, nu se poate proteja de ce e dăunător. Trebuie să ştii să-l refuzi. Spun „ştii”, nu „poţi”, căci a spune „nu” e insuficient. Este esenţial să-i explici de ce te opui, altfel nu vei face decât să-i sporeşti frustrarea şi, firesc, dorinţa de a obţine lucrul interzis. E necesară însuşirea de către copil a unor înţelesuri morale şi

practice, precum şi a unor judecăţi de valoare. Dar ce e de făcut când părinţii nu deţin minime repere etice?! E de lucrat la ridicarea întregii societăţi, e nevoie de măsuri eficiente, de îmbunătăţirea sistemului de învăţământ, de dezvoltare socială şi culturală, pentru ca astfel de cazuri să fie cât mai puţine, altă soluţie nu văd.

Aş vrea să mai spun un lucru care mi se pare important. Văd în om, precum Huizinga, o fiinţă eminamente ludică. Prin urmare, cred că nu se poate face educaţie fără a ţine cont de acest aspect. Niciodată un copil nu va învăţa mai uşor decât atunci când este stimulat ludic. Ţipând la un copil, ameninţându-l, pedepsindu-l (adesea prin corecţii fizice), nu vei face decât să-l îndepărtezi de plăcerea cunoaşterii.

Da, e posibil ca respectivul să răspundă, confruntat cu astfel de agresiuni, în sensul dorit de părinţi, dar reuşitele nu vor fi decât un şir de evadări din teroare. Ştiu, sunt cazuri când asemenea copii ajung oameni foarte bine pregătiţi într-un anumit domeniu, dar pot totodată să ajungă şi infirmi sufleteşte, lipsiţi de plăcerea de a trăi, la fel de răi ca părinţii lor, de nu cumva

mai răi, efect al unui pervers mecanism psihic al răzbunării etc.

Cât despre ceea ce-mi spui despre Matei, laude pentru care îţi mulţumesc, dar în faţa cărora mă ruşinez, ai intuit corect, el n-a avut parte de vreun plan orchestrat de mine şi de soţia mea, Cristina, dar nici chiar la voia întâmplării nu am lăsat lucrurile. Am încercat să-i arătăm – chiar şi aparent fără a fi el destinatarul acţiunilor noastre – lucruri pozitive, lucruri care să-l ajute să gândească, să înţeleagă ceea ce-l înconjoară, dar şi să descopere alte lucruri, i-am stimulat creativitatea, l-am lăsat să se bucure de un evantai foarte larg de alegeri, i-am trecut, aşa cum îmi place să spun, tot felul de lucruri pe la nas, fără să-l constrângem, repet această idee, iar el a fost curios să afle ce sunt toate acele lucruri care apar într-un fel sau altul în viaţa lui. Eram foarte emoţionat când, de exemplu, îşi aşeza capul pe umărul meu şi se uita cu ochi mari în cartea din care citeam. Întindea mâna, atingea paginile, mai târziu a început să-ntrebe: „ce chie aici?”; apoi: „ce literă e asta?”… Nu l-am forţat în niciun fel. Matei, văzând că mereu citim cărţi, a dorit, pur şi simplu, să citească şi el. I-am

răspuns cu multă răbdare la toate întrebările, astfel că pe la 3 ani şi jumătate a început deja să citească şi să scrie. A citit mai întâi benzi desenate (în special cu Tom şi Jerry) şi cărţi cu foarte puţin text, prima dintre acestea fiind Aş vrea să am un dinozaur (Editura Nemira, 2007), de Ian Anggabrata şi Mingga Anggawan, şi cu (minunate) ilustraţii de Peter Sheehan. Pe la 4 ani şi jumătate a trecut la cărţi ceva mai „serioase”, pentru ca în jurul vârstei de 5 ani să pice în patima roalddahliei şi a enciclopediilor de tot soiul, preferate fiind totuşi cele despre dinozauri, insecte, şerpi şi corpul uman. În primă fază, aproape că ne-am speriat. Părea nefiresc totul. Ne era teamă ca această precocitate să nu aibă efecte adverse peste câţiva ani. Îmi amintesc reacţia soţiei mele când Matei o ruga să-i arate cum se scriu literele mici. Îi explica faptul că va trebui să înveţe şi când se va duce la şcoală, altfel va ajunge să se plictisească la ore şi să-şi piardă interesul pentru învăţătură.

Ne-am străduit şi să-l ţinem cu picioarele pe pământ, să nu-l transformăm într-un infatuat, aşa cum se întâmplă de multe ori cu copiii ai căror părinţi, orbiţi de

dragoste, le inoculează ideea că sunt cei mai deştepţi din Univers. Încercăm să facem din

Matei nu doar un om inteligent, ci şi un om de caracter, un om armonios şi liber. Nu suntem obsedaţi de gândul că e musai ca el să ajungă cineva cu nume. Ne interesează în primul rând să trăiască bucuria cunoaşterii şi a celorlalte lucruri frumoase din viaţă. Dacă va ajunge să aibă performanţe în vreun domeniu, asta se va întâmpla doar fiindcă aşa a fost să fie, nu pentru că l-am supus noi la nenumărate cazne.

În final, mai spun doar atât: sper ca Matei să aibă răbdare cu mine şi cu Cristina atunci când vom îmbătrâni. Nu doar părinţii trebuie să aibă răbdare, ci şi copiii. N-ai ce face, se-ntoarce roata.

Despre răbdarea de a asculta şi despre importanţa tăcerii

CIPRIAN MĂCEŞARU – îţi propun acum să discutăm despre răbdarea de a asculta şi despre importanţa tăcerii. Fie că vorbim despre dialogul cu cineva, fie că ne referim la o audiţie muzicală, a asculta presupune atenţie, răbdare, bun-simţ… Aşa cum tăcerea poate uneori să spună mai mult decât cuvântul. Dar e nevoie de înţelepciune

pentru a înţelege când e mai bine să taci, precum şi de răbdare pentru a ajunge să te poţi stăvili. Şi când porţi o polemică e bine să asculţi cu răbdare, pentru a înţelege raţionamentul oponentului şi a putea găsi astfel momentele oportune de ripostă. Alain spunea, şi cu asta închei, că „scrimeurul temut nu e cel care izbeşte scândura cu piciorul şi o ia razna; e netulburatul care aşteaptă să i se deschidă calea şi se strecoară iute ca o rândunea”.

DAN e. MIHĂILESCU – Ai dreptate, şi eu cred că femeile aduc o viziune aparte asupra politicii şi administraţiei, mai cu seamă atunci când sunt „doamne de fier” sau „oţel” precum Margaret Thatcher şi Angela Merkel, femei pe care, în ce mă priveşte, le preţuiesc enorm. Sigur că scandalizează lumea bărbaţilor, prin fermitate, constanţă, directeţe, stricteţe, pragmatism (dar nu proteism) şi principialitate inflexibilă. Sigur că astfel se smintesc ierarhii milenare. Sigur că şi eu nutresc uneori nostalgia feminităţii ca zeitate domestică, soaţă dedicată esenţial maternităţii, patroana celor şapte ani de acasă ai copilului ş.a.m.d.

Însă procesul actual de efeminare a masculinităţii şi virilizare a feminităţii este lesne observabil, indis

cutabil, inevitabil şi irepresibil. Pe măsură ce băieţii devin tot mai vizibil robii cochetăriei, ahtiaţi până la dependenţă de modă, cosmetică, graţie (nu forţă), rafinament (nu instinctualitate), contemplativitate (nu sportivitate), estetism şi gratuitate (nu eroism şi virtuţi morale), plus lehamitea lasciv-unisexuată, în timpul ăsta fetele scuipă inabil, dar furios, înjură bogat, cultivă stilul şleampăt agresiv, visează la judo, poker, kick boxing şi „trag zilnic de fiare la sală”, vor să conducă numai SUV-uri, să dea pe gât tequila, whisky, rom sau bloody Mary, pentru ca, imediat după adolescenţa grunge, să facă saltul către servieta diplomat, taiorul office, laptopul îmbibat cu cifre de afaceri şi tăiatul în carnea vie a subalternilor. Toate astea, după ce, eventual, îşi lasă odraslele în grija taţilor, care, ce-i drept, adesea abia aşteaptă să facă baby sitting (plătit de stat), tot mai experţi în cooking, making-up, modelling ş.el.

Bine faci că ne-ai adus la specificul

sexual al răbdării. Tradiţional judecând, femeia este atletul aşteptării strategice, în vreme ce bărbatul ar trebui să fie campion al răbdării ca îndurare (de greutăţi, suferinţe, limitări). Ca jumătate „supusă la bine şi la rău” soţului şi ca „mamă răbdătoare”, femeia ştie să tacă tactic pentru a câştiga pe termen lung, în timp ce bărbatul reacţionează brusc, umoral, instinctiv, de cele mai multe ori fără deliberarea pragmatică a femeii, fără acea premeditare pentru care scopul conflictului este finalul războiului, nu victoria efemeră. E suficient să ne amintim biografiile marilor noştri scriitori: acolo unde taţii îşi programau flăcăii pentru jug şi plug, mama ştia să îndrume insidios lucrurile pentru ca băiatul să ajungă la şcoală, fie preot, fie învăţător, de nu cumva poet, gazetar, avocat, parlamentar, ministru.

Oricum, cert e că – aşa cum, în cuplu, este nevoie de infinită răbdare pentru armonizarea celor două energii – şi în educarea copilului soţii au de furcă până-şi pun de acord impulsurile, aşteptările, proiecţiile. De obicei fetele sunt „fata lui tăticu’”, iar băieţii – „băiatul mamei”, fiecare fiind mai concesiv, sau mai represiv,

cu jucătorul celuilalt. Unul judecă practic, reducţionist, celălalt hiperbolizează, idealizează cu un se ştie câtă justificare. Ca teren de luptă pentru imaginaţia, frustrările, refulările sau reveriile părinţilor, copilul are de îndurat o presiune continuă. Suavă sau amară, directă sau indirectă, nu contează. Destul că ea se resimte, constant sau periodic.

Inclusiv din cauza asta este important ca soţii să-şi analizeze fiecare moştenirile genetice, iar de la o anumită vârstă încolo, să facă asta şi cu copilul. Evident, fără exagerări, fără maximalism în verdicte. Dar e instructiv, oricum ai întoarce lucrurile, să descifrezi în firea urmaşilor câte ceva din tarele sau virtuţile bunicilor, părinţilor, unchilor, mătuşilor. Repet: totul cu măsură. Iar discuţiile trebuie reluate ritmic, fiindcă una e să despici firul în patru când copilul are trei ani, şapte ani, zece, 14 sau când, la 18 ani, deja se analizează (mai mult sau mai puţin părtinitor).

În fine, ultimul gând iscat de răspunsul rău vizează vacanţele noastre dedicate turismului cultural. Să nu cumva să crezi că tot ce am spus despre răbdarea bunei documentări ne-a caracterizat, Taniei şi

mie, întreaga carieră de consumatori bulimici ai frumuseţilor istorice europene. Nicidecum. Asta ne-a apucat pe la 50 de ani, când am declanşat programul familial „nicio vară fără un oraş european”. Fie de ziua Taniei, în aprilie, fie la ziua mea, în decembrie, ori de Paşte sau Crăciun, ne facem cadou reciproc bilete de avion sau reţineri de cazare pentru o destinaţie sau alta, exclusiv europeană, niciunul neavând chemare către exotism, americanism, asiatism. Dar până atunci bineînţeles c-am mers mereu la plesneală, rătăcind, de pildă, în anii ’90 prin Lille, Praga şi Paris ca prin Obor: fără cel mai mic plan prestabilit, fără măcar să avem cea mai mică idee despre ce anume ar trebui să vedem mai degrabă în Louvre, în Mala Strana, în Place des Vosges ori pe sub podul Karol, dar debuşând extatic în câte-o piaţă de peşte, la talciocul din Clignancourt, în bazarul cu condimente din Istanbul, prin borcante cu o fabuloasă diversitate de mărfuri la Geneva şi Bruges, la o expoziţie itinerantă Dalí, în casa lui Balzac, în faţa faimoasei cafenele dadaiste din Zürich, fiind serviţi zăpăcitor cu un Calvados lângă redacţia ziarului La Voix du Nord din Lille – şi câte altele. Toate din

întâmplare. Dacă e să pun cap la cap, de-o parte, ce obiective turistice am premeditat să vizităm, consultând ghiduri, hărţi, literatură turistică, iar de cealaltă parte rolul întâmplării în toate drumurile noastre, apoi raportul cred că ar fi de o mie la zece în favoarea revelaţiilor dăruite de traseele neaşteptate, surprinzătoare, de cutreierul neştiutor, dar avid de senzaţii.

În sensul ăsta, mă gândesc că firesc ar fi ca, la sfârşitul schimbului nostru epistolar despre răbdare, să aducem totuşi un elogiu… şi, ha-ha, nerăbdării, risipirii de sine. Ce ne-am face fără imprevizibil, aleatorism, dolce farniente, capricii, haihuială, oricâtă oroare am avea de gaspiaj, verbiaj, workahoolism sau treaba de mântuială?

Venind acum la subiectul propus în ultima ta scrisoare – ascultarea şi tăcerea –, nu pot să nu mă refer din nou la Pateric şi Filocalia. Am mai citat cu alte ocazii (între altele, chiar în deschiderea cărţii despre călătoria la Athos) acea vorbă arhiusturătoare pentru ne-ascultătorul care sunt: „Cine ştie tace. Cine nu ştie vorbeşte”. De bună seamă că diletatismul meu logoreic se înscrie în chip flagrant în cea de-a doua

categorie. Îmi permit să evoc, anecdotic, aici două ipostaze.

Cea dintâi îl are în prim-plan pe prietenul Horia Roman Patapievici. La finalul unei emisiuni înapoi la argument, unde a avut generozitatea să mă invite, dar în cadrul căreia eu am vorbit vreo 40 din cele

50 de minute (!), Horia avea să-mi şoptească în maşină – extenuat, anesteziat: „Dan C-ule, măi, ştii ceva? Tu nu ştii să asculţi!” f

Abia atunci mi s-a dezlipit de pe chip fardul fericirii de-a fi mitraliat verbal nonstop trei sferturi de oră. Abia atunci am realizat că bietul Horia n-a apucat să-mi pună decât două, trei întrebări într-o oră.

51 mi-a revenit umilitor, vinovat, în memorie fata bulversată a lui Livius Ciocârlie din vara lui 1997, omul alături de care am debutat la tv, graţie năucitoarei invitaţii a lui Nicolae Manolescu („Tania, ai o lună să-l convingi pe căposul ăsta să apară la televizor”) de a comenta primul volum din Orbitorul lui Cărtărescu la Profesiunea mea, cultura. Atât de răvăşit de emoţie eram la ideea apariţiei în direct, încât, roşu la faţă, isteroid şi patetic, mi-am pus amarnic

bâlbâiala la perorat, la fel, de unul singur, mai bine de-o jumătate de ceas. Estimp, domnul Manolescu mă privea deopotrivă intrigat, înduioşat şi amuzat, pe când domnul Ciocârlie, în cunoscuta-i reticenţă catifelată, a tăcut patern, cu acea atentă încruntare a meşterului la primul elan curajos al ucenicului.

A doua harponare a incapacităţii mele de-a asculta în sensul concret, strict auditiv, al verbului, dar şi la figurat (ca obedienţă, adică) s-a petrecut în Vatopedii Athosului, sub ochii părintelui Daniel şi mustrarea părintească a stareţului Efrem, în primăvara lui 2012. Eram la finalul unei săptămâni de încercări (mă feresc să spun cât de iniţiatice), în egală măsură împlinit şi sleit de experienţele îndurate, dar şi ahotnic de plăcerile gastronomice care mi se îmbiau şi buluceau drăceşte în minte. „Uite-l pe domnul Dan cum nu e-n stare să asculte şi-n momentul ăsta precis că se gândeşte la o friptură!” a exclamat stareţul Efrem. Exact aşa era. Aproape-n fiecare minut am fost belicos la Athos, gata mereu de evadare, hărţuit de nedumeriri, neputând să mă supun nici unui fel de ascultare şi trecând nărăvaş prin filtre şi încercări, dar – culmea

– cu trăirile intacte, nicidecum cu egolatră semeţie şi obrăznicii drăceşti.

Cred că depistez un paradox aici. Imboldul meu funciar încă din copilărie a fost dăruirea. Către asta m-au îndemnat permanent sfaturile maică-mii. Sf fac în jurul meu cât mai mult bine, să mă trag în plar secund, să arăt mereu lumii o faţă de sărbătoare deosebit de pasiunea românului de a-şi etala încruntările, chipul disforic, inclusiv atunci când o duce de minune. De aici mania de a veni mereu în întâmpinarea celuilalt, de a-i vorbi, a-l încălzi, a-i face pe cei din preajmă să se simtă bine. Şi tot de aici incapacitatea tăcerii, socotită invariabil ca mutism duşmănos, ca împosocare şi povară. Pe scurt, eu nu vorbesc torenţial din trufie, dispreţ ori indiferenţă faţă de interlocutor, ci din pur elan colocvial, importat de farmecul comuniunii.

Altminteri, să ştii că am tăcut şi tac foarte mult. Nu uita că am avut o copilărie bogată-n singurătate şi că de la 27 la 60 de ani, nefiind confiscat de vreo condică de prezenţă, am stat singur, aproape zilnic, şi câte opt sau zece ore pe zi acasă, citind-scriind, câtă vreme Tania a fost mereu la serviciu. Aşa că rog să fiu crezut că ştiu să

tac. (Asta ar mai lipsi: să vorbesc şi singur.) Doar că suport asta din ce în ce mai puţin. Poate unde, odată cu ProTV-ul, logopatia mea a căpătat o devastatoare hipersiguranţă de sine, evadând la extrema cealaltă.

Făcând, acum, abstracţie de mine, de noi, e de spus că ştiinţa (arta) ascultării (altfel spus: darul tăcerii) este una dintre cele mai subtile, mai odihnitoare şi chiar mai eficiente punţi de comuniune. Mă gândesc acum că, în episodul trecut, al răbdării maritale, nu ţi-am scris nimic despre cele mai profunde, mai inenarabile, de neverbalizat clipe de împărtăşire, aproape disperată, a legăturii dintre Tania şi mine. Clipele tăcute şi grele ca plumbul, de încrâncenată muţenie şi durere reţinută, dinaintea intrării în sala de operaţie. Amândoi am trecut nu o dată prin aşa ceva şi spun cu mâna pe inimă (bine că trebuie doar s-o scriu, şi nu s-o rostesc) că acea ultimă atingere de mână din faţa blocului operator, privirile fulgerate, ochii închişi de spaimă, resemnare şi refuz, încercările zadarnice de-a mai şopti o încurajare, un sfat sau ceva, toate compun un preaplin sufletesc de neegalat. Şi, repet, de

nepovestit. Cel mult de sugerat, cum încerc şi eu acum. Oricum, gândul că acea strângere de mână este (adică poate fi) cea din urmă atingere din viaţă, ca şi năvala nemiloasă a amintirilor care-ţi cotropesc mintea cale de câteva zeci de secunde compun o experienţă cu care zău dacă ştiu ce trebuie făcut: să o surfilezi îndelung, ori să o ascunzi cât mai adânc?

În astfel de cazuri-limită, de pipăire a morţii, devine limpede la modul covârşitor că numai tăcerea poate fi grăitoare, după cum, invers, bucuria reclamă năprasnic strigătul ca eliberare şi triumf.

Pe de altă parte, în jocul ascultare (tăcere) – oralitate comunitară persistă subtil conflictul dintre egoismul postulativ şi smerenia retractilă. De vreme ce te simţi plin de energie molipsitoare, de idei pozitive şi de bune intenţii, la ce bun tăcerea? Dacă interlo

cutorii îţi apreciază deschiderea colocvială şi-ţi valorizează natura histrionică, la ce folos ipocrizia, falsa modestie, tartufferia vanităţii mimând obedienţa autominimalizatoare? Cunosc oameni care se declară „ai lui Dumnezeu”,

care pornează curent smerenia, fiind, în fapt, robii unei mândrii nemărginite. Ştiu să tacă, ştiu să asculte, să dea sfatul bun la momentul oportun şi să se retragă cuminte, întru înţeleaptă resemnare, dar înăuntrul sufletului aripile trufiei se desfoliază luciferic în himera preamăririi de sine.

Dacă ne mai gândim puţin, la urma urmei şi în jocul răbdării cu nerăbdarea se poate descifra aceeaşi tensiune. De ce ar fi din principiu răbdătorul superior nerăbdătorului? Sigur, în lumina unor sentinţe precum „nimic prea mult”, „tăcerea e de aur”, „măsoară de două ori ca să tai o dată”, „cu răbdarea treci marea” ş.a.m.d., evident că ştiinţa aşteptării, buna-cuviinţă, armonia interioară, echilibrul, pe scurt înţelepciunea deţin supremaţia. De cealaltă parte, curajul asumat instinctual, fără premeditare, poate fi la fel de lesne catalogat drept pripeală inconştientă, nesăbuinţă, nebunie suicidară, dar şi eroism, măreţie sublimă.

Unde cred că va rămâne veşnic indecidabil raportul este în ce priveşte afirmarea profesională. Aici cred că totul depinde exclusiv de natura, talentul şi destinul persoanei. Am mai vorbit, în cazul

meu, despre lupta cu îndemnul venit de la Constantin Noica, să renunţ la gazetăria secătuitoare, în favoarea unei tăceri publicistice de zece ani, răstimpul necesar familiarizării cu limba germană şi cu fixarea unei teme de studiu erudit.

Nimic nu este mai descumpănitor decât contactul cu o astfel de energie întârzietoare, cum se definea Noica în relaţie cu discipolii săi. Să ţi se spună, cu aer îngrijorat ultimativ, la 30 de ani că „nu deţii nimic”, că trebuie să părăseşti scena şi amăgirile succesului, viaţa boemă, viciile şi virtuţile breslei, ca să accepţi o retragere strategică, de savant invizibil, în arhive şi biblioteci, să renunţi la fervorile competiţionale din spaţiul excitant şi eclatant al ziaristicii pentru a te dedica funcţionăreşte erudiţiei – aşa ceva frizează automutilarea. Adevărat, te poţi educa încă din adolescenţă întru răbdare studioasă (mai corect spus: pentru o cât mai justă, mai eficientă echilibrare a celor fizice cu cele intelectuale), dar să accepţi senin diagnosticul de diletantism, efemeritate şi vanitate, „condamnându-te” benevol la sihăstrie şi la hărnicia furnicii tocmai când nările presimţeau aromele notorietăţii,

pentru aşa ceva ai nevoie de o tărie gigantică. Şi de o încredere supraumană în propriul destin, ca să nu mai vorbesc de enormul rezervor de răbdare pe care nu oricine e-n stare să-l transforme din caznă în blazon.

Iar lucrurile se complică odată ce începem să prefirăm artele, abilităţile, riscurile şi terapiile fiecărei discipline. De câtă răbdare (auto) formatoare, de câtă renunţare prealabilă au nevoie artiştii faţă de oamenii de ştiinţă ori de sportivii de performanţă? Şi care breaslă artistică putem presupune că are mai acută nevoie de aşteptare şi antrenament, adică de dezvoltare organică, şi nu de salturi, de spor substanţial, şi nu de butaforie? Actorii, pictorii şi compozitorii, faţă de scriitori? Dacă tu, ca regizor, ai găsit un Hamlet perfect fizic pentru rol, dar plin de imperfecţiuni tehnice, îl reţii câţiva ani îndărătul scenei ca să deprindă toate secretele dicţiei, impostării ş.a.m.d., riscând să ajungă taman bun să-i joace pe Lear sau Prospero? Nu mai bine-l împingi la rampă, cu toate slăbiciunile lui de tehnică scenică, dându-i imboldul esenţial în ascensiunea profesională? Lucru la fel de valabil pentru

pictor, balerin, sculptor, compozitor, scriitor, artist liric etc. Nu e mai normal să urci încet, poate mai împiedicat, dar constant, decât să te retragi în solitudinea muncirii de sine, nutrind iluzia unei decolări pe verticală, captiv unui prea târziu oricând posibil?

Nu-i vorbă, exemple potrivite putem găsi pentru ambele ipostaze. Nu stau să umblu acum după cazuri ilustre, e de ajuns să ne uităm în preajmă. Cine iese mai câştigat din perspectiva istoriei literare? Răbdătorul Florin Turcanu, cu o carte de referinţă la un deceniu de tăcere, sau nerăbdarea harnică, de truditor săptămânal, a unui cronicar literar? Răbdătorul Sorin Mărculescu, cu câteva volume de poezie în 40 de ani, sau neastâmpărul editorial al atâtor sute de confraţi cu zeci de titluri la bibliografie, din care nu contează niciunul? Hărnicii exemplare, care au optat definitiv pentru recluziunea studioasă, precum Liviu Bordaş, sau devoţiunea cronicarilor gen Sorin Lavric sau Cosmin Ciotloş? Autori de romane fluviu pe care nu le citeşte, citează, comentează nimeni, precum Paul Anghel, sau scriitorii gen Ştefan Agopian, cu trei cărţi bombă în câţiva ani, din faima cărora

trăieşte de trei decenii? Şi ce tare se ţine în scrânciobul posterităţii unicul roman al lui Mateiu Caragiale, faţă de zecile de titluri din panoplia lui Cezar Petrescu! mai are sens, astăzi, să reluăm vechea sfadă dintre modelele Nicolae Manolescu şi Adrian Marino, ca să ne întrebăm cine, cât şi cu ce va captiva posteritatea? Chiar dacă eu, ca majoritatea criticilor literari, sunt sută la sută de partea celui dintâi, fapt este că, între nerăbdarea impetuos afirmativă a primului şi răbdările regresiv-constructive ale celuilalt, câştigul de cauză îl are calea de mijloc. Cea pe care G. Călinescu şi E. Lovinescu, N. Iorga şi Mircea Eliade, adică foiletonistica reunită în sinteze, gazetăria urcată în rafturile bibliotecii – altfel zis: nerăbdarea de-a construi răbdător –, au ilustrat-o elocvent, indubitabil şi pilduitor.

Oricine poate da zeci de exemple într-o atare suită, la fel de semnificative fie pe-o parte, fie pe cealaltă. Ce vreau să spun e că sunt cu neputinţă cuantificarea, etichetarea, ierarhizarea şi, mai ales, opţiunea neezitantă. Cine a avut norocul să se construiască profesional întru mirajul perfecţionismului, lovind rar, dar necruţător, îşi merită prestigiul. Iar cine are curajul să

se menţină în şa fără prea mult antrenament prealabil, dar cu o siguranţă care creşte cu fiecare zi, riscând câte un rateu la cinci încercări, îşi merită aplauzele pentru voinţa de putere. De răbdare şi tenacitate este egală nevoie în amândouă situaţiile.

CIPRIAN MĂCEŞARU – Ar mai trebui spus că ascultarea şi tăcerea nu sunt întotdeauna acelaşi lucru. Nu poţi asculta fără să taci, dar poţi tăcea fără să asculţi. Nu e suficient să taci pentru a putea asculta o simfonie de Haydn, trebuie să ştii să asculţi. La fel, nu poţi asculta „muzica” unui roman de Dostoievski dacă nu eşti antrenat, dacă nu ai răbdare. Dar degeaba îi explicăm unuia ce este această muzică, degeaba îl punem să o asculte, dacă, aşa cum scrie Antoine de Saint-Exupéry, nu este „pregătit a fi copleşit de ea” (Catedrabi).

Apoi, tăcerea poate vorbi atunci când, de exemplu, partenerul de dialog aşteaptă un răspuns, fiind mai expresivă decât cuvântul. Iată ce spune La Rochefoucauld: „dacă vorbirea cere multă artă, nici tăcerea nu cere mai puţină. Există o tăcere grăitoare: ea foloseşte uneori ca să aprobi sau să condamni ceva; există o tăcere ironică;

există o tăcere plină de respect; există atitudini, formulări şi gesturi de care depinde adesea ce este plăcut sau neplăcut, ce este gingaş sau supărător în conversaţie” {Maxime şi reflecţii). Sunt atâtea nuanţe, ca într-un joc de lumini şi umbre. Îţi trebuie multă înţelepciune pentru a reuşi să le îmbini armonios.

Într-o conversaţie, ascultarea răbdătoare te ajută să înţelegi gândirea cuiva, să-i găseşti punctele forte şi punctele slabe. Grăbindu-te să intri în discuţie, poţi pierde amănunte importante care ar fi dovedit că, de fapt, părerea celuilalt nu e greşită. Persanul Ibn al-Muqaffa a scris următoarele minunate lucruri: „Să ştii că limba nu-i decât o unealtă ce poate fi luată în stăpânire deopotrivă de raţiune sau de mânie, de pasiune sau de prostie. Învinge-o deci şi ţine-o în frâu, iar de va izbândi mintea raţională asupră-i, va lucra pentru tine – dacă nu, îţi va fi propriul duşman”. Apoi: „Învaţă să ştii să asculţi aşa cum înveţi să vorbeşti elocvent. Din această ştiinţă a ascultării face parte îngăduirea vorbitorului până termină ce are de spus, stăpânirea nerăbdării de a răspunde, întoarcerea feţei şi a privirii spre cel ce are

cuvântul şi atenţia pentru ce spune. Să ştii că dacă tai vorba celui care poate greşeşte n-ai cum vedea că greşeala dispare, pierzi argumentele şi tot ceea ce e de primit – dacă te grăbeşti să-i tai vorba înainte să spună tot ce are de spus” – ambele fragmente sunt culese din antologia înţelepciunea arabă în poezia şi proza secolelor V – XTV.

La fel cum trebuie să ai răbdare când asculţi, la fel trebuie să ai şi când priveşti, când atingi, când miroşi, când mănânci. Cum poţi înţelege marile lucrări de artă dacă nu ştii să priveşti?! Cum poţi să te bucuri de scoarţa unui copac, de mătase ori de pielea unei femei, dacă nu ştii să atingi?! Cum poţi să faci diferenţa dintre un parfum prost şi unul bun dacă nu ştii să miroşi?! Cum poţi să înveţi ce înseamnă o mâncare adevărată dacă nu ai gustul educat?! Acesta e crezul meu: gustul se educă! Nicolai Hartmann, un filosof pe care-l preţuiesc foarte mult, are un fragment care cred că merită să fie cunoscut de cât mai multă lume: „Viaţa omului de astăzi nu este favorabilă unei aprofundări. Ea are nevoie de linişte şi contemplare, este o viaţă lipsită de tihnă şi grăbită, o încercare fără ţel şi

sens. Cine stă o clipă liniştit în clipa următoare este depăşit. Şi aşa cum sunt cerinţele vieţii exterioare, tot astfel se aleargă după impresii, trăiri şi senzaţii. Totdeauna ne uităm după ce este cel mai nou, de fiecare dată ne stăpâneşte ceea ce apare ultimul, iar precedentul este uitat înainte de a fi examinat corect şi, fireşte, înainte de a fi fost înţeles. Trăim din senzaţie în senzaţie. Puterea noastră de penetrabilitate se aplatizează, sentimentul de valoare se toceşte în goană după senzaţional" {Filosofie contemporană). Şi când te gândeşti că lucrarea din care face parte acest fragment a apărut în 1935!... Ce ar fi zis oare astăzi Hartmann (a murit în 1950)?

Dar n-aş vrea să termin într-o notă pesimistă. Până la urmă, când vorbim despre răbdare trebuie să ţinem cont de faptul că anumite cauze nu pot fi duse la bun sfârşit în timpul unei singure vieţi, că e nevoie de mai multe generaţii cu oameni răbdători care să aşeze temeinic lucrurile. Asta e ce putem face, să punem o cărămidă la acest edificiu al temeiniciei, să ajutăm la stârpirea din sângele nostru a grabei, pentru că, după cum spune vizirul An-

Nasibi, „cine se grăbeşte în ceea ce încearcă trebuie să ştie că, şi de va dobândi acel lucru, nu va dura; fiindcă lipsurile au nevoie de grabă”.

Dragă Dan, simt că am ajuns spre finalul cărţii noastre. Sau mă grăbesc? Ha, ha! Te rog ca în ultima ta scrisoare, pe lângă ceea ce vei spune drept concluzii, să răspunzi la următoarele întrebări:

1. Care este cel mai răbdător personaj din literatură, în sensul discuţiei avute de noi?

2. Care este cea mai răbdătoare persoană pe care ai întâlnit-o?

3. Numeşte un loc în care ai simţit că poţi deveni mai răbdător.

4. Ce îi spui unui tânăr care îţi declară că nu va avea răbdare să citească acest volum?

Îţi mulţumesc! Atât pentru răspunsuri, cât şi pentru aventura trăită împreună în ultimele luni. Sper că nu ţi-am pus (prea mult) răbdarea la încercare.

Suntem în data de 7 septembrie. Împlinesc 38 de ani. Cartea asta e cel mai frumos cadou pe care mi-l puteai face, precum e şi cel mai frumos cadou pe care mi-l puteam face. Lată o parte din rodul

răbdării. Sper că o să fie un dar potrivit şi pentru cititorii noştri. Te îmbrăţişez.

Ciprian

Modest elogiu al răbdării

DAN C. MIHĂILESCU – Cititorul trebuie să ştie că, între timp, sticla de whisky aferentă zilei de naştere a domniei tale se va fi înjumătăţit, ca să nu zic mai mult. Să fii sănătos, la fel de nerăbdător şi nesăţios îi existenţial ca până acum, dar şi cu aceeaşi nostalgie după rânduială răbdătoare, după temeinicie şi chibzuinţă ca mai bătrânul tău prieten şi cumătru.

Să încep prin a răspunde la întrebări, ca să nu ne îndepărtăm excesiv de ele.

1. Care este cel mai răbdător personaj din literatură, în sensul discuţiei avute de noi? Cum Biblia este şi literatură, nu am nicio ezitare în a-l numi pe Iisus Hristos suma şi simbolul răbdării: putere de-a îndura suferinţele, nădăjduire, forţă de aşteptare, adaptare şi îndreptare, ca fiu şi Dumnezeu, păstor de oameni, făcător de minuni, răstignit şi înviat. E tot.

Aici a fost simplu.

2. Care este cea mai răbdătoare persoană pe care ai întâlnit-o?

La întrebarea asta am ezitat mai mult, să ştii. Nu am vrut să rezum răbdarea la calm, calcul, flegmatism sau blazare prematură, ci să citesc răbdare, îngăduinţă şi înţelegere în tot comportamentul cuiva, în vorbele, gesturile, grimasele şi atitudinile, ca şi în convingerile şi opţiunile lui. După o lungă încruntare m-am înseninat şi l-am decretat pe Constantin Noica. Antipodul neastâmpărului umoral, pantocratic şfichiuitor care era Cioran. Dar după câteva clipe mi s-a strecurat îndoiala: oare ce doză de inofensiv (pentru că educativ) cabotinism se va fi ascuns în cuminţenia afabilă, atotcomprehensivă a celui care ne sfătuia să ne rugăm pentru fratele Alexandru? îndărătul surâsului blajin cu care-şi însoţea captivantele sofisme palpitau rigorile paideice ale dascălului, cu acelaşi fascinant (deci periculos) amestec de diafan şi neîndurare, cu, în fond, severitate inchizitorială sub aparenţe de libertinism, ca la Nae Ionescu.

Nu l-aş înlocui pe Noica, dar l-aş dubla cu Arşavir Acterian. Puţin paradoxal, recunosc, fiindcă Arşavir era un coleric la bază, bogat senzorial şi emoţional, catifelat, dar cu briciul în teacă, aşa cum armenii ştiu

să fie. Ins când l-am cunoscut eu, aproape octoge-narul frate al lui Jeni şi Haig îşi turnase de mult vechile puseuri activiste, elanurile radical-anarhice, amarnicele căutări de absoluturi ale tinereţii, odată cu impulsurile vindicative (la adresa Mariettei Sadova, de pildă) într-o carcasă euforizant ruginită. Nu doar fizic (scund, subţirel, emotiv, cu voce pufoasă, clipind mărunt şi iute, parcă scuzându-se-n fiece clipă că face umbră împrejur), dar în special sufleteşte devenise un bun trăitor al răbdării. În formula cu care obişnuia să-şi ambaleze autopersiflant micile uitări, omisiuni sau confuzii („dragă, memoria mea e în deconfitură”) era ceva tare frumos: un soi de alint copilăresc, o cuminţenie şugubeaţă. Adevărat, una căptuşită cu intransigenţe morale şi verdicte severe, fără apel.

Faţa predilectă a răbdării la Arşavir era resemnarea. Dar o resemnare aproape boierească, aş zice, de om care a pierdut tot, câştigând numai experienţe dezarmante. Unul care-şi conştientizase de mult ratarea, de fapt ratările: fratele şi sora morţi prematur (unul în circumstanţe mai tragice decât celălalt), neîmplinit profesional, condamnat, puşcăriaş politic,

necăsătorit, fără copii, cu prieteni tot mai puţini (executaţi, exilaţi, sinucişi), tot mai singur şi mai firav.

Şi totuşi, cu toată această zestre a nenorocului la i

bord, Arşavir te primea generos, te îmbia armeneşte cu o tavă plină de baclavale, trufe, bezele, jofre, cafea la ibric, vorbindu-ţi de ceea ce considera a fi cartea vieţii lui: o „antologie a mirării”. Nu întâmplător, dintre muşchetarii generaţiei 27 cărora le păstra nesmintită fidelitate – Eliade, Cioran, Noica, Ionesco – cel mai apropiat sufleteşte se simţea de părintele lui Berenger, mai cu seamă după moartea lui Emil Botta.

3. Numeşte un loc în care ai simţit că poţi deveni mai răbdător.

La cea de-a treia întrebare iar mi-e simplu să răspund: pe maluri de lacuri sau râuri, cu undiţa-n mână. Ştiu că tăceam îndesat atunci. De pe la trei noaptea, când mă trezea c-o şoaptă bunicu-meu, să fim pe baltă când se ridică aburii dimineţii şi peştii urcă flămânzi către momelile noastre, şi până în amurg, abia dacă schimbam câteva cuvinte: „Nuţică, adu minciocul”, „tată mare, nu vii să mâncăm?”, „vezi că nu trage

la mămăligă şi viermuş, pune râme d-alea roşii, de bălegar”, „cred că vine ploaie” – şi alte câteva asemenea. Stăteam cât e ziua de lungă la zece metri unul de celălalt, el cu trei lansete, eu undiţar, la Afumaţi, Piua, Moviliţa, Şindriliţa, pe Argeş ori Sabar, într-o tăcută, încântător de fraternă beatitudine. Una ritmic şi generos punctată etilic în partea lui şi bine garnisită glucidic în ce mă priveşte (halva, napolitane Dânuţ, bomboane Vinga, eugenii, halviţă, spirale), asta doar până m-am apucat de fumat. Aşa momente de plinătate, de totală liniştire, sfântă nepăsare şi extaziere în faţa Nimicului atoatecuprinzător nu aveam să mai trăiesc apoi decât pe vârfuri de munte. Probabil că pescuitul rămâne emblema însăşi a ideii de răbdare.

Unde mai pui, apropo de educarea simţurilor, că, odată ce am văzut primele mandale, am dat de ocultism, lecturi iniţiatice de genul Madame Blavatsky, cu corpul astral, isichasm, focalizarea minţii ş.a.m.d., nu zici că mă holbam cu orele în biata plută, începând parcă să văd cum unduiesc peştii prin apă, să presupun ce „gândesc” dumnealor, să dialoghez pe muteşte cu foşnetul trestiilor, să întrevăd

mesaje tainice în fâlfâitul de haruspicii al guguştiucilor?! Lucru mare, domnule.

4. Ce îi spui unui tânăr care îţi declară că nu va avea răbdare să citească acest volum?

În sfârşit, a patra întrebare: ce i-aş spune unui tânăr care ar refuza cartea noastră? Mai ales unuia născut cu ochii pe ecran şi cu degetele lipite pe tastatură.

— Aş sfătui ca măcar s-o primească, dacă nu s-o citească. Asta în virtutea succesiunii fireşti a deceniilor în viaţă, despre care scriam ceva mai sus. Dacă este firesc la 15 – 20 de ani să-ţi consumi bezmetic adrenalina, să-ţi dai în clocot hormonii, să te sculptezi musculos, să umbli aiurit, să urci pe munţi ca pe scara ierarhică, să cauţi în şapte direcţii concomitent, să faci gimnastică erotică, să fii, adică, slujitorul cât mai supus plăcutelor cazne fizice, într-o nevinovată, chit că bicisnică indiferentă fată de cele spirituale – odată cu decada a treia lentoarea trebuie să devină, la fel de firesc, un deziderat nobil, acumulativ la modul odihnitor. Atunci se poate deschide şi uşa cărţii noastre, modest elogiu al răbdării. Când fugăreala îţi îngăduie primul popas. Când îţi tragi

răsuflarea, te ştergi la ochi şi pe frunte, simţi că-ţi tremură muşchii, că ţi-e foame şi sete. Când > > poate eşti singur, la răscruce, fără sprijin, dezorientat sau numai plictisit. Aşadar când găseşti răgazul de-a te gândi pentru prima oară în sus, pe verticală, la suişul gândurilor, nu la cutreierul sprinţar, dar adeseori inutil al orizontalităţilor.

Atunci cred că i-ar prinde bine omului nostru dictonul pe care, generos şi gentil, mi l-a semnalat Ioana Pârvulescu: Qui patitur vincit („Cine rabdă învinge”), unde patitur va să zică însumare de păţanii.

Îţi mulţumesc recunoscător că m-ai adus la ceea ce, în deja pomenitele mele discuţii cu liceenii, am numit educaţie senzorială. Tot făcând inventarul celor ce ar trebui cuprinse în kalokagathia la care tindem, sper, cu toţii (educaţie fizică şi metafizică, educaţie estetică, istorică şi religioasă, medicală, financiară, vestimentară, gastronomică, turistică, sexuală ş.a.), am convenit cu vremea că educarea simţurilor întru armonie şi deschiderea totală către varietate deţine prioritatea absolută.

Toate cele enumerate presupun răbdare formatoare şi tenacitate constructivă. Să ştii

când, cum şi cât să cheltuieşti, dar şi să economiseşti din energiile, sentimentele, ideile, ca şi din finanţele proprii. Să-ţi cultivi respectul de sine, dar şi vocaţia slujirii. Să ai un bun comerţ cu propria-ţi corporalitate, să nu consideri igiena un moft, sportul o corvoadă, munca o condamnare şi plăcerile vicii. Să deţii bunul dozaj între natură şi cultură, între, de-o parte, datorie, responsabilitate, demnitate, virtute, curaj, abnegaţie, şi, de cealaltă parte, lumea loisir-ului, savoir vivre, arta combinării mâncării cu băuturile, ştiinţa adecvării vestimentaţiei la specificul trupesc, una cât mai simplă şi rafinată totodată.

Dar peste toate acestea stau – adică împărăţesc şi veghează – simţurile noastre. Aşa cum spui, ca să dobândeşti adevărata înţelegere şi plăcerea de-a mângâia trupul iubitei, creştetul mamei şi faţuca unui copil, degetele tale trebuie să se familiarizeze în prealabil deopotrivă cu penajul păsărilor, cu catifeaua petalelor şi puful florilor, cu căldura lemnului, blăniţa mieilor, palpitul pietrei, fiorii zăpezii, firele ploii.

Ca să poţi asculta cu egală disponibilitate un blues, o simfonie, un rock, un gospel, un cântec de leagăn, o doină sau

o ţipuritură oşănească, trebuie să poţi distinge în acelaşi timp suflul îngerului în furtuna care îndoaie copacii, să disociezi şuierul coasei în iarbă de foşnetul şarpelui şi şuieratul aerului printre penele vulturului, să ştii să auzi (şi să asculţi cum se cuvine) cântatul cocoşului de munte, elitrele greierilor, paşii pe mirişte, scrâşnetul zăpezii sub bocanc, scârţâitul crengilor îngheţate, susurul izvorului, suflarea pruncului dormind şi liturghia duminicală. Toate acestea presupun o bună locuire a singurătăţii şi tăcerii.

Ca să poţi închide ochii de plăcere, deschizându-ţi larg nările către o mireasmă anume, nu trebuie doar să-ţi educi mirosul disociind pur şi simplu aromele de miasme, adierile de duhori, ci să deprinzi apropierea olfactivă a depărtării, să simţi până-n măduva fiinţei ce înseamnă, de pildă, să ajungi acasă odată ce ţi-a ajuns la nas mirosul fumului de pe horn, ori să te înflori de plăcere când auzi lătratul câinilor din ogradă ca semn că, la rându-le, te-au recunoscut.

Iar ca să poţi afirma că ai bun-gust în materie de artă trebuie mai întâi să simţi cu adevărat ca pe Dumnezeu gustul pâinii

coapte, al mierii, vinului, sării şi laptelui, să te gândeşti serios ce înseamnă cerul gurii, gustul de verde sau cel de cenuşă, mirosul amărui, lumina dulce, grea sau coaptă, căldura vocii, culoarea mierie, palpitul marmurei, vorbirea mută, până la tăcerea nopţii şi muzica sferelor.

Cât despre educaţia vizuală (că tot vorbeai de raportul dintre a auzi şi a vedea), anume despre ce va să zică a vedea faţă de a privi (ca să nu mai vorbim de sinestezie), aici chiar am avea nevoie de Victor Ieronim Stoichiţă şi de o carte aparte.

Să nu se creadă cumva că educarea simţurilor trebuie şi poate fi împlinită ca la şcoală, lecţie după lecţie, în câţiva ani. Toate astea vin de la sine, în timp. Totul e să accepţi ideea şi să fii permanent deschis către astfel de experienţe. Păzirea simţurilor, despre care vorbea Nicodim Aghioritul şi care-l preocupa într-atâta pe Eminescu. Şi necontenita lor şlefuire, cum ne spunea Ioan Alexandru: să-ţi oferi zilnic măcar câteva minute de Bach, Albinoni, cântări athonite, coruri gregoriene, sau orice te liniştеşte şi-ţi odihneşte mintea; să răsfoieşti un album de pictură medievală sau renascimentală; să păşeşti cu tălpile

goale pe pământ, iarbă, piatră şi lemn; să arzi tămâie…

Mă rog, cum simt că sunt în pericol să rivalizez cu puzderia de cărţi motivaţionale, mai mult sau mai puţin ridicole sau inutile, care umplu piaţa, prefer să mă opresc. Şi să citez finalul unei rugăciuni a „ultimilor stareţi de la mănăstirea Obţină”:

Doamne, dă-mi putere să port osteneala zilei de astăzi şi toate întâmplările din vremea ei. Călăuzeşte-mi voia şi învaţă-mă să mă rog, să nădăjduiesc, să cred, să iubesc, să rabd şi să iert.

Amin.

Cuprins

Cuvânt înainte de Dan C. Mihăilescu 7

Despre nerăbdarea de a fi răbdător

Hazul mare e că ajung să divagheze despre răbdare şi virtuţile ei tocmai doi nerăbdători sadea 21

„O vreme este să azvârli pietre şi o vreme să strângi pietre” 33

De harul ascultării depinde ce vei face din viaţa ta 47

Abecedarele senzualităţii 60

„Viaţa ce-i, dacă în griji ne irosim, şi n-avem timp să stăm şi să privim?” 77

O zi din viaţă 86
Muică, să vă-ngăduiţi 97
Răbdarea părintească 113
Despre răbdarea de a asculta şi despre importanţa tăcerii 122
Modest elogiu al răbdării 140
La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar.

„Cu cât creşte viteza, cu atât creşte vidul lăuntric. Din cât eşti mai la zi şi mai departe de tradiţie, dintr-atât se amplifică dezrădăcinarea, dezorientarea, deznădejdea. Din cât te vrei mai socializat şi te consideri incapabil (sau oripilat) de singurătate, dintr-atât eşti mai pustiit, mai singur, copleşit de senzaţia de inutilitate: a ta, a celorlalţi, a lumii. Pe măsură ce te îngreunezi cu tot mai multe accesorii, fleacuri şi capricii, te îndepărtezi de simplitate, autenticitate şi puritate. Devii tot mai artificial, mai înstrăinat de sine, mai dezarticulat. Şi eşti tot mai departe de bucuriile firești, de naturaleţe, de împăcarea interioară”.

DAN C. MIHĂILESCU